

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av upphovsrättslagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att upphovsrättslagen ändras. Det ska bli lättare för personer med synnedsättning eller annan läsnedsättning att ta del av verk. Dessutom tillförsäkras det att verksexemplar som framställts i Finland kan röra sig över gränserna och gagna personer med läsnedsättning i andra medlemsstater inom Europeiska unionen samt finnas tillgängliga för i dessa stater etablerade behöriga sammanslutningar som erbjuder service till personer med läsnedsättning.

Genom de föreslagna ändringarna genomförs Europaparlamentets och rådets direktiv om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning nationellt.

Av skriftliga verk, tryckta böcker, notblad eller tillhörande illustrationer får enligt förslaget utan upphovsrättsinnehavarens medgivande framställas ett sådant exemplar som är tillgängligt för personer med synnedsättning eller någon annan läsnedsättning. Enligt förslaget kan verk framställas som till exempel punktskrift, storstil, anpassade e-böcker eller talböcker. Exemplar av verk i tillgängligt format kan även innehålla egenskaper som särskild navigering eller bildtolkning.

Enligt förslaget får behöriga sammanslutningar som erbjuder tjänster som ansluter sig till en funktionsnedsättning eller läsnedsättning av sådana verk som de på laglig väg har tillgång till, framställa exemplar i tillgängligt format och utväxla dessa med andra behöriga sammanslutningar som är etablerade inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. De behöriga sammanslutningarna är enligt förslaget skyldiga att i sin verksamhet säkerställa att exemplaren uteslutande framställs för sådana personers bruk som avses i direktivet.

Framställning av ljudböcker för personer med synnedsättning tillåts enligt förslaget i större utsträckning än tidigare. I direktivet förutsätts det att alla sammanslutningar som uppfyller villkoren för definitionen av behöriga sammanslutningar får framställa verksexemplar för att användas av personer med synnedsättning och någon annan läsnedsättning. Enligt förslaget kvarstår upphovsmannens rätt till ersättning för ljudböcker i nuvarande utsträckning när en i Finland etablerad behörig sammanslutning för en person med synnedsättning eller någon annan läsnedsättning framställer ett verksexemplar i ett tillgängligt format, som personen varaktigt får behålla. Enligt förslaget ska behöriga sammanslutningar egna utforma sina egna förfaranden för att säkerställa att verksexemplar endast framställs för att användas av sådana personer som har rätt till det och inte används på olovliga sätt. Behöriga sammanslutningar ska uppge sina kontaktuppgifter för undervisnings- och kulturministeriet, som förmedlar dem till Europeiska kommissionen.

För andra personer med funktionsnedsättning än personer med synnedsättning eller läsnedsättning får det enligt förslaget framställas exemplar i nuvarande utsträckning.

Bestämmelserna om rätt att framställa verksexemplar i tillgängligt format föreslås vara tvingande. Lagen avses träda i kraft den 11 oktober 2018.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.....	1
INNEHÅLL	2
ALLMÄN MOTIVERING.....	3
1 BÄTTRE TILLGÅNG TILL VERK FÖR PERSONER MED SYNNEDESÄTTNING ELLER ANNAN LÄSNEDSÄTTNING	3
1.1 Allmänt	3
1.2 Läsnedsetsningsdirektivet.....	3
1.3 Målen för direktivet	5
1.4 Direktivets huvudsakliga innehåll.....	5
2 NULÄGE	16
2.1 Upphovsrättslagens bestämmelser om tillgängliggörande av verk för personer med synskada	16
2.2 Tillgängliggörande av verk för personer med funktionsnedsättning i Finland	17
2.3 Utvecklingen internationellt och i Europeiska unionen.....	18
2.4 Bedömning av nuläget	20
3 MÅLSÄTTNING OCH DE VIKTIGASTE FÖRSLAGEN.....	21
3.1 Allmänt	21
3.2 Alternativa genomförandesätt.....	24
3.3 Behöriga organ och deras skyldigheter.....	24
3.4 Inskränkning av upphovsmäns ensamrätt samt deras rätt till ersättning.....	26
3.5 Konsekvenserna av tillåten användning för rättighetshavarnas rättigheter ("trestegstestet").....	29
3.6 Öppenhet och utbyte av information.....	30
3.7 Behandling av personuppgifter i de behöriga organens verksamhet.....	31
3.8 Exempel i tillgängligt format på den inre marknaden	33
3.9 Gränsöverskridande utbyte med tredjeländer av exemplar av verk i tillgängligt format	33
3.10 Andra bestämmelser som blir tillämpliga	34
4 PROPOSITIONENS KONSEKVENSER	35
4.1 Ekonomiska konsekvenser.....	35
4.2 Konsekvenser för myndigheterna	38
4.3 Andra samhällsliga konsekvenser.....	38
5 BEREDNINGEN AV PROPOSITIONEN	39
5.1 Beredningsskeden och material	39
5.2 Remissyttranden och hur de har beaktats.....	39
DETALJMOTIVERING	41
1 LAGFÖRSLAG	41
2 NÄRMARE BESTÄMMELSER OCH FÖRESKRIFTER	52
3 IKRAFTTRÄDANDE OCH ÖVERGÅNGSBESTÄMMELSER	52
4 FÖRHÅLLANDE TILL GRUNDLAGEN SAMT LAGSTIFTNINGSORDNING	52
LAGFÖRSLAG	56
Lag om ändring av upphovsrättslagen.....	56
BILAGA	62
PARALLELLTEXT	62
Lag om ändring av upphovsrättslagen.....	62

ALLMÄN MOTIVERING

1 Bättre tillgång till verk för personer med synnedsättning eller annan läsnedsättning

1.1 Allmänt

Upphovsrätten skyddar skapande arbete och ger upphovsmannen till ett verk uteslutande rätt att bestämma om hur verket används. Den uppmuntrar till kreativitet. Upphovsrätten och dess utnyttjande genererar betydande inkomster och arbetstillfällen inom kreativa branscher. Inom upphovsrättssystemet, även när det utvecklas, beaktas även andra intressen än enbart rättshavarnas. Upphovsrättslagen (404/1961) innehåller bestämmelser om undantag från upphovsmannens ensamrätt som har införts av kulturella eller samhälleliga orsaker.

I 17 § i upphovsrättslagen finns en inskränkning i upphovsrätten till förmån för personer med synskada och andra som inte kan ta del av verk på sedvanligt sätt. Paragrafen gäller förutom synskada också andra funktionshinder som utgör hinder för att ta del av verk på sedvanligt sätt.

Marrakechfördraget om att underlätta tillgången till publicerade verk för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning (nedan kallat "Marrakechfördraget") antogs 2013 vid Världsförbundet för den intellektuella äganderätten (Wipo). Syftet med fördraget är att underlätta tillgång till och gränsöverskridande utbyte av böcker och andra tryckta material i tillgängliga format i hela världen. Det trädde i kraft den 30 september 2016, tre månader efter det att 20 medlemsstater i Wipo hade ratificerat det.

Marrakechfördraget kräver att de fördragsslutande parterna inför undantag eller inskränkningar i upphovsrätt och närstående rättigheter med avseende på framställning och distribution av exemplar i tillgängligt format av vissa verk och andra skyddade alster och inför bestämmelser om gränsöverskridande utbyte av sådana exemplar.

Europeiska kommissionen har ansett att de grundläggande rättigheterna för personer med synskada kräver att de har lika tillgång till alster som publicerats i skriftlig form. Det är också fråga om en humanitär lösning, eftersom största delen av världens synskadade finns i utvecklingsländer, och då blir det särskilt viktigt att främja tillgängligheten om man vill tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna. Marrakechfördraget undertecknades på Europeiska unionens vägnar den 30 april 2014.

1.2 Läsnedsättningsdirektivet

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1564 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning och om ändring av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället antogs den 13 september 2017. Det kallas i det följande också läsnedsättningsdirektivet.

Direktivet kompletteras av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1563, som gäller gränsöverskridande utbyte mellan unionen och tredjeländer av exemplar i tillgängligt format av verk och andra alster, nedan också kallad förordning 2017/1563, i följande "läsnedsättningsförordningen".

Direktivet och förordningen tillämpas både i EU:s medlemsstater och även i Norge, Island och Liechtenstein, som även de hör till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). För att direktivet och förordningen ska träda i kraft i de tre sistnämnda staterna måste de först godkännas i de EES-organ som inrättats i enlighet med EES-avtalet.

Genom läsnedsättningsdirektivet ändras Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informations-samhället, nedan kallat direktivet om informationssamhället. Det innehöll bland annat uttömmande bestämmelser om de undantag och inskränkningar som får införas i upphovsrätten och närstående rättigheter.

Kommissionens syfte med att på unionsnivå komplettera bestämmelserna på området upphovsrätt och närstående rättigheter är att garantera ett harmoniserat regelverk som dels ger rättighetshavarna en hög skyddsnivå, dels tillgodoser berättigade personer och berörda organ deras behov till rättslig förutsägbarhet.

Målgruppen för direktivet och förordningen är personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning, nedan även kallade berättigade personer, som stöter på många hinder i tillgången till böcker och annat tryckt material.

Genom direktivet och förordningen ändras EU-lagstiftningen för att den ska stämma överens med de internationella åtagandena i Marrakechfördraget. Eftersom de undantag eller inskränkningar som föreskrivs i fördraget även omfattar verk i ljudformat, såsom ljudböcker, bör de obligatoriska undantag som föreskrivs i direktivet tillämpas också på närstående rättigheter.

För att Europeiska unionen ska kunna ratificera Marrakechfördraget krävs det anpassning av unionslagstiftningen genom införande av ett obligatoriskt och harmoniserat undantag som gäller användning, verk och berättigade personer som omfattas av det fördraget. Medlemsstaterna ska ha genomfört direktivet senast den 11 oktober 2018. Förordningen är direkt tillämplig lagstiftning inom unionen och den träder i kraft den 12 oktober 2018.

Direktivet ligger i linje med förpliktelseerna enligt FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen har varit bindande för Europeiska unionen sedan januari 2011. Finland ratificerade konventionen i juni 2016. Enligt artikel 30 i konventionen ska konventionsstaterna vidta alla ändamålsenliga åtgärder i enlighet med internationell rätt för att säkerställa att lagar till skydd för immateriella rättigheter inte utgör ett oskäligt eller diskriminerande hinder för tillgång till kulturella produkter för personer med funktionsnedsättning.

Enligt Synskadades världsunion (World Blind Union) finns det omkring 253 miljoner personer med synskada eller nedsatt synförmåga i världen, och antalet personer med läsnedsättning i Europa uppgår till omkring 30 miljoner. Fram till 2050 kan antalet synskadade komma att tredubblas till följd av befolkningstillväxt och åldrande. I europeiska undersökningar uppskattas tillgången till böcker lämpliga för personer med läsnedsättning ligga på mellan 7 och 20 procent, även om den digitala tekniken storligen underlättar publiceringen av verk i tillgängligt format.

Enligt skäl 23 i ingressen till direktivet kan målet för direktivet inte i tillräcklig utsträckning uppnås av medlemsstaterna separat på nationell nivå, utan snarare, på grund av dess omfattning och verkningar, bättre på unionsnivå, och därför kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget om Europeiska unionen. I enlighet med pro-

portionalitetsprincipen i den artikeln går direktivet inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå målet.

Ingåendet av Marrakechfördraget omfattas av EU:s exklusiva befogenhet (EU-domstolens beslut EU:C:2017:114, 14.2.2017, mål 3/15). Därför ratificerar medlemsstaterna inte själva fördraget, utan i stället ratificeras det av unionen på alla EU-staters vägnar. Fördraget innehåller en särskild bestämmelse om unionens anslutningsbefogenhet.

1.3 Målen för direktivet

Syftet med direktivet är att inom EU öka utbudet av verk och andra alster som skyddas, såsom böcker, tidskrifter, tidningar, magasin eller andra skrifter, notskrift och annat tryckt material, i tillgängligt format för personer med blindhet, synnedsättning, perceptions- eller lässvårigheter eller en fysisk funktionsnedsättning som hindrar dem från att läsa tryckta verk. Direktivet gäller också exemplar av verk som framställts genom ljudupptagning, dvs. ljudböcker. Avsikten är att genom direktivet se till att alla berättigade personer som hör till direktivets tillämpningsområde och de organisationer utan vinstsyfte som tillgodoser deras behov kan vidta åtgärder enligt direktivet till förmån för berättigade personer och lita på att åtgärderna är tillåtna inom hela unionen och att åtgärderna inte kan begränsas genom avtal.

Läs-nedsättningsförordningen innehåller bestämmelser som kompletterar direktivets bestämmelser om sådant gränsöverskridande utbyte mellan EU:s medlemsstater och tredjeländer av exemplar av verk i tillgängligt format som avses i Marrakechfördraget. Förordningen är direkt tillämplig EU-lagstiftning i medlemsstaterna. Den innehåller för alla medlemsstater bindande bestämmelser om internationellt utbyte av exemplar av verk i tillgängligt format mellan EU:s medlemsstater och tredjeländer.

1.4 Direktivets huvudsakliga innehåll

Artikel 1. Syfte och tillämpningsområde

Genom direktivet underlättas användningen av upphovsrättskyddade alster utan tillstånd från rättighetshavaren till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läs-nedsättning. Genom harmonisering av EU-lagstiftningen om upphovsrätt och närstående rättigheter på den inre marknaden försöker man ge berättigade personer och organisationer som tillgodoser deras rättigheter rättslig förutsägbarhet och samtidigt garantera rättighetshavarna en hög skyddsnivå. Enligt skäl 1 i ingressen till direktivet bör en skäligen avvägning av rättigheter och intressen mellan rättighetshavare och användare säkerställas. I skäl 1, 11 och 18 understryks det att man genom direktivet eftersträvar att berättigade personer får tillgång till böcker och annat tryckt material i tillgängliga format på hela den inre marknaden och att också berättigade personer kan få information och njuta av kultur jämlikt med andra personer.

Upphovsrättslagen. Målet för direktivet uppfylls väl i Finland. Vår upphovsrättslagstiftning ligger i linje med direktivets syften, med undantag för den gränsöverskridande användningen. Finland följer den nordiska rättstraditionen där omfattningen på upphovsmannens rättigheter beror på vilka lagstadgade inskränkningar den berörs av. Direktivet kräver att det i lag införs ett undantag eller en inskränkning i upphovsmannens ensamrätt i användningen av verk till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läs-nedsättning och att det inte ska gå att avtala något annat om användning som omfattas av inskränkningen.

Artikel 2. Definitioner

Enligt artikel 2.1 avses med ett verk eller annat alster ett verk i form av en bok, en tidskrift, en tidning, ett magasin eller en annan skrift, en notation inklusive notskrift, samt tillhörande illustrationer, i alla medier, inbegripet i ljudformat såsom ljudböcker och i digitalt format, som skyddas av upphovsrätt eller närstående rättigheter och som utgivits eller på annat sätt lagligen gjorts tillgängligt för allmänheten.

De berättigade personer som avses i artikel 2.2, dvs. personer med blindhet, personer med synnedsättning och personer med läsnedsättning av en kognitiv eller fysisk orsak ingår i de personer med funktionsnedsättning som avses i artikel 5.3 b i direktivet om informationssamhället (2001/29/EG). Direktivet klargör definitionen i Marrakechfördraget men utvidgar inte innebörden.

Tillämpningsområdet för 17 § i *upphovsrättslagen* innefattar också andra verk än de verk som direktivet gäller. Paragrafen gäller alla personer med funktionshinder rent generellt och den tillämpas på litterära verk, musikaliska verk och bildkonstverk. Personer som omfattas av definitionen av berättigad person i direktivet ingår i formuleringen ”personer med synskada och andra som på grund av funktionshinder eller sjukdom inte kan ta del av verk på sedvanligt sätt” i 17 § i *upphovsrättslagen*. I förarbetena till den ikraftvarande paragrafen konstateras det att bestämmelsen inbegriper exempelvis framställning av böcker med stor text för äldre och lättlästa böcker för personer med lässvårigheter. Den gällande lagen har också medgett användning av ett verk i situationer där sedvanlig användning inte lyckas till följd av motoriska svårigheter. Den grupp av personer som lagen gäller utvidgas inte till följd av direktivet.

Eftersom den gällande paragrafen gäller även andra personer än de som avses i direktivet avses lagen innehålla särskilda bestämmelser om användningen av verk till förmån för de berättigade personer som avses i direktivet. I de nya paragrafer som behövs för att genomföra direktivet ska enligt förslaget definitionen enligt direktivet användas. Den gällande paragrafen gäller användningsbehov till följd av ”funktionshinder eller sjukdom” och därför är det meningen att i motiveringen precisera att de perceptions- och lässvårigheter som direktivet avser innefattar dels läs- och skrivsvårigheter, dels specifik språkstörning (SLI, specific language impairment, tid. dysfasi) och motsvarande inlärningssvårigheter. Även efter det att lagen har ändrats kommer 17 § att tillåta framställning av tredimensionella exemplar bildkonstverk när det verket inte ingår i ett litterärt verk. I fråga om de verk som hör till läsnedsättningsdirektivets räckvidd ska bestämmelserna i direktivet tillämpas.

Med ’exemplar i tillgängligt format’ i artikel 2.3 avses ett exemplar av ett verk eller annat alster i ett alternativt format som ger en berättigad person tillgång till verket eller alstret och tillåter den berättigade personen att få tillgång lika enkelt och bekvämt som en person utan någon av de skador eller funktionsnedsättningar som avses i definitionen av berättigad person. Tillgängligheten bedöms utifrån situationer som beror på den berättigade personens funktionsnedsättningar eller andra särskilda omständigheter och som hindrar personen från att använda verket. Med ett exemplar i tillgängligt format avses ett exemplar som i förhållande till original framställts på annat sätt eller i annat format så att den berättigade personen kan få tillgång till det.

Enligt skäl 7 i ingressen syftar direktivet till att förbättra tillgången till böcker, e-böcker, tidskrifter, tidningar, magasin eller andra skrifter, notationer, notskrift och annat tryckt material, även i ljudformat, oavsett om de är digitala eller analoga. Dessa innehåll hör till direktivets tillämpningsområde oavsett om de är offentligt tillgängliga online eller i annat format. De ska finnas i format som gör dessa verk och andra alster tillgängliga för personer i de berörda grupperna i väsentligen samma utsträckning som för personer utan sådan skada eller funktionsned-

sättning som avses i artikel 2.2 i direktivet. Tillgängliga format inkluderar exempelvis punkt-skrift, storstil, anpassade e-böcker, talböcker och radiosändningar.

Upphovsrättslagens 17 § innebär att framställningen av exemplar ska vara kopplad till ett funktionshinder vara av icke-kommersiell art. I princip motsvarar den mångfald av tillgängliga format som räknas upp i direktivet det som den gällande lagen tillåter och vad som sägs i förarbetena till lagen. Vid sådan framställning av exemplar genom ljudupptagning som sker med stöd av 17 § 2 mom. i upphovsrättslagen är det inte möjligt att utnyttja kommersiellt tillgängliga fonogram eller att konvertera dessa till ett format som är tillgängligt för synskadade. I stället måste exemplaret vara framställt av det litterära verket i original genom ljudupptagning. I Finland räknas inte radiosändningar till de tillgängliga formaten eftersom det inte faller sig naturligt att avgränsa mottagarna enbart till personer med funktionshinder. Så kallade anpassade radiosändningar har inte använts i Finland. Användningen av verk i radiosändningar omfattas av normal licensiering av rättigheter.

Direktivet förutsätter att exemplaren i tillgängligt format är tillgängliga för berättigade personer och andra behöriga organ inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Om de termer som används i direktivet också används i lagen blir det lättare att tillämpa inskränkningen i praktiken och särskilt i gränsöverskridande situationer. Det står i direktivet att det ska tolkas och tillämpas i överensstämmelse med de principer som erkänns i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det betyder att sådan användning enligt direktivet som är tillåten för behöriga organ som utgångspunkt gäller berättigade personer och behöriga organ på den inre marknaden.

I artikel 2.4 definieras 'behörigt organ' som ett organ som är godkänt eller erkänt av en medlemsstat för att tillhandahålla utbildning, undervisning, anpassad läsning eller tillgång till information för berättigade personer utan vinstsyfte. Det inkluderar också en offentlig institution eller icke-vinstdrivande organisation som tillhandahåller berättigade personer samma tjänster som en av sina huvudsakliga uppgifter, institutionella skyldigheter eller som en del av sitt uppdrag i allmänhetens intresse. Det föreslås att det i paragrafen i stället för "organ" används benämningen "sammanslutning".

Upphovsrättslagen innehåller inga särskilda bestämmelser om de behöriga organ som direktivet avser. Dess 17 § 1 mom. innebär att alla får framställa exemplar av utgivna verk för sådana personer med funktionshinder som avses i momentet bara det sker på annat sätt än genom upptagning av ljud eller rörlig bild. Upphovsrättslagen och upphovsrättsförordningen innehåller separata bestämmelser om de inrättningar som får framställa exemplar av verk genom upptagning. Det villkor som är inskrivet i lagen, dvs. att verksamheten inte får vara vinstdrivande, motsvarar kravet på att användningen ska vara icke-kommersiell natur i artikel 5.3 b i direktivet om informationssamhället.

De tjänster som avses i läsnedsättningsdirektivet tillhandahålls i Finland bland annat av Biblioteket för synskadade Celia. Celia kan anses vara en sådan offentlig institution som avses i direktivet. Bestämmelser om dess verksamhet och uppgifter finns i lagen om biblioteket för synskadade (638/1996). Undervisnings- och kulturministeriet och Biblioteket för synskadade kommer överens om bibliotekets resultatmål i ett resultatavtal.

Definitionen av behörigt organ i artikel 2.4 täcker också in andra aktörer. Enligt förslaget ska lagen få nya paragrafer om behöriga organ och deras verksamhet enligt direktivet. Sådana organ är de i skäl 9 i ingressen uppräknade aktörerna, dvs. bibliotek, utbildningsanstalter och andra organisationer utan vinstsyfte, som betjänar personer med läsnedsättning som en av sina huvudsakliga uppgifter eller institutionella skyldigheter eller som en del av sitt uppdrag i all-

mänhetens intresse. Till de i direktivet avsedda behöriga organen räknas bland annat följande aktörer som i dagsläget tillhandahåller tjänster för synskadade: Synskadades förbund rf, Föreningen Finlands Dövblinda rf och Centret för lärande och kompetens Valteri. Utbildning för synskadade tillhandahålls av yrkesinstitutet Centralparkens yrkesskola i Helsingfors. Institutet är en del av Invalidstiftelse-koncernen.

Nya behöriga organ kan vara exempelvis allmänna bibliotek och bibliotek vid läroanstalter, såsom universitetsbiblioteken. De är i allmänhet inte juridiska personer, utan funktioner inom större organisationer. Grundskolor och gymnasium använder sig av Celas tjänster men kan formellt även själva uppfylla definitionen av behöriga organ som avses i direktivet. I de flesta fall främjar dessa aktörer jämlikhet i fråga om studier genom personlig assistans till berättigade personer, medan de inte på eget initiativ framställer exemplar i tillgängligt format. Enligt 211 § i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation (917/2014) bör allmännyttiga program som avses i Lagen om Rundradion Ab (1380/1993) och program som sänds med stöd av en riksomfattande programkoncession fördes med ljud- och textningstjänster. Rundradion och andra häs avsedda sammanslutningar kan uppfylla definitionen av ett i direktivet avsett behörigt organ till den del det är fråga om direktivets räckvidd.

Artikel 3. Tillåten användning

De inom EU harmoniserade rättigheter som omfattas av det undantag som direktivet kräver av medlemsstaterna räknas upp i artikel 3.1. Sådan tillåten användning som avses i artikeln gäller rättigheterna enligt direktiven 2001/29/EG (direktivet om informationssamhället), 2006/115/EG (uthyrnings- och utlåningsdirektivet), 2009/24/EG (datorprogramdirektivet) och 96/9/EG (databasdirektivet). Läsnesättningsdirektivet omfattar således också upphovsmän till skriftliga verk (inkl. datorprogram), dem som framför skriftliga verk, producenter av ljudupptagningar, radio- och tv-företag och tillverkare av databaser. Med undantag avses i direktivet en inskränkning i upphovsmannens ensamrätt som det inte går att avtala om på annat sätt.

Enligt *artikel 3.1* ska medlemsstaterna föreskriva ett undantag enligt vilket det inte krävs tillstånd från innehavaren av en upphovsrätt eller en närstående rättighet i fråga om ensamrätt som harmoniserats på EU-nivå för en åtgärd som är nödvändig för att en berättigad person eller ett behörigt organ ska kunna framställa ett exemplar i tillgängligt format.

För berättigade personer får exemplar i tillgängligt format också framställas av personer som handlar på deras vägnar. Det ska röra sig om ett verk som den berättigade personen har laglig tillgång till och exemplaren får framställas enbart för exklusiv användning av den berättigade personen. Behöriga organ får framställa exemplar i tillgängligt format och överföra, tillgängliggöra, sprida eller låna ut sådana exemplar till en berättigad person eller ett annat behörigt organ utan vinstsyfte för exklusiv användning av en berättigad person.

Enligt skäl 8 i ingressen bör medlemsstaterna genom det obligatoriska undantaget begränsa rätten till mångfaldigande, så att man tillåter varje åtgärd som krävs för att ändra eller konvertera eller anpassa ett verk eller annat alster på ett sådant sätt att det går att framställa ett exemplar i tillgängligt format som gör det möjligt för berättigade personer att få tillgång till verket eller alstret. Det ska också vara tillåtet att tillhandahålla de medel som krävs för att navigera i olika delar av verket eller annat innehåll. Det inbegriper även ändringar som kan behövas när formatet för ett verk eller annat alster redan är tillgängligt för vissa berättigade personer men

eventuellt inte för andra berättigade personer på grund av olika skador eller funktionsnedsättningar eller olika grader av sådana skador eller funktionsnedsättningar.

Enligt direktivet får behöriga organ överföra, tillgängliggöra, sprida eller låna ut exemplar i tillgängligt format till en berättigad person eller ett annat behörigt organ för exklusiv användning av en berättigad person. Den tillåtna användningen enligt direktivet täcker in spridning genom försäljning eller utlåning och överföring i ett datanät, även på en berättigad persons begäran (on demand).

Enligt skäl 9 i ingressen ska behöriga organ kunna framställa exemplar i enlighet med direktivet, oavsett om dessa organ är offentliga eller privata organisationer, eller exempelvis bibliotek, utbildningsanstalter och andra organisationer utan vinstsyfte, som betjänar personer med läsnedsättning på något sätt som en av sina huvudsakliga uppgifter i allmänhetens intresse.

I skäl 10 står det att inskränkingsbestämmelsen enligt direktivet bör tillåta behöriga organ att inom unionen framställa och online och offline distribuera exemplar i tillgängligt format av verk eller andra alster som omfattas av direktivet. Direktivet bör ändå inte införa någon skyldighet för behöriga organ att framställa och distribuera sådana exemplar.

Enligt skäl 12 och 13 går det att förbättra tillgången till exemplar i tillgängligt format genom att undanröja sådana eventuella administrativa eller lagstiftningsmässiga villkor för framställning av exemplar av verk som medlemsstaterna tillämpar. Godkännande- eller erkännandekrav som medlemsstaterna kan tillämpa på behöriga organ, till exempel sådana som rör tillhandahållande av tjänster av allmän karaktär till förmån för berättigade personer, bör inte hindra organ som omfattas av direktivets definition av behörigt organ från att vidta de åtgärder som är tillåtna enligt direktivet.

I skäl 14 understryks den särskilda karaktären hos det undantag som föreskrivs i direktivet och dess särskilda tillämpningsområde. Behovet av rättslig förutsägbarhet för dem som har nytta av den tillåtna användningen enligt direktivet kräver att medlemsstaterna inte tillåts införa ytterligare krav för tillämpningen av undantaget, förutom de krav som anges i direktivet, exempelvis förhandskontroll av den kommersiella tillgången till verk i tillgängliga format.

Enligt 17 § 1 mom. i *upphovsrättslagen* får vem som helst för personer med funktionshinder framställa exemplar av utgivna litterära eller musikaliska verk eller bildkonstverk på alla andra sätt än genom upptagning av ljud eller rörlig bild. Sådana exemplar av verk som är framställda enligt 1 mom. får användas för överföring till personer med funktionshinder på annat sätt än genom utsändning i radio eller television. Den gällande lagen täcker in de tillåtna användningssätten för berättigade personer men i annan utsträckning. Alla får framställa exemplar på annat sätt än genom ljudupptagning.

Sådan tillåten användning som avses i direktivet lämpar sig väl för alla former av skriftligt innehåll inklusive i dem ingående bilder och annan grafik, oavsett hur de har gjorts tillgängliga för allmänheten. Innehållet ska finnas tillgängligt för personer med synskada eller läsnedsättning på ett teknikneutralt sätt, om berättigade personer har laglig tillgång till innehållet. Europeiska unionens lagstiftning innefattar inte harmonisering av skyddet för förteckningar eller vanliga fotografier, men i vår nationella upphovsrättslag finns det en hänvisning till inskränkningen enligt 17 § i paragraferna om sådana närstående rättigheter.

Av skäl 7 i ingressen framgår det att direktivet syftar till att förbättra tillgången till material även i ljudformat. Direktivet kräver att lagen ändras i synnerhet i fråga om framställningen av talböcker, som det finns en särskild bestämmelse om i den gällande lagen. I enlighet med 17 § 2 mom. i *upphovsrättslagen* är det bara de inrättningar som anges separat i en förordning av

statsrådet som får framställa talböcker. Eftersom syftet uttryckligen är att genom direktivet främja framställning av talböcker i tillgängligt format inverkar direktivet också på närstående rättigheter avseende talböcker.

Enligt förslaget ska *upphovsrättslagen* kompletteras med bestämmelser om tillåten användning enligt direktivet till förmån för personer med synskada eller annan läsnedsättning, om behöriga organ som tillhandahåller berättigade personer med tjänster och om omsättningen av framställda exemplar på den inre marknaden. Närmare definitioner av ”berättigade personer” och exemplar ”i tillgängligt format” ska enligt förslaget finnas i motiveringen till lagen i enlighet med direktivet. Det är bara behöriga organ som ska få sprida och distribuera exemplar i tillgängligt format, och i fråga om dem ska de gällande bestämmelserna preciseras.

Direktivet inverkar mer än tidigare på rättigheterna för utövande konstnärer, producenter av ljudupptagningar och andra innehavare av närstående rättigheter, eftersom exemplar i tillgängligt format måste kunna omsättas fritt på den inre marknaden. Samtidigt bör det påpekas att det i andra länder finns ett mycket begränsat antal berättigade personer som talar nationalspråken i Finland, vilket innebär att användningen fortsatt kommer att avgränsas till en grupp med särskilda behov på det sätt som avses i direktivet.

Del 3.4 i den allmänna motiveringen går närmare in på hur skäl 14 i ingressen till direktivet påverkar rättighetshavarnas rätt att få ersättning när exemplar av verk framställs för och överförs till personer med funktionshinder i enlighet med den gällande lagen.

Enligt *artikel 3.2* ska medlemsstaterna se till att varje exemplar i tillgängligt format respekterar integriteten hos verket eller annat alster, med vederbörlig hänsyn till de ändringar som krävs för att göra verket eller annat alster tillgängligt i det alternativa formatet.

I 11 § i *upphovsrättslagen* föreskrivs det allmänt i fråga om inskränkingsbestämmelserna i 2 kap. att upphovsmannens namn och källan ska anges i den omfattning och på det sätt som god sed kräver. Enligt den gällande lagen får ett verk inte utan upphovsmannens samtycke ändras i större utsträckning än vad tillåten användning kräver. Denna allmänna bestämmelse ska också tillämpas på tillåten framställning av exemplar enligt direktivet.

I *artikel 3.3* sägs det att undantaget i artikel 3.1 ska tillämpas endast i vissa särskilda fall som inte strider mot det normala utnyttjandet av verket eller annat alster och inte oskäligt inkräktar på rättighetshavarens legitima intressen.

Direktivet hänvisar till det s.k. trestegstestet enligt artikel 5.5. i direktivet om informations-samhället. Bestämmelserna om inskränkningar i 2 kap. i *upphovsrättslagen* ändrades i enlighet med det direktivet genom proposition RP 28/2004 rd. Ändringarna trädde i kraft 2006. I propositionen konstaterades då att testet mer har karaktären av en allmän tolkningsanvisning som gäller inskränkingsbestämmelserna än en tillämpningsanvisning som gäller enskilda inskränkningar. Därför föreslås det heller inte nu att trestegstestet ska tas in i *upphovsrättslagen*. Det krav på exakt avgränsning och skälighet som ställs på en inskränkning kan beaktas i formuleringen av de bestämmelser som nu föreslås.

Artikel 3.4 innebär att första, tredje och femte styckena (tekniska åtgärder) i artikel 6.4 i direktivet 2001/29/EG ska tillämpas på det undantag som föreskrivs i artikel 3.1 i läsnedsättningsdirektivet. Enligt de nämnda styckena ska ett verk finnas tillgängligt för användning enligt inskränkningen även då det gjorts tillgängligt i enlighet med överenskomna avtalsvillkor.

Bestämmelser om tekniska skyddsåtgärder finns i 50 c § i *upphovsrättslagen*. Enligt 3 mom. tillämpas möjligheten att använda ett verk på basis av vissa inskränkningar samt förfaranden

som ingår i det, dock inte om verket överförs till allmänheten under överenskomna villkor på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till verket från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer. Inte heller den skyldighet upphovsmannen har att tillhandahålla medel att använda verket enligt den bestämmelsen tillämpas i situationen.

Nu föreslås en ändring som innebär att 1 och 2 momentet i paragrafen tillämpas även på verk som överförs via nätet. En inskränkning av upphovsrätten enligt direktivet kommer således att täcka alla verk som gjorts tillgängliga för allmänheten i digitalt format oavsett vilka tekniska åtgärder verken innehåller. En avsikt med bestämmelsen är att uppmuntra rättsinnehavare till skriftliga verk att ge ut verk som är färdigt i tillgängligt format.

Enligt *artikel 3.5* ska medlemsstaterna se till att det undantag som föreskrivs i artikel 3.1 inte kan åsidosättas genom avtal. Det är fråga om ett obligatoriskt undantag från upphovsrätten, och genom det säkerställs det att berättigade personer och behöriga organ kan framställa exemplar enligt direktivet för tillåtna användningsändamål. Enligt direktivet ska medlemsstaterna införa bestämmelser som innebär att det utan tillstånd av den som har rätt till ett verk eller skyddat material går att framställa exemplar av verk i tillgängligt format och att överföras exemplaret till berättigade personer eller behöriga organ för exklusiv användning av den berättigade personen. Ett exemplar av materialet får framställas av en berättigad person, en person som handlar på dennes vägnar eller ett behörigt organ.

De inskränkningar i upphovsrätten som det föreskrivs om i *upphovsrättslagen* är inte obligatoriska i direktivets mening, utan rättsinnehavaren kan komma överens om användning av verket med användaren på annat sätt. Direktivet kräver att nya paragrafer som införs med anledning av direktivet ska innehålla bestämmelser om att det inte går att avtala på annat sätt om sådan användning enligt direktivet som inskränkningen tillåter.

Enligt *artikel 3.6* får medlemsstaterna föreskriva att användning som är tillåten enligt direktivet, när den företas av behöriga organ som är etablerade på deras territorium, kan omfattas av system för ersättningar inom de gränser som fastställs i direktivet. I skäl 14 i ingressen står det att systemen endast bör tillämpas på användning som görs av behöriga organ som är etablerade på territoriet i den medlemsstat som inför ett sådant system. Medlemsstaternas lagstiftning får inte ge möjlighet att kräva betalning av behöriga organ som är etablerade i andra medlemsstater eller i tredjeländer som är parter i Marrakechfördraget.

I 17 § i *upphovsrättslagen* finns bestämmelser om ersättning till upphovsmannen i vissa fall för framställning av talböcker. Direktivet medger att rätten till ersättning kvarstår i lagen i nuvarande utsträckning. Direktivbestämmelsen innebär att eventuell rätt till ersättning baserad på nationell lag får tillämpas på i medlemsstater etablerade behöriga organ bara med de inskränkningar som anges i direktivet.

Artikel 4. Exemplar i tillgängligt format på den inre marknaden

Artikeln innehåller bestämmelser om framställning av och tillgång till exemplar i tillgängligt format på den inre marknaden. Enligt direktivet ska ett behörigt organ som etablerat sig på en medlemsstats territorium få utföra samma åtgärder till förmån för en berättigad person eller ett annat behörigt organ som är etablerat i en medlemsstat som för berättigade personer i hemlandet. Medlemsstaterna ska också se till att en berättigad person eller ett behörigt organ som är etablerat på deras territorium kan erhålla eller kan få tillgång till ett exemplar i tillgängligt format från ett behörigt organ i en medlemsstat.

I ingressskäl 11 betonas det att det bör vara möjligt att låta exemplar i tillgängligt format som framställts i en medlemsstat vara tillgängliga i alla medlemsstater för att säkerställa bättre till-

gänglighet på hela den inre marknaden. Detta skulle minska behovet av dubbelarbete när det gäller att framställa exemplar i tillgängligt format av ett och samma verk eller alster i hela unionen och därmed ge besparingar och effektivitetsvinster.

Målet för direktivet är att säkerställa att exemplar i tillgängligt format kan omsättas och göras åtkomliga i alla medlemsstater. Det innebär att de behöriga organen i praktiken inte är verksamma enbart på marknaden i hemlandet, utan alla deras åtgärder som sker på eget initiativ sker på den inre marknaden och till förmån för de berättigade personerna inom hela Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Upphovsrättslagens 17 § innehåller inga bestämmelser om sådan framställning av exemplar med stöd av en inskränkingsbestämmelse som sker för berättigade personer utanför Finland. Småskaligt utbyte i synnerhet med Sverige har dock förekommit.

Kommissionen motiverar i synnerhet behovet av effektivare omsättning av sådana exemplar av verk som framställs på de mest använda språken i Europa, men bestämmelserna underlättar också användningen av verk på finska, svenska och Finlands minoritetsspråk såsom samiska till förmån för personer med läsnedsättning. Direktivet ger möjlighet att också erbjuda i Finland bosatta invandrare tjänster när sammanslutningar med verksamhet inom EU framställer exemplar i tillgängligt format på de språk som de använder.

Upphovsrättslagen behöver kompletteras med en bestämmelse som tydligt uttrycker att rättsinnehavare har möjlighet att få tillgång till de exemplar i tillgängligt format som sådana behöriga organ erbjuder som är etablerade i en annan medlemsstat. På motsvarande sätt kan de behöriga organen sprida exemplar av verk i tillgängligt format till andra behöriga organ eller direkt till berättigade personer i en annan medlemsstat.

Artikel 5. Behöriga organs skyldigheter

De skyldigheter som behöriga organ åläggs i artikel 5 gäller deras verksamhet på den inre marknaden. Ett behörigt organ som är etablerat på en medlemsstats territorium ska upprätta egna rutiner i syfte att säkerställa att exemplar av verk framställs, sprids och tillgängliggörs endast till berättigade personer eller andra behöriga organ. Organet ska också motverka otillåtet mångfaldigande, otillåten spridning, otillåten överföring till allmänheten eller otillåtet tillgängliggörande för allmänheten av exemplar i tillgängligt format.

När arbetet med att utarbeta direktivet pågick granskade medlemsstaterna praxis i de inrättningar som framställer exemplar när det gäller att motverka otillåten användning av verken. Största delen av medlemsstaterna kom fram till att några särskilda förfaranden inte tillämpades och att inget missbruk kommit till medlemsstaternas kännedom. Samtidigt hade vissa medlemsstater stränga krav för framställningen av exemplar av verk och kraven inbegrep exempelvis krav på läkarintyg över den skada som medför läsnedsättning. I vissa länder samarbetar de inrättningar som framställer exemplar i tillgängligt format i regel med förläggaren.

Direktivets målsättning är att de berättigade personerna ska ha tillgång till så många skriftliga publikationer som möjligt. Ett behörigt organ ska också lämna ut namn och kontaktuppgifter till de behöriga organ med vilka det utbytt exemplar i tillgängligt format över gränserna på den inre marknaden. Enligt skäl 11 i ingressen bör man använda sig av ömsesidig identifiering och samarbete mellan behöriga organ för ett smidigare frivilligt utbyte av upplysningar om namn och kontaktuppgifter inklusive webbplatser till behöriga organ som är etablerade i unionen.

I arbetet med de nationella bestämmelser som direktivet förutsätter sågs det som viktigt att rättsinnehavarna och de behöriga organen tillsammans formar god praxis i syfte att försäkra och att sådan framställning av exemplar så lite som möjligt inverkar på rättsinnehavarnas ekonomiska intressen och den begränsade marknaden för ljudböcker i Finland.

Enligt *artikel 5.1* ska ett behörigt organ upprätta och följa sina egna förfaranden för att säkerställa att det a) sprider, överför och tillgängliggör exemplar i tillgängligt format endast till berättigade personer eller andra behöriga organ, b) vidtar lämpliga åtgärder för att motverka otillåtet mångfaldigande, otillåten spridning, otillåten överföring till allmänheten eller otillåtet tillgängliggörande för allmänheten av exemplar i tillgängligt format, c) visar vederbörlig aktsamhet vid, och dokumenterar, sin hantering av verk eller andra alster och exemplar av dessa i tillgängligt format och d) offentliggör och uppdaterar, om lämpligt på sin webbplats, eller genom andra online- eller offlinekanaler, information om hur det uppfyller skyldigheterna i leden a—c.

Ett behörigt organ ska således för det första säkerställa att exemplar av verk sprids, överförs och tillgängliggörs endast till berättigade personer. Organet ska också sörja för lämpliga åtgärder för att motverka otillåten användning. Vidare ska det iakttä vederbörlig aktsamhet när det tillverkar exemplar för personer med synskada och dokumentera hanteringen av verk. Organet ska också offentliggöra och uppdatera, i förekommande fall på sin webbplats eller genom andra kanaler, information om hur det uppfyller sina skyldigheter i fråga om aktsamhet, dokumentering samt öppenhet och insyn.

I andra stycket i artikel 5.1 påpekas det att behöriga organ fullt ut ska följa de tillämpliga bestämmelserna för behandling av berättigade personers personuppgifter.

Enligt *artikel 5.2* ska behöriga organ dessutom på begäran och på ett sätt som är tillgängligt till berättigade personer, andra behöriga organ eller rättighetshavare lämna en förteckning över de verk eller andra alster som det har exemplar i tillgängligt format av och uppgift om de tillgängliga tekniska formaten. Bestämmelser i detta syfte får emellertid inte vara oskäligen för organet eller så pass arbetsdryga att de hindrar organet från att fullgöra sina uppgifter till förmån för personer med läsnedsättning.

Enligt 17 § 6 mom. i *upphovsrättslagen* gäller som villkor för de inrättningar som det föreskrivs om genom förordning att de inte får eftersträva kommersiell eller ekonomisk vinning, att deras verksamhetsområde innefattar service för personer med funktionshinder och att de har ekonomiska och funktionella förutsättningar att bedriva verksamheten. Direktivet innehåller detaljerade bestämmelser om de behöriga organens skyldigheter, och således bör nya paragrafer införas om skyldigheterna. Skyldigheterna gäller alla behöriga organ som är etablerade på en medlemsstats territorium, oavsett om de erbjuder sina tjänster särskilt till berättigade personer i andra medlemsstater eller till behöriga organ som är etablerade i andra medlemsstater. I enlighet med målet för direktivet måste exemplar som framställts av ett behörigt organ i tillgängligt format fritt kunna omsättas inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Artikel 6. Öppenhet och utbyte av information

Enligt direktivet ska medlemsstaterna uppmuntra behöriga organ att på frivillig grund meddela dem sina namn och kontaktuppgifter. Medlemsstaterna ska lämna de uppgifter som de har mottagit till kommissionen. Kommissionen ska göra dessa uppgifter offentligt tillgängliga online på en central informationskontaktpunkt och hålla dem uppdaterade.

Detta bör inte medföra en skyldighet för medlemsstaterna att kontrollera sådana upplysningars fullständighet och riktighet eller deras överensstämmelse med nationell rätt.

Det har således inte funnits någon vilja att genom direktivet ålägga behöriga organ en skyldighet att anmäla namn och kontaktuppgifter direkt till kommissionen, eftersom det är svårt att övervaka om en så pass omfattande definition följs. Under arbetet med att ta fram direktivet ansåg företrädare för rättsinnehavarna att en anmälan av kontaktuppgifterna till kommissionen vore särskilt viktig för övervakningen av utbytet mellan medlemsstaterna, i synnerhet eftersom Europeiska unionen då på det sätt som Marrakechfördraget förutsätter kan sända informationen vidare till den databas som Wipo förvaltar.

Den föreslagna nya paragraf i *upphovsrättslagen* som gäller behöriga organ avses innehålla en bestämmelse om att ett behörigt organ ska anmäla namn och kontaktuppgifter till undervisnings- och kulturministeriet, som sedan vidarebefordrar informationen till kommissionen. Däremot anges ingen påföljd för försummelse av denna anmälningsskyldighet, vilket innebär att bestämmelsen kan ses som en uppmuntran att anmäla uppgifterna frivilligt i överensstämmelse med direktivet.

Artikel 7. Skydd för personuppgifter

Enligt artikeln ska behandling av personuppgifter som utförs inom ramen för direktivet ske i överensstämmelse med direktiven 95/46/EG och 2002/58/EG. Det förstnämnda, Europaparlamentets och rådets direktiv om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter, är av den 24 oktober 1995. Det senare, dvs. direktivet om behandling av personuppgifter och integritetsskydd inom sektorn för elektronisk kommunikation ("direktiv om integritet och elektronisk kommunikation"), lämnades den 12 juli 2002. Enligt skäl 15 i ingressen är det av väsentlig betydelse att all behandling av personuppgifter som sker enligt direktivet respekterar grundläggande rättigheter, inklusive rätten till respekt för privat- och familjeliv och rätten till skydd av personuppgifter i enlighet med artiklarna 7 och 8 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. De direktiv som nämns i artikeln reglerar enligt skäl 15 den behandling av personuppgifter som behöriga organ kan komma att utföra inom ramen för det nu aktuella direktivet och under överinseende av medlemsstaternas behöriga myndigheter, särskilt de oberoende myndigheter som medlemsstaterna utsett

Till *upphovsrättslagen* fogas i enlighet med direktivet en hänvisning till EU:s dataskyddslagstiftning, alltså den allmänna dataskyddsförordningen (EU) 2016/679. Förordningen ersätter direktiven. Kravet i direktivet gäller behöriga organ och den behandling av personuppgifter som sker i dem. En hänvisning till dataskyddsförordningen räcker, eftersom förordningen är direkt tillämplig i medlemsstaterna.

I Finland pågår dessutom ett projekt för nationellt genomförande av dataskyddsförordningen (RP 9/2018 rd). Verkningarna av dataskyddsförordningen gäller också framställning av exemplar enligt gällande 17 § i *upphovsrättslagen*. När lagändringarna i *upphovsrättslagen* har trätt i kraft ska de behöriga organen utforma förfaranden för att säkerställa dataskyddet när de behandlar personuppgifter i samband med framställningen av exemplar enbart för berättigade personer. Med anledning av artikel 5 i dataskyddsförordningen måste det särskilt beaktas att de behöriga organen följer principerna för behandling av personuppgifter när de betjänar berättigade personer på det sätt direktivet tillåter. I stycke 3.6 bedöms särskilt den behövliga omfattningen av behandlingen av personuppgifter. Om i vilken utsträckning det är behov av behandla personuppgifter i detta sammanhang bedöms skilt i kapitel 3.7.

Artikel 8. Ändring av direktiv 2001/29/EG

Enligt artikeln ska artikel 5.3 b i direktiv 2001/29/EG ersättas med följande: "b) Användning till förmån för personer med funktionsnedsättning, om användningen har direkt samband med

funktionsnedsättningen och är av icke-kommersiell natur, i den utsträckning som krävs med hänsyn till funktionsnedsättningen i fråga, utan att det påverkar medlemsstaternas skyldigheter enligt Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1564". I bestämmelsen definieras förhållandet mellan informations samhällsdirektivet och läsnedsättningsdirektivet i fråga om begränsning av upphovsrätten till förmån för personer med funktionsnedsättning.

I enlighet med skäl 6 i ingressen genomförs genom läsnedsättningsdirektivet också de skyldigheter som unionen måste uppfylla enligt Marrakechfördraget, så att det säkerställs att motsvarande åtgärder tillämpas på ett konsekvent sätt på hela den inre marknaden. Det måste därför föreskrivas att det obligatoriska undantag som avses i direktivet ska utgöra ett undantag från rättigheter som harmoniserats på unionens område. Dessa rättigheter omfattar i synnerhet rätten till mångfaldigande, överföring till allmänheten, tillgängliggörande för allmänheten, spridning och utlåning, enligt vad som anges i direktiv 2001/29/EG, 2006/115/EG och 2009/24/EG, liksom de motsvarande rättigheter som föreskrivs i direktiv 96/9/EG. Eftersom de undantag eller inskränkningar som föreskrivs i Marrakechfördraget även omfattar verk i ljudformat, såsom ljudböcker, bör de obligatoriska undantag som föreskrivs i detta direktiv tillämpas också på närstående rättigheter.

Upphovsrättslagens 17 § gäller alla personer med funktionsnedsättning allmänt. Det föreslås att direktivet genomförs nationellt genom att det till upphovsrättslagen fogas särskilda bestämmelser om framställning och distribuering av exemplar i tillgängligt format till berättigade personer på det sätt som avses i direktivet. Till den del nuvarande 17 § gäller framställning för personer med synskada eller annan läsnedsättning av exemplar av andra verk än de som avses i direktivet, tillämpas de nuvarande bestämmelserna. Läsnedsättningsdirektivet förutsätter att det i upphovsrättslagen också föreskrivs om undantag från ekonomiska rättigheter enligt uthyrnings- och utlåningsdirektivet, datorprogramdirektivet och databasdirektivet.

Artiklarna 9. och 10. Rapport respektive Översyn

Enligt artikel 9 i läsnedsättningsdirektivet bör kommissionen utvärdera tillgången till tillgängliga format av verk och andra alster (t.ex. fotografier och bildkonstverk) som inte omfattas av detta direktiv, liksom tillgången till verk och andra alster i tillgängligt format för personer med andra funktionsnedsättningar (inkl. hörselnedsättning). Kommissionen ska senast den 11 oktober 2020 lämna en rapport i ärendet till Europaparlamentet, rådet och Europeiska ekonomiska och sociala kommittén. Enligt direktivet kan vid behov ändringar i direktivets tillämpningsområde övervägas på grundval av rapporten. Rapporten ska beakta utvecklingen av relevant teknik och innehålla en bedömning av huruvida det är lämpligt att utvidga tillämpningsområdet för direktivet för att förbättra tillgången till andra typer av verk och andra alster samt förbättra tillgången för personer med andra funktionsnedsättningar än de som omfattas av direktivet.

Enligt artikel 10 ska kommissionen senast fem år efter ikraftträdandet i oktober 2023 göra en utvärdering av hur direktivet har fungerat och bedöma behovet av en översyn av direktivet. Kommissionen ska i en rapport lägga fram de huvudsakliga resultaten för Europaparlamentet, rådet och Europeiska ekonomiska och sociala kommittén, och när så är lämpligt åtföljd av förslag till ändring av direktivet. Enligt artikeln ska denna utvärdering särskilt omfatta en bedömning av den inverkan som system för ersättningar som föreskrivs av medlemsstaterna i enlighet med artikel 3.6 har på tillgången till exemplar i tillgängligt format för berättigade personer och på utbytet av dem över gränserna.

Kommissionens rapport ska ta hänsyn till synpunkter från relevanta aktörer i det civila samhället, icke-statliga organisationer, däribland organisationer som företräder personer med funktionsnedsättningar, samt äldreorganisationer.

Medlemsstaterna ska enligt artikelns 2 punkt förse kommissionen med den information som behövs för att utarbeta de rapporter som avses i artiklarna 9 och 10. Enligt artikelns 3 punkt ska en medlemsstat förse kommissionen med information och bevisning i det fall att genomförandet av direktivet har haft en betydande negativ inverkan på det kommersiella utbudet av verk eller andra alster i format som är tillgängliga för berättigade personer.

Upphovsrättslagens nuvarande 17 § gäller alla som på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom inte kan ta del av verk på sedvanligt sätt. Endast framställning av verksexemplar genom upptagning av ljud eller rörlig bild har undantagits i paragrafen. Paragrafen är tämligen rättvis och även balanserad med hänsyn till den begränsade bokmarknaden i Finland. Det är likväl möjligt att en del av de personer med funktionsnedsättning och andra berättigade personer som omfattas av den gällande begränsningen kan uppleva att en direktivsenlig framställning av exemplar i en vidare utsträckning än den gällande lagen tillåter för en viss krets av berättigade personer leder till en ojämlik behandling av olika grupper av berättigade personer. Direktivet tillåter dock inte att upphovsrätten begränsas till förmån för en vidare krets av berättigade personer än den som omfattas av direktivet. För likabehandlingen av olika grupper av personer med funktionsnedsättning och för beaktandet av deras behov är det angeläget att kommissionen senare utvärderar hur direktivet fungerar och vilka konsekvenser det har haft för de berättigade personerna och de behöriga organen.

Artikel 11. Införlivande

Medlemsstaterna ska senast den 11 oktober 2018 sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet. De ska genast underrätta kommissionen om detta. Artikelns innehåller sedvanliga bestämmelser som anknyter till genomförandet av direktivet; medlemsstaterna ska i sin lagstiftning hänvisa till direktivet och till kommissionen överlämna texten till bestämmelserna i den nationella rätten.

Artikel 12. Ikraftträdande

Direktivet träder i kraft den tjugonde dagen efter det att det har offentliggjorts i Europeiska unionens officiella tidning.

2 N u l l ä g e

2.1 Upphovsrättslagens bestämmelser om tillgängliggörande av verk för personer med synskada

Den som skapat ett verk får upphovsrätt till det, och en i upphovsrättslagen avsedd innehavare av en närstående rättighet får närstående rättighet. I upphovsrättslagen fastställs innehållet i upphovsrätten, den tid skyddet gäller och skyddets omfattning. I 2 kap. i upphovsrättslagen finns bestämmelser om inskränkningar i upphovsrätten och i närstående rättigheter.

Enligt 17 § 1 mom. i upphovsrättslagen får till förmån för personer med synskada och andra som på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom inte kan ta del av verk på sedvanligt sätt exemplar framställas av utgivna litterära eller musikaliska verk eller bildkonstverk. Enligt lagen får vem som helst framställa exemplar på annat sätt än genom upptagning av ljud eller

rörlig bild. Exempelen får göras tillgängliga för personer med funktionsnedsättning på annat sätt än genom utsändning i radio eller television. Den inskränkning i upphovsrätten som i 17 § i upphovsrättslagen föreskrivs till förmån för personer med synskada eller läsnedsättning är delvis vidare än motsvarande bestämmelse i läsnedsättningsdirektivet. Paragrafen täcker uttryckligen också musikaliska verk och bildkonstverk. Notblad hör till direktivets tillämpningsområde då de ingår i skriftliga publikationer. Tillämpningsområdet omfattar också andra personer med funktionsnedsättning än de berättigade personer som avses i direktivet.

Enligt 2 mom. i paragrafen bestäms det genom förordning av statsrådet om de inrättningar som har rätt att genom ljudupptagning framställa exemplar av utgivna litterära verk till personer med funktionsnedsättning. När ett exemplar av ett verk säljs eller förmedlas till en person med funktionsnedsättning på så sätt att denne varaktigt får behålla ett exemplar av verket, kan framställningen av exemplar påverka marknaden för ljudböcker. För sådan framställning av exemplar föreskriver upphovsrättslagen om ersättning till upphovsmannen. Läsnedsättningsdirektivet omfattar framställning av talböcker och tillåter att rätten till ersättning bevaras i lagen i nuvarande omfattning.

I lagen klargörs det att bestämmelserna inte gäller framställning av verksexemplar eller överföring av verk i kommersiellt syfte. Med stöd av lagen föreskriver dessutom statsrådet genom förordning om närmare villkor för inrättningarna. En i lagen avsedd inrättning får inte eftersträva kommersiell eller ekonomisk vinning, dess verksamhetsområde ska innefatta service för funktionshindrade och den ska ha ekonomiska förutsättningar att bedriva verksamheten. Genom förordning av statsrådet kan det vid behov utfärdas närmare bestämmelser om vilka tekniska egenskaper de verksexemplar som framställs och de verk som överförs ska ha, hur de ska märkas och hur överföringen till allmänheten ska ske.

2.2 Tillgängliggörande av verk för personer med funktionsnedsättning i Finland

För biblioteksverksamhet för personer med synnedsättning finns biblioteket för synskadade, som är underställt undervisnings- och kulturministeriet. I lagen om biblioteket för synskadade (638/1996) finns bestämmelser om uppgifterna för Celia, som är det bibliotek för synskadade som avses i lagen. Biblioteket har funnits sedan 1978.

Framställningen av studiematerial för personer med synnedsättning sköts i huvudsak av Celia. Det nationella centret för lärande och kompetens, Valteri, är underställt Utbildningsstyrelsen och producerar kompletterande individuellt material för personer i skolåldern med läsnedsättning, och även bland annat facklitteratur, studiematerial och utvärderingsverktyg för dem som behöver allmänt, intensifierat eller särskilt stöd. Valteri svarar också för tjänsterna till svenskspråkiga med synnedsättning. Synskadades förbund rf driver en tjänst som erbjuder taltidningar (Lehtikuuntelu).

Centralparkens yrkesinstitut, som drivs av Invalidstiftelsen, är en specialyrkesläroanstalt på andra stadiet och ett utvecklingscenter för specialundervisning. Centralparkens yrkesinstitut utbildar personer som för sina studier och för att få jobb behöver specialundervisning, individuellt stöd och individuell handledning.

Celia har i uppgift att ge personer med synnedsättning och andra klientgrupper som på grund av skada eller sjukdom inte kan använda vanligt biblioteksmaterial, möjlighet till information, studier och rekreation samt möjlighet att syssla med litteratur och konst. För att fullgöra sin lagfästa uppgift ska biblioteket producera och låna ut biblioteksmaterial i form av punktskrifts- och talböcker samt elektroniskt och annat specialproducerat biblioteksmaterial samt producera studie- och kursmaterial för alla utbildningsstadier. Celias samlingar växer varje med närmare 1 500 nya skönlitterära eller facklitterära böcker. Celia har som mål att i till-

gängligt format framställa minst 25 procent av all litteratur som ges ut i Finland. I samlingarna saknas dock helt bland annat manuskript, artiklar, serietidningar, kommittébetänkanden och ordböcker. Celia tillhandahåller inte heller dagstidningar.

Utöver utlåningsverksamheten säljer Celia producerat material till privatpersoner, bibliotek och andra inrättningar. I praktiken har försäljningen handlat om läroböcker. Från början av 2018 har Celia övergått till avgiftsfri utlåning även för läroböckernas del. Celia ger också kunderna handledning i användningen av biblioteket och i informationssökning. Celia är också sakkunniginrättning inom sitt område.

År 2017 hade Celia cirka 40 000 kunder som sammanlagt lånade cirka 780 000 verk. Lånevolymen har inte ökat under de senaste åren. Enligt lånestatistiken lånades Celias ljudböcker cirka 99 000 gånger via de allmänna biblioteken.

År 2017 betalade Celia totalt 153 000 euro i sådan ersättning som avses i 17 § 4 mom. i upphovsrättslagen, det vill säga ersättning för försäljning eller överföring av exemplar av verk som kunderna varaktigt får behålla. Det var en minskning med cirka 100 000 euro jämfört med 2016.

Celia har haft ett gränsöverskridande utbyte med bland andra Sverige och Tyskland. Utbytet har varit mycket småskaligt.

Anslagen för Celias lagfästa verksamhet har minskat avsevärt de senaste åren, cirka 30 procent. Celia har de senaste åren utvecklat sina tjänster och breddat verksamheten. Det har varit nödvändigt för att säkerställa att alla klientgrupper nås på bästa möjliga sätt. Av kostnadsskäl har Celia tvingats lägga större delen av sina resurser på utveckling av tjänster som erbjuds genom streaming och i hög grad minska volymen talböcker och annat material som förmedlas som CD-skivor eller filer via post. År 2017 var hälften av Celias tjänster lån nätlån och 25 procent så kallade laddningsbara lån där exemplaren förmedlas via länkar i e-postmeddelanden.

En kommande utredning om kundkretsen ska utreda närmare hur många olika sådana klientgrupper som avses i lagen Celia har och hur många kunder som hör till grupperna. Det är känt att cirka 10–20 procent av Celias kunder inte kan ta emot tjänster som förmedlas över nätet. Till denna grupp hör framför allt äldre personer, som använder de för dem planerade nättjänsterna i ringa grad. Tjänsterna får inte finnas tillgängliga enbart som nättjänster, eftersom alla som behöver servicen då inte kan nås.

Också Rundradion producerar tjänster för personer med synnedsättning. Tillgängliggörandet av audiovisuellt innehåll har främst ordnats genom uppläst text och bildtolkning. Uppläst text är en tjänst hos tv-kanalerna och kan tas i bruk utan särskild utrustning eller särskilda dataprogram. En maskinröst läser automatiskt tv-skärmens textning, så att den som ser programmet får mer tid över för att följa vad som händer i programmet. Röster som ingår i programmet hörs i bakgrunden. Upphovsrättsligt bygger detta på en presumtionsbestämmelse i 39 § i upphovsrättslagen. I bestämmelsen sägs det att överlåtelse av rätt till inspelning av litterärt eller konstnärligt verk på film omfattar rätt att genom förevisning av filmen på biograf, i television eller annorledes göra verket tillgängligt för allmänheten samt att i filmen återgiva talade inslag i text eller ljudsättning på annat språk.

2.3 Utvecklingen internationellt och i Europeiska unionen

Europeiska unionen

Artikel 5.3 b i informationssamhällsdirektivet av 2001 tillåter att medlemsstaterna i Europeiska unionen föreskriver undantag eller inskränkningar i upphovsrätten till förmån för personer med funktionsnedsättning. Det direktivet tillåter att exemplar framställs till förmån för personer med funktionsnedsättning och används av sådana personer. Framställningen kan göras av personen själv eller med hjälp av en utomstående. Direktivet förutsätter att användningen har direkt samband med funktionsnedsättningen och är av icke-kommersiell natur. Undantagets omfattning ska beakta de krav som funktionsnedsättningen ställer.

Dessa bestämmelser i direktivet har dock inte enligt kommissionen i tillräcklig utsträckning tillämpats i medlemsstaterna. Förutsättningarna för att sätta i kraft Marrakechfördraget varierar alltså i olika länder. En delorsak till att artikeln inte har satts i kraft i nationell lag är enligt kommissionen att bestämmelsen är av icke tvingande karaktär.

Unionen motsatte sig länge ett internationellt fördrag om inskränkningar i upphovsmannens ensamrätt. När det internationella trycket ökade ytterligare måste unionen acceptera sammankallandet av en diplomatisk konferens. Med stöd av medlemsstaternas mandat förhandlade kommissionen om bestämmelserna i ett fördrag vid WIPO:s diplomatiska konferens 2013.

Unionen undertecknade fördraget i april 2014. År 2015 föreslog kommissionen att unionen skulle ratificera Marrakechfördraget på medlemsstaternas vägnar utan några särskilda unionsinterna verkställighetsåtgärder. Ministerrådet uppmanade dock kommissionen att lägga fram de alternativa sätt på vilka bestämmelserna i Marrakechfördraget kunde sättas i kraft på unionsnivå.

Europaparlamentet lade fram ett flertal stränga krav angående tidsplanen för ratificeringen av fördraget. Bland annat hänvisade parlamentet till internationella politiska skäl. Kommissionen lämnade till slut, i november 2015, ett förslag till direktiv om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning, samt ett förslag till förordning om gränsöverskridande utbyte av exemplar i tillgängligt format av vissa verk och andra alster mellan unionen och tredjeländer.

Efter att ett flertal medlemsstater motsatt sig att kommissionen återopade artikel 207 (handelsrätt) i FEUF som rättslig grund för godkännande av Marrakechfördraget, förde kommissionen EU:s behörighetsfråga till unionsdomstolen för avgörande. Medlemsstaterna behandlade kommissionens förslag till direktiv och förordning samtidigt som behörighetsfrågan behandlades i domstolen. I februari 2017 konstaterade domstolen att unionen med stöd av artikel 3.2 i FEUF har exklusiv behörighet att ingå internationella avtal, eftersom kommissionen har utövat unionens befogenhet på grundval av harmoniseringen av rättsnormerna.

Europaparlamentet och rådet godkände i september 2017 direktivet och förordningen.

Marrakechfördraget

Marrakechfördraget förutsätter att parterna till fördraget i nationell rätt föreskriver vissa inskränkningar som ökar tillgängligheten av tryckt innehåll för blinda, synsvaga och andra med läsnedsättning utan upphovsmannens tillstånd.

Exemplar av verk får framställas och göras tillgängliga av berättigade personer och av andra som gör det för deras räkning. Dessutom ska dessa exemplar i tillgängligt format kunna förmedlas till berättigade personer av behöriga organ och utbytas mellan behöriga organ i olika medlemsstater.

Inskränkningen gäller samma slag av verk som direktivet, dvs. särskilt verk i textform samt notationer och illustrationer i verken. Bestämmelserna om inskränkning tillämpas på texter som publicerats eller gjorts tillgängliga i vilket som helst medium, inklusive ljudböcker.

Litterära verk har kunnat göras tillgängliga inte bara som ljudböcker utan också genom radio, och ljudupptagningar som ingår i radiosändningar kan omfattas av inskränkningen.

Marrakechfördraget kan genomföras nationellt genom utnyttjande av befintlig rättstradition, förutsatt att inskränkningen är förenlig med trestegstestet, som ingår i andra avtal som räknas upp i fördraget.

Om en medlemsstat inte är part till andra internationella avtal om upphovsrätt, måste den med stöd av artikel 5 i Marrakechfördraget försäkra att exemplar i tillgängligt format inte sprids utanför dess jurisdiktion. För att ett framställt exemplar ska få distribueras över gränsen måste staten i fråga vara ansluten till WIPO:s fördrag om upphovsrätt.

Med stöd av Marrakechfördraget ska parterna till fördraget inrätta en informationskontakt-punkt där berättigade personer och behöriga organ kan få information om exemplar i tillgängligt format.

2.4 Bedömning av nuläget

Upphovsrättslagens 17 § om tillgängliggörande av verk för personer med funktionshinder medför en tämligen omfattande inskränkning i upphovsmannens ensamrätt. Bestämmelsen täcker alla tänkbara sätt att framställa exemplar av verk, med undantag av framställning genom upptagning av ljud eller rörlig bild. De ändringar av paragrafen som gjordes 1995 och 2005 motiverades med att personer med synnedsättning i fråga om tillgången på skriftligt material måste bringas i en så jämlik ställning med den övriga befolkningen som möjligt.

Enligt gällande 17 § 1 mom. får exemplar av verk framställda med stöd av bestämmelsen användas för överföring på annat sätt än genom utsändning i radio eller television. I praktiken betyder det en flexibel och omfattande framställning av såväl analoga exemplar som digitala exemplar och olika sätt att göra exemplar tillgängliga för allmänheten. Exemplar av verk som framställts i digitalt format kan också återges med hjälp av en talsyntetisator eller annan teknisk anordning kopplad till en dator. Framställningen av sådana exemplar omfattas av den framställning som avses i 1 mom. och är tillåten för alla.

I fortsättningen exemplar kan exemplar i tillgängligt format framställas av en snävare grupp entiteter eftersom direktivet förutsätter att de som har rätt att framställa kopior i tillgängligt format definieras närmare. I praktiken är inverkningsgraden liten då man alltid behövt anordningar - och annan specialkunskap att tillverka t.ex. böcker i punktskrift eller e-böcker och verksamheten har skötts centraliserat av organ som erbjuder tjänster till personer med funktionsnedsättning. Berättigade personer får inte överföra exemplar vidare.

Gällande 17 § i upphovsrättslagen tillåter inte framställning av talböcker på det sätt som läsnedsättningsdirektivet förutsätter. De inrättningar som anges i statsrådets förordning (574/1995), "upphovsrättsförordningen" enligt gällande upphovsrättslag rätt att framställa talböcker och förmedla dem exempelvis via ett datanät. Överföring av redan framställda talböcker till digitalt format och förmedling av sådana alster till personer med funktionsnedsättning via datanätet blev uttryckligen tillåtet genom en lagändring 2006.

Direktivet förutsätter att det i lag föreskrivs om behöriga organ och deras förmåner. Det betyder att bestämmelserna om godkända inrättningar i 7 § i upphovsrättsförordningen måste upphävas. Det föreslås att innehållet i förordningen flyttas till lagen.

Bestämmelserna i gällande 17 § i upphovsrättslagen gäller inte kommersiell framställning eller spridning av verksexemplar. Med det avses kommersiell verksamhet som syftar till vinst på en kommersiell marknad och där försäljningspriserna för verksexemplaren bestäms på kommersiella prissättningsgrunder. Det motsvarar bestämmelserna i direktivet, enligt vilket ett behörigt organ får tillhandahålla bland annat service och utbildning för berättigade personer utan vinstsyfte.

Celia och Valteri, som i nuläget erbjuder personer med synnedsättning eller annan läsnedsättning, är sådana offentliga institutioner som avses i direktivet, eftersom de sköter sina uppgifter med stöd av lag eller förordning och får statligt stöd för att kunna tillhandahålla service för berättigade personer. Också Synskadades förbund och Centralparkens yrkesinstitut är sådana icke-vinstdrivande behöriga organ som avses i direktivet. Direktivets definition täcker också alla andra icke-vinstdrivande privata och offentliga institutioner - däribland de allmänna biblioteken, universitetsbiblioteken, läroanstalter och museer - som har eller antas kunna ha förutsättningar att tillhandahålla tjänster också för personer med synnedsättning och läsnedsättning.

Spridning av verksexemplar som fysiska exemplar i tillgängligt format är redan i dag tillåtet inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, eftersom den exklusiva spridningsrätten upphör efter att ett lagligen framställt verksexemplar har sålts den första gången med stöd av lag eller rättighetshavarens tillstånd. Den nya inskränkningen i upphovsrätten gör det möjligt att till berättigade personer på EU:s inre marknad förmedla verk i digitalt och tillgängligt format. Det är troligt att utbytet av verk mellan länder kommer att öka när Celia får möjlighet att betjäna i Finland bosatta personer med främmande språk som modersmål.

Verksamheten vid Celia och andra institutioner eller organisationer som i dag tillhandahåller service för personer med läsnedsättning påverkas inte av direktivet på så sätt att deras kundkrets ändras eller att de skulle tvingas bredda sitt serviceutbud. I praktiken kan dock serviceutbudet bli bredare när kunderna får tillgång till alster från samlingar hos behöriga organ i andra medlemsstater, förutsatt att alstren görs tillgängliga också för Finland.

Direktivet förpliktar inte heller de behöriga organen att tillhandahålla service i större omfattning än i dag, exempelvis utomlands. Ett behörigt organ som framställer exemplar av verk får av kunderna inte ta ut ersättning som överstiger kostnaderna för framställning av exemplaret.

De skyldigheter som nämns i direktivet kommer dock att påverka alla behöriga organ som är etablerade i Finland.

3 Målsättning och de viktigaste förslagen

3.1 Allmänt

Avsikten är att i upphovsrättslagen göra de ändringar som läsnedsättningsdirektivet kräver. Huvuddelen av de nya bestämmelserna grundar sig på det nationella genomförandet av direktivet. De lagändringar som direktivet föranleder förutsätter också att det inte längre föreskrivs om institutioner som framställer talböcker i en förordning av statsrådet. Enligt direktivet måste ett behörigt organ kunna framställa också talböcker utan särskilt godkännande. Till följd av att bemyndigandena i gällande 7 § i upphovsrättsförordningen slopas föreslås det att paragrafen upphävs.

Enligt läsnedsättningsdirektivet kan medlemsstaterna besluta om undantag eller inskränkningar till förmån för personer med funktionsnedsättning i fall som inte omfattas av direktivet. Därmed kan de bestämmelser i 17 § i upphovsrättslagen som följer artikel 5.3 i direktiv 2001/29/EG förbli i kraft till andra delar än de som täcks av läsnedsättningsdirektivet.

Det föreslås att den vittsyftande inskränkande bestämmelsen om olika typer av funktionshinder i 17 § i upphovsrättslagen förtydligas, så att å ena sidan de bestämmelser som förutsätts av direktivet och å andra sidan andra bestämmelser som gäller användning av verk till förmån för personer med funktionsnedsättning kan åtskiljas från varandra. Det föreslås att den uttryckliga hänvisningen till personer med synskada stryks i paragrafen. Efter ändringen är det med stöd av paragrafen möjligt att för personer med synnedsättning framställa exemplar av verk vars användning inte omfattas av tillämpningsområdet för direktivet 2017/1564, exempelvis självständiga bildkonstverk och musikaliska verk, som inte ingår i direktivets tillämpningsområde.

Efter lagändringen kallas exemplar som tillverkats med stöd av direktivet *exemplar i tillgängligt format*. I lagen föreslås behövliga övergångsbestämmelser. Huruvida det finns anledning att utvidga direktivets tillämpningsområde också till andra grupper av personer med funktionsnedsättning bedöms på basis av rapporten kommissionen ska göra om direktivet.

Upphovsrättslagen föreslås få nya 17 a—17 d §, som gäller de rättigheter berättigade personer och behöriga organ har enligt direktivet.

Nya 17 a § gäller för det första de personer med synnedsättning eller annan läsnedsättning som avses i artikel 2.2 a—d i direktivet och som i lagen kallas ”personer som har synskada eller annan läsnedsättning” (*personer med läsnedsättning*) samt personer som handlar på deras vägnar. Direktivet förutsätter att alla medlemsstater föreskriver om inskränkningar i upphovsrätten till förmån för personer med synnedsättning eller annan läsnedsättning. Det är ett villkor för att Europeiska unionen ska kunna ratificera Marrakechfördraget.

I nya 17 b § föreskrivs det om behöriga organ och den användning av verk som tillåts med stöd av bestämmelsen om inskränkning i upphovsrätten. Till behöriga organ räknas inte enbart de institutioner som i dag anges i upphovsrättsförordningen, utan också ett stort antal andra institutioner och organisationer. Behöriga organ är bland andra läroanstalter och andra icke-vinstdrivande organisationer som tillhandahåller personer med läsnedsättning tjänster som en av sina huvudsakliga uppgifter eller institutionella skyldigheter eller som en del av sitt uppdrag i allmänhetens intresse.

Till paragraferna om berättigade personer och behöriga organ fogas enligt förslaget en uttrycklig bestämmelse om att det inte går att avtala om avvikelser från den tillåtna användningen.

I nya 17 c § föreskrivs det om de behöriga organens skyldigheter. Till den här delen bör det konstateras att även om den inskränkande bestämmelsen i och för sig tillämpas relativt begränsat, det vill säga endast på skriftliga publikationer och illustrationer som ingår i dem, berör bestämmelsen en mångfald av berättigade personer. I takt med att serviceutbudet utvecklas och befolkningen åldras kommer allt fler berättigade personer att få möjlighet att utnyttja tjänsterna, vilket är positivt för alla med läsnedsättning. Ur rättighetshavarnas synvinkel föreligger det dock en risk för att också andra än de i direktivet avsedda berättigade personer börjar använda tjänsterna.

Under beredningen av direktivet ställde sig Finland positivt till att det skulle säkerställas att endast behöriga organ har rätt att genom ljudupptagning framställa exemplar av verk till personer med funktionsnedsättning och andra behöriga organ på den inre marknaden och för utbyte med tredjeländer.

Till skillnad från biblioteket för synskadade Celia och andra institutioner och organisationer som framställer exempelvis läromedel för personer med synnedsättning har de andra institutioner och organisationer som uppfyller direktivets kriterier för behöriga organ ingen tidigare erfarenhet av att betjäna berättigade personer. Det finns därför skäl att ta fram god praxis för att stärka de behöriga organens kunskaper om användningsändamålen för de av direktivet tillåtna exemplaren i tillgängligt format och om de skyldigheter som behöriga organ har.

När det föreskrivs om en inskränkning måste det säkerställas att bestämmelsen är förenlig med trestegstestet. Bedömningen behandlas i avsnitt 3.4.

I 17 c § föreskrivs också om skyldighet att tillämpa lagstiftningen till skydd för personuppgifter, om skyldighet för behöriga organ att meddela undervisnings- och kulturministeriet sina namn och kontaktuppgifter och om skyldighet för ministeriet att lämna vidare dessa uppgifter till kommissionen.

Dessutom föreslås det att det till lagen fogas en ny paragraf där det hänvisas till utbyte av verksexemplar mellan medlemsstater i Europeiska unionen och tredjeländer som är parter till Marrakechfördraget med stöd av rådets förordning 2017/1563.

I upphovsrättslagens bestämmelser om tekniska åtgärder föreslås det en ändring som på det sätt direktivet förutsätter säkerställer att tekniskt skydd kan brytas också i situationer där ett verk på begäran har gjorts tillgängligt så att en person kan få tillgång till verket vid valfri tid och på valfri plats.

Direktivet förutsätter att framställningen av exemplar i tillgängligt format respekterar integriteten hos verket och att verket endast får ändras i den omfattning som en tillåten användning av exemplaret kräver ändring. Direktivet hindrar alltså inte att upphovsrättsförordningens bestämmelse om angivande av upphovsmannens namn flyttas till lagen. Direktivet hindrar inte heller framställning av andra tillgängliga format än de som i exempelform nämns i direktivet, till exempel lättlästa böcker.

I praktiken fogas uppgifter om verket och upphovsmannen till verksexemplaret eller, om det är ett exemplar i digitalt format, till verksexemplarets uppgifter om verket (metadata). Av dessa uppgifter bör det också framgå att verksexemplaret är framställt för exklusiv användning av sådana berättigade personer som avses i läsnedsättningsdirektivet och för förmedling till berättigade personer genom ett behörigt organ. Behöriga organ använder normalt kundnummer eller andra beteckningar med vilka de berättigade personerna kan individualiseras. Om exemplaret är avsett endast för en viss berättigad person, kan det i den elektroniska informationen uppgifterna hänvisas på ett ändamålsenligt sätt till kundbeteckningen. Denna information anses som personuppgift som inte får användas i strid med dataskyddsförordningen.

I fortsättningen bör exemplar i digitalt format inte göras tillgängliga för berättigade personer utan att exemplaret är försett med tillräcklig elektronisk information om rättighetsförvaltning enligt 50 d § i upphovsrättslagen. Det föreslås dock inga bestämmelser om påföljder för underlåtenhet att uppfylla den skyldigheten. Det är inte alltid möjligt att uppfylla skyldigheten, eftersom det förutsätter att det i originalverket finns tillräckliga uppgifter om verket och dess upphovsmän och om andra rättighetshavare.

I propositionen finns också hänvisningar till de paragrafer om skydd för närliggande rättigheter i vilka det i den gällande lagen hänvisas till 17 §. De aktuella paragraferna gäller utövande konstnärer (45 §), framställare av kataloger och databaser (49 §) och fotografer (49 a §). Det föreslås att hänvisningar fogas också till paragraferna om producenter av ljudupptagning (46 §) och radio- och televisionsföretag (48 §).

3.2 Alternativa genomförandesätt

Det är ändamålsenligt att de lagändringar som läsnedsättningsdirektivet kräver görs genom ändring av upphovsrättslagen.

Genomförandesättet bör ta i beaktande berättigade personers behov till tydliga bestämmelser om sina rättigheter att få tillgång till verk i format som är tillgängliga för dem.

Det föreslås att de formuleringar som förutsätts i direktivet följs i den utsträckning det är ändamålsenligt. Det är motiverat eftersom också läsnedsättningsförordningen tillämpas på berättigade personer och behöriga organ, och förordningen är direkt tillämplig rätt i unionens medlemsstater. I förordningen används samma definitioner som i direktivet. Det föreslås att det i en ny paragraf ska hänvisas till det internationella utbyte av verksexemplar som tillåts genom förordningen. Förordningens hela innehåll behöver inte föras in i upphovsrättslagen.

På basis av dessa grunder är det mest ändamålsenligt att genomföra lagändringarna som förutsätts av läsnedsättningsdirektivet genom en ändring i upphovsrättslagen, som redan i stor utsträckning motsvarar.

En separat lag vore en alltför komplicerad lösning i ett läge där lagen ska tillämpas också av privatpersoner, det vill säga av de berättigade personerna själva och av personer som handlar på deras vägnar.

Till följd av att läsnedsättningsdirektivet och gällande 17 § i upphovsrättslagen inte har helt överensstämmande tillämpningsområden kan de ändringar som direktivet kräver inte genomföras enbart genom ändring av bestämmelserna i 17 § i förhållande till den utgör de föreslagna bestämmelserna specialbestämmelser till förmån för personer med läsnedsättning.

De bestämmelser som föranleds av direktivet måste tas in i nya paragrafer (17 a—17 d §) som innehåller bestämmelser om en obligatorisk inskränkning i de på unionsnivå harmoniserade rättigheterna för upphovsmän. Efter ändringen gäller 17 § i upphovsrättslagen andra verk och andra alster än sådana som hör till tillämpningsområdet för läsnedsättningsdirektivet samt andra personer med funktionsnedsättning än sådana som avses i direktivet. Lagen föreslås få nya bestämmelser som följer läsnedsättningsdirektivet och kompletterar den gällande reglering som grundar sig på informationssamhållsdirektivet. Också de andra nordiska länderna har gått in för den strukturella lösningen. Den samnordiska lagberedningen och lagharmoniseringen har långa traditioner, och upphovsrättslagens gällande bestämmelser om inskränkningar i upphovsrätten till förmån för personer med funktionsnedsättning stiftades i samband med genomförandet av informationssamhållsdirektivet i början av 2000-talet.

3.3 Behöriga organ och deras skyldigheter

Syftet med läsnedsättningsdirektivet att i så stor utsträckning som möjligt stödja framställningen av alster för personer med läsnedsättning i EU. Personer med synnedsättning får dock mycket varierande service i de olika medlemsstaterna. Vissa medlemsstater har särskilda godkännandeförfaranden eller andra arrangemang för organisationer som med stöd av lagen får framställa exemplar för personer med synnedsättning. Vissa länder har en lång historia av nära samarbete med förlagen. Det är inte ändamålsenligt att genom direktivet begränsa den nuvarande verksamheten. Verksamheten bör i stället, såväl på den inre marknaden som i förhållande till tredjeländer, utvecklas utifrån de berättigade personernas intressen.

Direktivets definition av behörigt organ täcker en mångfald organisationer som tillhandahåller utbildning, lärarutbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för berättigade per-

soner. Organisationerna kan vara offentliga institutioner eller icke-vinstdrivande organisationer som tillhandahåller berättigade personer samma tjänster som en av sina huvudsakliga uppgifter eller institutionella skyldigheter eller som en del av sitt uppdrag i allmänhetens intresse. Enligt direktivet ska medlemsstaterna i den nationella rätten godkänna eller erkänna att alla organisationer som uppfyller kriterierna för behöriga organ kan tillhandahålla service för personer med läsnedsättning. Definitionen i direktivet är med avsikt öppen och flexibel.

Behöriga organ är enligt nuvarande lag åtminstone de institutioner och organisationer som tillhandahåller service för personer med läsnedsättning, däribland Valteri och den till koncernen Invalidstiftelsen hörande läroanstalten Centralparkens yrkesinstitut. Som ett i direktivet avsett behörigt organ betraktas exempelvis ett universitetsbibliotek som för studerande med läsnedsättning kan producera läromedel, bland annat artiklar och doktorsavhandlingar, i tillgängligt format. Till exempel Celia tillhandahåller i nuläget ingen sådan service.

I skäl 13 i direktivets ingress sägs det att godkännande- eller erkännandekrav som medlemsstaterna kan tillämpa på behöriga organ, till exempel sådana som rör tillhandahållande av tjänster av allmän karaktär till förmån för berättigade personer, inte bör hindra organ som omfattas av definitionen av behörigt organ enligt direktivet att vidta de åtgärder som är tillåtna enligt direktivet. Tjänsterna ska produceras utan vinstsyfte.

Godkännande av ett behörigt organ föreslås grunda sig på lagens definition och andra bestämmelser som följer direktivet. Det utfärdas alltså inga formella godkännanden av olika inrättningar. I och för sig kräver inte direktivet att bestämmelsen om godkännande av vissa inrättningar i 17 § 2 mom. i upphovsrättslagen upphävs, men bestämmelsens betydelse minskar märkbart eftersom den inte får hindra tillåten användning av verksexemplar vid andra institutioner och organisationer. Allmänintresset och kravet på att lagstiftningen är förutsebar förutsätter att framställningen av exemplar bedöms på samma grunder hos samtliga aktörer. Avsikten är att 7 § i upphovsrättsförordningen ska upphävas när lagen har trätt i kraft.

Det finns ändå anledning att genom vissa skyldigheter för behöriga organ säkerställa att den möjlighet direktivet ger utnyttjas exklusivt till förmån för berättigade personer. I lagförslaget finns bestämmelser om de skyldigheter för behöriga organ som förutsätts i direktivet. Skyldigheterna gäller alla behöriga organ som är etablerade i Finland och tillhandahåller exemplar i tillgängligt format på den inre marknaden. Skyldigheterna uppkommer när det behöriga organet på eget initiativ framställer exemplar i tillgängligt format på den inre marknaden.

I detaljmotiven behandlas vad ett behörigt organ särskilt bör fästa vikt vid när det utformar rutiner och metoder som anknyter till dess skyldigheter. På begäran av berättigade personer, andra behöriga organ eller rättighetshavare ska det behöriga organet lämna närmare uppgifter om tillgängliga exemplar i tillgängligt format och namn på de behöriga organ med vilka det utbytt exemplar i tillgängligt format.

De behöriga organen ska meddela undervisnings- och kulturministeriet sina namn och kontaktuppgifter. De ska också förse framställda exemplar med all behövlig elektronisk information om rättighetsförvaltning, däribland verkets upphovsman och verkets namn samt beteckning för den som är berättigad till exemplaret och verksexemplarets användningsändamål.

I den gällande lagen sägs det att en i en förordning angiven inrättning som framställer exemplar genom ljudupptagning för personer med funktionsnedsättning ska ha "ekonomiska och funktionella förutsättningar att bedriva verksamheten". Syftet med det tillägget var att begränsa framställningen endast till situationer där inrättningen i fråga har de medel som krävs för att framställa en talbok och betala eventuell ersättning.

Behöriga organ kan inte åläggas andra skyldigheter än de som anges i direktivet. Tillsynen över skyldigheterna bygger på självreglering och myndigheterna utövar ingen övervakning. Trots det kommer de behöriga organen i praktiken att omfattas av villkor som motsvarar de gällande bestämmelserna, åtminstone om de får statliga bidrag för att tillhandahålla service för personer med synnedsättning.

Propositionen leder inte till att den statliga tillsynen över behöriga organ ökar. I stället uppmuntras rättighetshavarna och de behöriga organen att i samråd utveckla god och lämplig praxis på området för att på bästa möjliga sätt nå direktivets målsättningar.

3.4 Inskränkning av upphovsmäns ensamrätt samt deras rätt till ersättning

Första gången upphovsmännens rättigheter inskränktes till förmån för personer med synskada var i upphovsrättslagen från 1961. Med stöd av 18 § i den lagen får ”av utgivet litterärt eller musikaliskt verk exemplar framställas i blindskrift samt genom ljudupptagning för lånebibliotek för blinda”. År 1995 föreskrevs det i 2 mom. i en bestämmelse som överförts till en särskild 17 § att vissa inrättningar har rätt att framställa exemplar av verk genom ljudupptagning.

År 2005 utvidgades paragrafen så att den började gälla även andra grupper än personer med synskada samt framställning av exemplar och överföring till en publik på alla andra sätt än genom utsändning i radio eller television. Inskränkningen var omfattande och gällde olika grupper av personer med funktionsnedsättning och olika sätt att använda verk. Upphovsmännens intressen skyddades genom vissa lagstadgade skyldigheter samt upphovsmännens rätt till ersättning om en person med synskada varaktigt får behålla ett exemplar av ett verk.

Samförvaltningsorganisationen Sanasto rf, som grundades 2005, bevakar rättigheterna för upphovsmän inom litteraturområdet. Vem som helst som har publicerat ett litterärt verk kan bli kund hos Sanasto. På basis av kundavtal företräder Sanasto cirka 5 200 finländska upphovsmän inom litteraturområdet. Sanasto förvaltar dessutom ersättningar inom litteraturområdet för utlåning, användning i radio och tv, egenbokslån och läromedel som säljs via Celia. Finlands svenska författareförening rf, Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto - Finlands översättar- och tolkförbund ry och Suomen tietokirjailijat ry är medlemsorganisationer i Sanasto.

Sanasto förvaltar ersättningarna för egenbokslån av de talböcker som Celia producerar för sina kunder. Celia lämnar årligen uppgifter till Sanasto om hur många och vilka verk som lånats ut.

Rätten till ersättning enligt 17 § upphovsrättslagen grundar sig på en tvångslicens som innebär att upphovsmannen ska få ersättning för användningen av, men hen kan inte förbjuda att verken används.

Benämningen egenbokslån syftar på de talböcker som Celia producerar och sänder sina kunder och som lånaren själv ska förstöra efter att lånetiden har gått ut. Sanasto och Celia har kommit överens om vilken ersättning som ska betalas för egenbokslån. Systemet med egenbokslån infördes år 2006. Sanasto betalar ersättningar till upphovsmännen för de bandade läroböcker som Celia säljer. År 2017 betalades det via Sanasto ut sammanlagt cirka 153 400 euro för egenbokslån och 11 600 euro för försäljning av talböcker i ersättningar till upphovsmännen för de exemplar som Celia hade framställt. I praktiken betalas Celias ersättningar till Sanasto med medel ur den statliga finansiering som Celia får för sin lagstadgade verksamhet.

Vidare företräder Sanasto utländska upphovsmän på grundval av ömsesidiga avtal som organisationen har ingått med sina systerorganisationer. Celia framställer exemplar i tillgängligt format i huvudsak på finska eller svenska. De utländska verkens andel av Celias utbud är 4

procent. Antalet exemplar som framställs på utländska språk kommer att öka, vilket kommer att underlätta tillgången till litterärt innehåll för invandrare med läsnedsättning. Det att en invandrare möjligen inte kan läsa texter på finska eller något annat språk utgör i princip inte en sådan läsnedsättning som avses i direktivet, utan de villkor som direktivet ställer i fråga om berättigade personer ska uppfyllas för att berättigade personer ska kunna få tillgång till ett verk.

Bedömning av rätten till ersättning med hänsyn till direktivets mål

Även om direktivet inte förändrar kretsen av berättigade personer öppnar det upp en möjlighet att framställa talböcker även för andra sammanslutningar än sådana inrättningar som det föreskrivs om särskilt i förordning.

Rättighetshavarna inom litteraturområdet har ansett att direktivets mål är viktiga och i sig eftersträvarvärda, men de har varit oroade över hur man framöver kan säkerställa, såsom direktivet förutsätter, att exemplaren enbart kommer att användas av berättigade personer. Antalet personer som använder exemplar av verk som framställts för personer med läsnedsättning har också ökat till följd av att man har informerat om och utvecklat servicen, samtidigt som de stora åldersklasserna blir äldre och blir en del av kundkretsen på grund av försämrad syn.

I Finland kräver lagen inte att det före tillämpningen av inskränkingsbestämmelsen kontrolleras om ett exemplar av ett verk finns i tillgängligt format på kommersiella villkor. Motsvarande bestämmelse tillåts inte heller i direktivet.

När det däremot gäller talböcker har upphovsmännen enligt den gällande lagen rätt till ersättning i vissa begränsade situationer, när framställningen av ett exemplar för en person med funktions- eller läsnedsättning motsvarar försäljning och därför kan ha negativa konsekvenser för ljudboksmarknaden i Finland, som annars också är liten. Upphovsmannen har med stöd av den gällande lagen rätt till ersättning om en person med funktions- eller läsnedsättning varaktigt får behålla ett exemplar av ett verk.

Direktivet tillåter att räckvidden för rätten till ersättning förblir oförändrad. Enligt direktivet har rättighetshavarna under vissa förutsättningar möjlighet att få ersättning för sådan framställning av exemplar som avses i direktivet. Frågan om eventuella ersättningar ska tillämpas på sådana undantag som avses i Marrakechfördraget ska enligt artikel 4.2 stycke 5 i fördraget avgöras i den nationella lagstiftningen.

Enligt direktivet bör medlemsstaternas system för ersättning emellertid begränsas så att de inte utgör hinder för de mål som direktivet eftersträvar. Systemen för ersättning får bland annat inte ha krav som är mer betungande för gränsöverskridande utbyte av exemplar i tillgängligt format än för situationer som inte är gränsöverskridande. Kraven får inte skilja sig i fråga om vare sig ersättningens form eller eventuella nivå.

Vid fastställandet av ersättningsnivån bör enligt skäl 14 hänsyn tas till att de behöriga organens användning sker utan vinstsyfte, de mål av allmänt intresse som direktivet eftersträvar, undantagets förmånstagares intressen, den eventuella skadan för rättighetshavarna samt behovet att säkerställa gränsöverskridande distribution av exemplar i tillgängligt format.

Enligt skäl 14 bör hänsyn också tas till de särskilda omständigheterna i varje enskilt fall, till följd av framställningen av ett visst exemplar i tillgängligt format. Om skadan för en rättighetshavare är obetydlig bör det inte uppkomma någon skyldighet att betala ersättning. Detta innebär att ett villkor som begränsar rätten till ersättning bör införas för att skydda enskilda

exemplar i tillgängligt format som framställts av behöriga organ. I sådana fall ska det enligt direktivet inte finnas rätt till ersättning.

Enligt direktivet bör systemen för ersättning inte heller kräva betalning av berättigade personer. De bör endast tillämpas på användning som görs av behöriga organ som är etablerade på territoriet i den medlemsstat som inför ett sådant system, och de bör inte kräva betalning av behöriga organ som är etablerade i andra medlemsstater eller i tredjeländer som är parter i Marrakechfördraget.

Om framställning av talböcker i enlighet med direktivet blir möjlig för sådana behöriga organ som anges i lagen utan att de närmare specificeras, kan det i praktiken leda till en alltför omfattande inskränkning med tanke på rättighetshavarnas berättigade intressen. Det finns hundratals allmänna bibliotek, universitet och andra läroanstalter med bibliotek i Finland. Verksamheten kan i princip bli skadlig för rättighetshavarna i och med att direktivet inte tillåter att det införs andra begränsningar än de som anges i direktivet för sådan användning som är tillåten för de organ som uppfyller kriterierna för sådana inrättningar som avses i direktivet.

Den nuvarande rätten till ersättning gäller enbart exemplar som en berättigad person varaktigt får behålla. Det är endast personer med de svåraste synskadorna och äldre berättigade personer som använder fysiska upptagningar. I övriga fall levereras exemplaret av verket i tillgängligt format som fil eller så tillhandahålls tjänsten genom direktåtergivning av ett verk som framställts genom ljudupptagning.

Om den nuvarande rätten till ersättning utvidgades och tillämpades på alla nya aktörer och oberoende av i vilken form och på vilket sätt ett exemplar tillhandahålls berättigade personer, skulle dessa nya aktörer sannolikt inte alls producera exemplar i tillgängligt format till berättigade personer. Åtminstone jämlikheten skulle äventyras om de utöver produktionen även skulle vara tvungna att sörja för inte bara skyldigheter i anslutning till verksamheten utan även ersättningar. Redan nu har man av kostnadsskäl varit tvungen att skära ner sådana tjänster som tillhandahålls av inrättningar som finansieras med statliga eller kommunala medel.

Det bör tas i beaktande att förlagen har alltid möjlighet att själva genom sin egen verksamhet förbättra tillgängligheten till innehåll för berättigade personer.

Under remissbehandlingen betonade rättighetshavarna kraftigt behovet av att utvidga rätten till ersättning så att den omfattar framställningen av alla former av tillgängliga exemplar och även nya återgivningssätt. Dessutom ansåg remissinstanserna att ersättningen ska betalas med medel ur statsbudgeten.

I denna proposition föreslås det inte att upphovsmännens rätt till ersättning ska utvidgas. Rätten till ersättning har inte omfattat utövande konstnärer, och efter lagändringen kommer den heller inte att omfatta fonogramframställare och sändningsföretag. Efter lagändringen kommer även deras rättigheter att omfattas av de begränsningar som anges i direktivet.

Den inskränkingsbestämmelse som föreslås överensstämmer med trestegstestet även med den räckvidd som rätten till ersättning har i dag. De skyldigheter som föreslås i lagen förbättrar transparensen vid tillämpningen av inskränkingsbestämmelsen och rapporteringen av eventuella negativa effekter till kommissionen.

Information om de nya användningssätt som direktivet tillåter och konsekvensbedömning

Det har inte gjorts någon konsekvensbedömning av direktivets bestämmelser. Vid beredningen av direktivet ansåg kommissionen att det inte behövdes någon konsekvensbedömning ef-

tersom det är fråga om ikraftsättande av ett internationellt avtal. Denna brist har orsakat oro hos rättighetshavarna redan under direktivets beredningsfas.

När kretsen av behöriga organ utvidgas bör man sträva efter att på bred front informera om målen med direktivet och vad som är tillåten användning. Det kan till exempel vara skäl att betona att vanliga ljudböcker inte kan betraktas som sådana exemplar i tillgängligt format som avses i direktivet och att direktivet inte ger rätt att framställa sådana ljudböcker. De kan likväl vara tillgängliga och användbara för vissa av dem som är berättigade personer.

Man bör sträva efter att informera även personalen vid de allmänna biblioteken och vid läroanstaltens bibliotek samt bibliotekskunderna om detta. Åtgärderna för att göra ett verk tillgängligt för en berättigad person är beroende av arten av funktionsnedsättning och den berättigade personens personliga erfarenheter av det tekniska format i vilket exemplaret levereras.

Genom samarbete mellan förlag och behöriga organ är det möjligt att förbättra transparensen i verksamheten när det gäller de tillgänglighetsnivåer som verken kan fås på dels på kommersiella villkor och dels på grundval av inskränkingsbestämmelsen. Det gör det även lättare att tillämpa inskränkingsbestämmelsen så att den bättre riktas in på produktionen av sådant material som ännu inte finns i tillgängligt format. Det som avses här är särskilt gammalt material och icke-kommersiellt material. Detta är något som man strävar efter att påverka även genom bestämmelserna i artikel 5 i direktivet, där det föreskrivs att behöriga organ ska offentliggöra information om tillgängliga exemplar på den inre marknaden.

För att målen med direktivet ska kunna uppnås på bästa möjliga sätt bör behöriga organ och rättighetshavare sträva efter att på frivillig väg skapa god praxis för att få litterärt material att bli så tillgängligt som möjligt för berättigade personer och för att skapa jämlikhet.

När kommissionen i enlighet med direktivet efter två år, dvs. år 2020, lämnar sin rapport om direktivets konsekvenser är det viktigt att det finns tillräckligt med korrekt information om medlemsstaterna till stöd för den översyn av direktivet som ska göras utifrån rapporten. Till god praxis hör även att aktörer som är behöriga organ meddelar undervisnings- och kulturministeriet sina kontaktuppgifter även om de inte aktivt gör exemplar tillgängliga för behöriga organ på EU:s inre marknad.

Rättighetshavarna, i synnerhet bok- och tidningsförlag, kan till exempel aktivt informera behöriga organ och berättigade personer om de tjänster de tillhandahåller där materialet på det sätt som avses i direktivet finns i olika tillgängliga format.

3.5 Konsekvenserna av tillåten användning för rättighetshavarnas rättigheter ("trestegstestet")

Enligt det trestegstest som ingår i direktiv 2001/29/EG får inskränkningar föreskrivas enbart i särskilda fall som inte strider mot det normala utnyttjandet av ett verk och inte oskäligt inkräktar på rättighetshavarnas intressen och rättigheter. En hänvisning till detta test finns även i artikel 3.4 i läsnedsättningsdirektivet.

Det föreslås inte att upphovsrättslagen ska utvidgas med en sådan bestämmelse i enlighet med det så kallade trestegstestet som det hänvisas till i läsnedsättningsdirektivet. När bestämmelserna om inskränkningar i upphovsrätten i den ändring av upphovsrättslagen som trädde i kraft 2006 formulerades så att de skulle uppfylla kraven i direktiv 2001/29/EG liksom i det trestegstest som ingår i direktivet, ansågs det att testet inte skulle tillämpas särskilt i varje fall av användning i det finländska systemet för upphovsrätt. När det föreskrivs om inskränkningar i upphovsrätten kan man däremot genom ett sådant test som avses i direktivet säkerställa att

upphovsmannens ensamrätt inte inskränks vid tillämpningen av inskränkingsbestämmelserna i sådana särskilda fall som ska betraktas som intrång i det normala utnyttjandet av ett verk eller andra alster eller oskäligt inkräktande på rättighetshavarens legitima intressen.

Trestegstestet ingår också i artikel 11 i Marrakechfördraget (allmänna villkor för undantag och inskränkningar). Trestegstestet har betydelse när det ska föreskrivas om inskränkning av upphovsrätten i den nationella lagstiftningen. Därför har man i propositionen ägnat uppmärksamhet åt hur man vid tolkningen av inskränkingsbestämmelsen kan säkerställa att de behöriga organ som framställer exemplar och förmedlar dem till berättigade personer utarbetar en egen uppförandekod för att säkerställa att de exemplar som förmedlas till berättigade personer används exklusivt av dem och att olovlig användning förhindras. Bedömningen gäller närmast talböcker och vilka konsekvenser framställningen av dem har för marknaden i Finland.

Det föreslås att upphovsmännens rätt till ersättning för framställningen av exemplar av deras verk ska bevaras som den är. Den ska med andra ord bara gälla talböcker och bara om den berättigade personen varaktigt får behålla exemplaret av verket. Balanserande faktorer för att undvika eventuella skadliga effekter av att inskränkingsbestämmelsen tillämpas måste sökas i samarbetet mellan rättighetshavarna och de behöriga organ som betjänar personer med läsnedsättning.

En bedömning av vad som eventuellt behöver ändras i direktivet ska göras inom Europeiska unionen efter att kommissionen har publicerat en rapport om tillämpningen av direktivet och en bedömning av behovet av en översyn av direktivet.

3.6 Öppenhet och utbyte av information

Ett syfte med direktivet är att säkerställa att behöriga organ fungerar på ett öppet och transparent sätt.

Genom direktivet vill man främja gränsöverskridande utbyte av exemplar av verk i tillgängligt format och underlätta behöriga organs ömsesidiga identifiering och samarbete. Ökad information är till hjälp för alla parter som verkar på den inre marknaden, men i synnerhet när det gäller sådant utbyte av exemplar i tillgängligt format som sker med tredjeländer i enlighet med de regler som fastställts i läsnedsättningsförordningen.

I artikel 5 och i skäl 11 betonas det att behöriga organ genom att följa sina egna rutiner ska se till att deras skyldigheter fullgörs och även på begäran publicera information på en webbplats om vilka verk som de har tillgängliggjort i tillgängligt format och vilka andra organs verk som kan fås av organet via utbyte. Enligt direktivet ska ett behörigt organ på begäran av en rättighetshavare eller berättigad person lämna information om de titlar av vilka det har framställt exemplar i tillgängligt format. Behöriga organ uppmanas att meddela sitt namn och sina kontaktuppgifter till undervisnings- och kulturministeriet, varifrån uppgifterna vidarebefordras till EU-kommissionen.

Egna förfaranden har utformats i synnerhet hos de inrättningar som med stöd av den gällande lagen har framställt exemplar för berättigade personer i Finland.

Genom att samarbeta i fråga om lämnandet av information strävar man efter att säkerställa att EU-kommissionens databas och Wipos databas är interoperabla. Ansvaret för att hålla kommissionen a jour med uppgifterna ska inte stanna hos undervisnings- och kulturministeriet.

Därför betonas det nedan i detaljmotiveringen att det i anvisningarna för de behöriga organens rutiner även ska ingå skyldighet att hålla uppdaterad information om sådan verksamhet som avses i direktivet tillgänglig.

3.7 Behandling av personuppgifter i de behöriga organens verksamhet

De behöriga organen kan inte sköta sina uppgifter utan att behandla personuppgifter. Enligt artikel 6 i läsnedsättningsdirektivet ska behöriga organ följa principerna för behandling av personuppgifter när de betjänar personer med läsnedsättning på det sätt som direktivet tillåter.

Enligt artikel 5 i EU:s allmänna dataskyddsförordning ska personuppgifter behandlas på ett lagligt, korrekt och öppet sätt i förhållande till den registrerade och uppgifterna får användas endast så länge det är nödvändigt för ett visst ändamål. Uppgifterna ska förvaras på ett säkert sätt så länge som det behövs med avseende på ändamålet i fråga.

Till följd av artikel 5 i dataskyddsförordningen ska det i propositionen bedömas om det i varje fall av behandling av personuppgifter som sker i enlighet med direktivet finns tillräckliga grunder för behandling av uppgifterna enligt den allmänna dataskyddsförordningen eller den nationella allmänna lagen. Grunderna för användning av personuppgifter och användningsändamålen ligger också till grund för den registrerades rättigheter enligt dataskyddsförordningen.

I den verksamhet som bedrivs av sådana behöriga organ som avses i direktivet grundar sig behandlingen av personuppgifter (namn, kontaktuppgifter och motsvarande nummerserier för personer med synskada eller annan läsnedsättning) i allmänhet på artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen, dvs. de flesta sammanslutningar som betjänar personer med läsnedsättning är persongiftsansvariga för att kunna fullgöra en rättslig förpliktelse. Det andra alternativet är att verksamheten grundar sig på artikel 6.1 e i förordningen, när behandlingen av personuppgifter kan vara nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. I direktivets definition finns också ett särskilt omnämnande av offentliga institutioner som tillhandahåller personer med läsnedsättning tjänster som en av sina huvudsakliga uppgifter, institutionella skyldigheter eller som en del av sitt uppdrag i allmänhetens intresse.

Rätten för biblioteket för synskadade Celia att behandla personuppgifter grundar sig på de uppgifter som det föreskrivs om i lagen om biblioteket för synskadade. När det gäller andra inrättningar som betjänar personer med synskada grundar sig behandlingen av personuppgifter på motsvarande lagar eller direkt på samtycke av kunden, dvs. personen med läsnedsättning.

Sådana personuppgiftsansvariga som definieras i artikel 4 led 7 i dataskyddsförordningen är fysiska eller juridiska personer, offentliga myndigheter, institutioner eller andra organ som ensamt eller tillsammans med andra bestämmer ändamålen och medlen för behandlingen av personuppgifter.

Exempelvis när det gäller Celia är det i synnerhet dessa inrättningspartners som är de som behandlar personuppgifter, såsom tillhandahållare av gränssnitt t.ex. till mobilapplikationer.

I fortsättningen får behöriga organ, t.ex. bibliotek och läroanstalter, förmedla exemplar av verk som de framställt, exempelvis genom att låna ut dem för exklusiv användning av personer med läsnedsättning. Personer med synskada eller annan läsnedsättning kan utifrån arten av läsnedsättning delas in i olika grupper. En person ska vid behov kunna bevisa att villkoren för att hen ska få använda exemplar som framställts på grundval av inskränkningen uppfylls.

De behöriga organens val av tjänster utgår från kundens läsnedsättning. Tillhandahållandet av tjänster förutsätter behandling av uppgifter om hälsa, vilket det föreskrivs om särskilt i artikel 9 i förordningen. Artikel 9 innehåller hänvisningar till ytterligare villkor i fråga om särskilt behandlingen av uppgifter om hälsa. Enligt skäl 51 i dataskyddsförordningen är sådana uppgifter personuppgifter som till sin natur är särskilt känsliga med hänsyn till grundläggande rättigheter och friheter. Arten av funktionsnedsättning hos de personer som är kunder hos de behöriga organen och till deras förmåga att ta del av verk omfattas av bestämmelserna om särskilda kategorier av personer i 9 dataskyddsförordningen. Enligt 2 stycket led g är behandlingen nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse eller på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, vilken ska stå i proportion till det eftersträfvade syftet. Behandlingen ska vara förenlig med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och medlemsstatens lagstiftning ska innehålla bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen.

Nuvarande har en kund enligt Celias egen förfaranden rätt att förhindra att det finns en anteckning om arten av funktionsnedsättning bland inrättningens uppgifter. Det är viktigt att sådan praxis även beaktas i den verksamhet som bedrivs av de nya inrättningar som tillhandahåller tjänster i enlighet med direktivet. Man bör säkerställa sådan praxis särskilt med avseende på skyddet av känsliga uppgifter.

Om det inte är fråga om sådan här användning som avses i förordningen ska de behöriga organen oftast begära kundens samtycke till att personuppgifter används för ett eller flera särskilda ändamål.

Ändringen av upphovsrättslagen har ett brett upplagt mål av allmänt intresse som syftar till att få litterärt material tillgängligt för alla på ett jämlikt sätt. Omfattningen av sådan användning som är tillåten enligt läsnedsättningsdirektivet kan i synnerhet efter att direktivet har genomförts leda till att behöriga organ i omfattande grad behandlar personuppgifter för personer med läsnedsättning för flera olika ändamål. När ändamålen med behandlingen av personuppgifter som gäller personer med läsnedsättning ska fastställas ska det säkerställas att de överensstämmer med de ytterligare villkor som gäller behandlingen av känsliga uppgifter.

Under beredningen av propositionen har det varit svårt att uppskatta hur många sådana behöriga organ som avses i direktivet det kommer att bli som börjar utnyttja den möjlighet som direktivet erbjuder i fråga om att betjäna personer med läsnedsättning. I samband med att lagen träder i kraft är det tänkt att de inrättningar som betjänar synskadade och personer med läsnedsättning, förlagen och företrädare för staten tillsammans ska bereda goda rutiner för behöriga organ, vilka även sådana bibliotek, läroanstalter och andra sammanslutningar som ska inleda verksamhet som betjänar personer med läsnedsättning kan dra nytta av. I dessa goda rutiner ska också vikten av dataskydd betonas.

I propositionen har det bedömts att de ändringar i upphovsrättslagen som läsnedsättningsdirektivet förutsätter inte omfattas av dataskyddsförordningen. Den verksamhet som det föreskrivs om i läsnedsättningsdirektivet utgör ingen ny grund för behandling av personuppgifter utan den gör det möjligt för de behöriga organen att vidta sådana åtgärder som omfattas av definitionen i direktivet för att betjäna personer med läsnedsättning, så att de kan framställa sådana exemplar i tillgängligt format som avses i direktivet utan upphovsmannens samtycke, och förmedla dem till personer med läsnedsättning.

Endast i den mån behöriga organ med stöd av 17 b § ska foga namnet på upphovsmannen till ett verk till ett exemplar i tillgängligt format på det sätt som god sed enligt 11 § i upphovsrättslagen kräver är det fråga om behandling av upphovsmannens personuppgifter. Behandlingen grundar sig på upphovsrättslagen. Om en upphovsman inte vill att hans eget namn an-

vänds för ett verk har hen rätt enligt upphovsrättslagen att använda en pseudonym eller något annat signum. Å andra sidan kan det anses vara fråga om att behandlingen i enlighet med artikel 9.2 e grundar sig på att det är fråga om personuppgifter som på ett tydligt sätt har offentliggjorts av den registrerade när verket publicerades.

Behovet av närmare nationella bestämmelser som ska utgöra grund för behandling av uppgifter ska bedömas efter att dessa bestämmelser och den nationella dataskyddslagen har trätt i kraft utifrån de uppgifter som samlats in om behandlingen av personuppgifter som gäller personer med läsnedsättning i Finland.

Regeringens proposition inskränker inte de registrerades eller de registeransvarigas rättigheter, vilket betyder att det inte behövs någon grundlagsbedömning.

3.8 Exemplar i tillgängligt format på den inre marknaden

Läsnedsättningsdirektivet syftar till att förbättra tillgången till tryckta böcker, e-böcker, tidningar, magasin och tidskrifter samt andra skrifter, notationer inklusive notskrift, samt annat tryckt material, även i ljudformat.

Medlemsstaterna ska se till att ett behörigt organ som är etablerat på deras territorium får utföra de åtgärder som avses i artikel 3.1 b till förmån för en berättigad person eller ett annat behörigt organ som är etablerat i en medlemsstat. Tillgängliga format inkluderar exempelvis punktskrift, storstil, anpassade e-böcker, talböcker och i vissa länder radiosändningar. Det har inte funnits tillgängliga uppgifter om hur allmänt det är med radiosändningar som är riktade till personer med synskada i Europeiska unionens medlemsstater.

Medlemsstaterna ska också se till att en berättigad person eller ett behörigt organ som är etablerat på deras territorium kan erhålla eller kan få tillgång till ett exemplar i tillgängligt format från ett behörigt organ i en medlemsstat.

Det föreslås bestämmelser i upphovsrättslagen om fri rörlighet på den inre marknaden för sådana exemplar som avses i direktivet. Exemplar i tillgängligt format som framställts i Finland ska kunna utbytas med utländska behöriga organ och användas exempelvis över nätet till berättigade personer som bor på den spanska kusten. Den föreslagna bestämmelsen torde emellertid inte utvidga de behöriga organens verksamhet på ett sådant sätt som skulle påverka de finländska upphovsrättsinnehavarnas rättigheter i större utsträckning.

Personer med läsnedsättning som bor i Finland och som talar något annat språk än de inhemska språken kommer att kunna tillhandahållas mera innehåll än nu i tillgängligt format, vilket förbättrar deras förmåga att följa exempelvis situationen i deras hemländer i form av talböcker i tillgängligt format som finns på landets språk.

3.9 Gränsöverskridande utbyte med tredjeländer av exemplar av verk i tillgängligt format

Europeiska unionen understödde ursprungligen inte ett internationellt avtal om rättigheter för personer med synskada även om behovet av att göra verk tillgängliga för världens synskadade var uppenbart och saken i sig värd att understödja.

Ett internationellt avtal med en tvingande inskränkingsbestämmelse upplevdes som negativt i synnerhet i de länder där denna rätt skulle komma att utnyttjas i stor utsträckning och där den skulle ha en avsevärd påverkan på upphovsmännens rättigheter.

Man förstod ändå till slut behovet av ett avtal och Europeiska unionen kommer inom kort att ratificera Marrakechfördraget för medlemsstaternas räkning. Efter att EU har anslutit sig kommer ett behörigt organ som är etablerat i en medlemsstat enligt förordning 2017/1563 att ha rätt att utbyta exemplar i tillgängligt format med sådana tredjeländer som har anslutit sig till Marrakechfördraget. Medan beredningen av propositionen pågick hade sammanlagt 34 stater anslutit sig till Marrakechfördraget. De flesta av staterna var från Afrika och Sydamerika. I många av staterna talas det mycket franska och spanska.

Det har varit motiverat att föreskriva om rätten att utbyta exemplar av verk som framställts för personer med läsnedsättning med länder utanför EU i en förordning som är direkt tillämplig i EU. Genom förordningen säkerställs det att exemplaren kan röra sig smidigt mellan EU:s medlemsstater och tredjeländer och att personer med synskada och andra personer med läsnedsättning i praktiken kan delta i den samhälleliga diskussionen, studera och njuta av kultur på samma sätt som personer som inte har en sådan skada eller funktionsnedsättning. Förordningen innehåller definitioner av verk, berättigad person, exemplar i tillgängligt format och behörigt organ som motsvarar definitionerna i direktivet.

I artikel 3 och 4 i förordningen finns det bestämmelser om behöriga organs rätt att sprida eller överföra tillgängliga exemplar till behöriga organ i tredjeländer samt rätt att importera eller på annat sätt erhålla eller få tillgång till exemplar av verk i tillgängligt format som ett behörigt organ har tillgängliggjort. Även en berättigad person kan själv skaffa fram exemplar av verk från ett annat land. I artikel 5 i förordningen finns det också bestämmelser om skyldigheterna för behöriga organ som ägnar sig åt utbyte. De motsvarar de skyldigheter som behöriga organ som verkar på den inre marknaden har ålagts på grundval av direktivet.

Förordningen om utbyte av verk mellan EU och tredjeländer träder i kraft den 12 oktober 2018 och gäller EU:s medlemsstater när de efter att EU har ratificerat Marrakechfördraget utbyter exemplar av verk i tillgängligt format med länder som anslutit sig till Marrakechfördraget.

3.10 Andra bestämmelser som blir tillämpliga

Genom den nya diskrimineringslag (1325/2014) som trädde i kraft år 2015 fick man ett stort antal lagar och andra bestämmelser att överensstämma med villkoren i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Syftet med diskrimineringslagen är att främja likabehandling och förebygga diskriminering samt att effektivisera rättssäkerheten för den som utsatts för diskriminering.

Av central betydelse för denna proposition är lagens 15 §, enligt vilken myndigheter, utbildningsanordnare, arbetsgivare och de som tillhandahåller varor eller tjänster ska göra sådana ändamålsenliga och rimliga anpassningar som behövs i det enskilda fallet för att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att på lika villkor som andra utöva ärenden hos myndigheter och få utbildning och arbete samt varor och tjänster som tillhandahålls allmänheten och att klara av sina arbetsuppgifter och avancera i arbetet.

Direktivet om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer (2016/2102, nedan tillgänglighetsdirektivet), som utfärdades den 26 oktober 2016, har inga större konsekvenser för tillämpningen av läsnedsättningsdirektivet. Tillgänglighetsdirektivet gäller principer och tekniska hänsyn som ska respekteras när man utformar, bygger, underhåller och uppdaterar webbplatser och mobila applikationer i syfte att göra dem mer tillgängliga för användare, särskilt personer med funktionsnedsättning. Direktivets krav på tillgänglighet gäller främst den offentliga sektorn.

Aktörerna inom den offentliga sektorn ska vidta skäligen åtgärder för att göra sina webbplatser och mobila applikationer mer tillgängliga genom att göra dem möjliga att uppfatta, hanterbara, begripliga och robusta. I enlighet med direktivet ska man följa gemensamma standarder och publicera ett tillgänglighetsutlåtande om innehållet på webbplatserna på ett åtkomligt sätt.

Den 3 maj 2018 överlämnades regeringens proposition med förslag till lag om tillhandahållande av digitala tjänster och lag om ändring av lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (RP 60/2018 rd) till riksdagen. Den största delen av de behöriga organen, såsom bibliotek och läroanstalter, omfattas av tillgänglighetsdirektivet och ska följa direktivet när det satts i kraft. Direktivet ska genomföras senast den 23 september 2018. Det finns en övergångstid för när kraven i tillgänglighetsdirektivet ska börja följas, som innebär att sådana nättjänster som offentliggjorts före direktivets ikraftträdande ska följa kraven från och med den 23 september 2020.

Inom EU pågår även beredningen av Europaparlamentets och rådets direktiv om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar vad gäller tillgänglighetskrav för produkter och tjänster (2015/0278 COD). Målet med direktivet är att tillnärma medlemsstaternas lagar och andra författningar vad gäller tillgänglighetskrav för produkter och tjänster. Genom det föreslagna direktivet hjälper man medlemsstaterna att fullgöra de skyldigheter i fråga om tillgänglighet som de har förbundit sig till på nationell nivå och genom FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Förslaget till direktiv omfattar bland annat e-böcker och innehåller bestämmelser om deras tillgänglighet. Vid beredningen av direktivet torde man även beakta kraven i läsnedsättningsdirektivet, och det ska säkerställas att det är tillåtet att göra sådana anpassningar av en tillgänglig e-bok som följer läsnedsättningsdirektivet, till exempel för sådana berättigade personer som har en läsnedsättning på grund av exempelvis kognitiva svårigheter.

4 Propositionens konsekvenser

4.1 Ekonomiska konsekvenser

Med stöd av den gällande inskränkningen av upphovsrätten är det redan nu möjligt att framställa exemplar för personer med synskada eller läsnedsättning. De ändringar i lagen som görs för genomförandet av direktivet har inga betydande direkta konsekvenser eftersom den verksamhet som bedrivs av behöriga organ med stöd av inskränkingsbestämmelserna är icke-kommersiell och utan vinstintresse.

Särskilt när det gäller talböcker kan emellertid böcker som framställs i tillgängligt format ha indirekta konsekvenser för företagen. Bedömningen är emellertid att användning i enlighet med direktivet inte kommer att ha några större konsekvenser för marknadens funktion eller konkurrensen mellan företag.

Med stöd av den gällande lagen har vem som helst fått framställa exemplar för personer med funktionsnedsättning på annat sätt än genom upptagning av ljud i icke-kommersiellt syfte med icke-kommersiell avsikt. Detta innebär även e-böcker. Verksamhet som bedrivs med stöd av inskränkningen har inte varit och får inte heller framöver vara vinstdrivande. I princip påverkar inte användning med stöd av inskränkingsbestämmelsen marknaden för ljud- och e-böcker.

Den största förändringen som direktivet för med sig är att direktivet gör framställningen av talböcker fri även för andra inrättningar än de som det för närvarande föreskrivs närmare om i förordning. När det gäller tryckt innehåll ligger det i förlagens intresse att bygga upp funge-

rande kommersiella nättjänster för såväl e-böcker som ljudböcker. Marknaden är liten i Finland och det finska språket utgör en liten språkgrupp.

Värdet av den finländska ljudboksmarknaden uppgår för närvarande till 2,4 miljoner euro. Detta utgör cirka 1 procent av den totala marknaden (256,6 mn €). Ljudboksmarknaden har börjat växa betydligt under det senaste året tack vare nya aktörer (Storytel och Bookbeat) vars verksamhet bygger på tidsbaserad fakturering. Försäljningen har ökat även i fråga om sålda exemplar. Värdet av de elektroniska publikationerna uppgår till 34,8 miljoner euro, dvs. 14 procent av den totala marknaden. De professionella digitala bibliotekens andel av detta uppgår till cirka 19 miljoner euro (referenslitteratur inom medicin, juridik, ekonomiförvaltning osv.).

Genom de skyldigheter enligt direktivet som gäller behöriga organ strävar man efter att säkerställa att exemplar i tillgängligt format på samma sätt som nu framställs för att användas uteslutande av berättigade personer. De behöriga organen strävar också efter att för sin del effektivisera sina egna tjänster och anpassa sin verksamhet till minskade statsunderstöd. Tjänster som baserar sig på direktåtergivning har utvecklats för att minska postkostnaderna och svara mot de behov som personer med läsnedsättning har av att få tillgång till verk i tillgängligt format. De som har de svåraste funktionsnedsättningarna, dvs. blinda, personer med synnedsättning och personer som lider av någon annan skada samt äldre personer får även framöver exemplaren som fysiska CD-skivor.

Inskränkningsbestämmelsen kan påverka förlagsmarknaden enbart i det fall att det exempelvis på grund av bristfällig information hos de allmänna biblioteken blir många som börjar använda Celia's tjänster trots att de inte är sådana berättigade personer som avses i direktivet. Direktivet förutsätter att en person ska ha en funktionsnedsättning som gör att hen inte kan ta till sig ett verk lika enkelt som en person som inte har en sådan funktionsnedsättning. Funktionsnedsättningen kan vara fysisk eller kognitiv. Det får inte vara fråga om att en ljudbok kostar mera via de normala kommersiella kanalerna, om den annars är tillgänglig för personen i fråga.

Celia bör därför försäkra sig om att i synnerhet de som registrerar sig som användare av tjänster som baserar sig på direktåtergivning får tillräckligt med information för att kunna bedöma om de är sådana berättigade personer som avses i direktivet och berättigade att använda dessa tjänster.

Enligt den gällande lagen har upphovsmannen till ett verk rätt att få ersättning för framställningen av en talbok som är avsedd för en person med synskada av den inrättning som har framställt exemplaret om den synskadade varaktigt får behålla exemplaret av talboken. Även direktivet tillåter detta. Det föreslås ingen ändring i den nuvarande rätten till ersättning. Rätten till ersättning gäller emellertid enbart upphovsmän. Detta beaktas i hänvisningsbestämmelserna i paragraferna om närstående rättigheter och i motiven till dem. Förlaget ska inte heller i fortsättningen ha någon rätt till ersättning. Om en berättigad person lånar en ljudbok som publicerats med rättighetshavarens tillstånd från ett allmänt bibliotek ska upphovsmannen till verket ha rätt att få sådan ersättning för utlåning som betalas med anslag ur statsbudgeten.

Verksamheten hos behöriga organ bedrivs ofta helt eller delvis med offentliga medel. Verksamhet med stöd av offentliga medel är emellertid möjlig enbart under förutsättning att dess snedvridande effekt på konkurrensen och verksamheten på marknaden är obetydlig.

Förlagen har framfört att upphovsmännen och andra rättighetshavare, i synnerhet bokförlagen, förutom den ersättning som i dag betalas för talböcker även bör få ersättning för talbokstjän-

ter som tillhandahålls genom direktåtergivning. Företrädare för förlagen har ansett att ersättningen bör betalas direkt med statliga medel.

Rätten till ersättning har inte inskränkts jämfört med nu i regeringens proposition, men den har heller inte utvidgats. Staten finansierar redan nu en stor del av de tjänster som tillhandahålls personer med funktionsnedsättning. Med tanke på direktivets syfte är det viktigt att berättigade personer kan betjänas på ett sätt som inte oskäligt påverkar förlagens och upphovsmännens berättigade intressen. Man bör även sträva efter att se till att framställningen av exemplar av verk i tillgängligt format inte oskäligt påverkar den kommersiella ljudboksmarknaden och därigenom inkomsterna för förlag och upphovsmän.

Till följd av tillgänglighetsdirektivet och direktivet om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar kommer en större del än tidigare av det material som publiceras att redan från början finnas i tillgängligt format och jämlikt för alla användare.

Många behöriga organ strävar efter att samarbeta med förlagen så att ljudböcker som publiceras kommersiellt redan från början innehåller alla de viktigaste egenskaperna som krävs för tillgänglighet. På så sätt minskar även behovet av att framställa talböcker med stöd av inskränkningen av upphovsrätten. Sådana exemplar som framställts i samarbete med rättighetshavarna har inte framställts med stöd av inskränkningsbestämmelsen och de kan inte utan att man avtalat om det särskilt spridas på den inre marknaden eller utbytas med ett annat behörigt organ.

När antalet personer med läsnedsättning ökar i framtiden, bland annat på grund av stigande ålder, gör direktivet det möjligt att vidarebearbeta de exemplar som redan finns i tillgängligt format så att de blir ännu mera lämpade för berättigade personer. När de publicerar innehåll kan rättighetshavarna själva välja hur snabbt de börjar följa tillgänglighetsdirektivet.

Läsnedsättningsdirektivet innebär ingen skyldighet för behöriga organ att tillhandahålla tjänster, utan ger möjligheter till det trots upphovsrätten.

Även en större åtkomst till sådant innehåll för personer med synskada och andra personer med läsnedsättning som fås från behöriga organ i andra länder på basis av möjligheten till internationellt utbyte kan i viss mån minska framställningskostnaderna för exemplar av verk i tillgängligt format. För närvarande framställer Celia årligen sammanlagt 750 exemplar av verk på främmande språk och har köpt eller bytt sådana sammanlagt ca 7 000 gånger.

Genomförandet av direktivet kan å andra sidan medföra extra utgifter för Biblioteket för synskadade Celia på grund av en ökad mängd administrativt arbete. De administrativa konsekvenserna beräknas ändå inte bli större än vad som är möjligt med den tillgängliga statliga finansieringen. Staten finansierar den verksamhet som bedrivs enligt lagen om biblioteket för synskadade. Även de andra behöriga sammanslutningarna bedriver sin verksamhet med statligt stöd. Staten ska alltså sträva efter att säkerställa att Celia och andra behöriga sammanslutningarna kan fullgöra lagstadgade eller på annat sätt utsedda uppgifter på ett tillräckligt sätt.

De inrättningar som är verksamma i Finland framställer inte bara böcker utan även annat material i tillgängligt format för personer med synskada eller läsnedsättning som bedriver grundskolestudier eller andra studier. Sådant material torde inte väcka något större intresse utomlands och därför skapar direktivet till denna del inte något tryck på att öka finansieringen för Biblioteket för synskadade.

Arbetet med att hålla katalogerna uppdaterade och den kontinuerliga uppdateringen av kontaktuppgifterna till behöriga organ i andra länder kan i vissa situationer bli ganska arbetskrävande.

vande för det behöriga organet med beaktande av hur denna verksamhet enligt direktivet förhåller sig till organets övriga verksamhet. Om ett behörigt organ ändå aktivt bedriver utbyte av exemplar av verk i tillgängligt format är det förenligt med direktivets mål att det finns tillräckligt med information om alla exemplar av verk som redan finns i tillgängligt format på den inre marknaden.

4.2 Konsekvenser för myndigheterna

Propositionen har små konsekvenser för myndigheterna. Undervisnings- och kulturministeriet har endast några få uppgifter som gäller genomförandet av direktivet och verkställandet av lagen. Direktivet sporrar behöriga organ som är etablerade i medlemsstaterna och verksamma på den inre marknaden att meddela sitt namn och sina kontaktuppgifter om de utför åtgärder enligt direktivet på den inre marknaden. Undervisnings- och kulturministeriet ska vidarebefordra de uppgifter man fått till kommissionen. Ministeriet behöver emellertid inte särskilt bedöma om den som lämnat uppgifterna är ett sådant behörigt organ som avses i direktivet.

Enligt läsnedsättningsförordningen ska medlemsstaterna stödja de behöriga organens arbete bland annat genom att i samråd med alla parter ta fram bästa praxis för att förverkliga sådan användning som direktivet och förordningen tillåter. Detta är en naturlig del av ministeriets uppgifter.

4.3 Andra samhällseliga konsekvenser

Genom systemet med upphovsrätt skyddas kreativt arbete. Upphovsrättslagen ger en upphovsman ensamrätt att besluta om hur ett verk får användas. Det är fråga om en grundlagskyddad rätt till immateriella tillgångar för upphovsmannen.

Som grundläggande rättigheter skyddas även kulturella rättigheter och jämlikhet. Bestämmelser om inskränkningar till förmån för personer med synskada och andra läsnedsättningar balanserar dessa rättigheterna i förhållande till rättighetshavarnas ekonomiska intressen.

Genom de nya bestämmelserna blir det möjligt att lättare än tidigare ge personer med läsnedsättning tillgång till verk inom Europeiska unionen på ett sådant sätt att man undviker onödiga och överlappande kostnader vid framställningen av exemplar.

Direktivet betonar tryggheten av lika möjligheter för personer med som för personer utan funktionsnedsättning och tillåter bland annat att en berättigad persons eget perspektiv beaktas när tillgängligheten för ett exemplar av ett verk ska bedömas. Detta tar sig konkret uttryck i att rätten att omarbeta ett verk för att kunna användas av en berättigad person även gäller exemplar av verk som redan har framställts i tillgängligt format, om de inte är i ett format som är tillgängligt för den berättigade personen i fråga.

Därför ska även tjänster som omfattar CD-skivor tillhandahållas så länge som de utgör det format där innehållet är tillgängligt för en person med synskada eller annan person med läsnedsättning. Med beaktande av direktivets mål kan det anses att staten ska säkerställa att det finns tillräckligt med finansiering för att producera tjänsten i fråga för i synnerhet blinda och äldre synsvaga personer eller personer som av andra orsaker använder fysiska exemplar.

Under de senaste åren har tillgängligheten ökat genom att Cielas tjänster har flyttats över till de allmänna biblioteken. I direktivet förutsätts det att ett behörigt organ ska upprätta rutiner genom vilka det i tillräckligt hög grad kan försäkra sig om att exemplar enbart blir tillgängliga för berättigade personer.

I denna proposition bedöms det särskilt vilka konsekvenser genomförandet av direktivet har för medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter samt funktionsmöjligheter. Det nationella ikraftsättandet av direktivets bestämmelser kan beräknas ha många positiva effekter för personer med synskada och andra personer med läsnedsättning och deras ställning.

Genom att öka tillgängligheten till de böcker och annat material ökar man samtidigt även möjligheterna för personer med synskada och andra att bli mera aktiva i samhället.

Även om det nu blir möjligt med utbyte av exemplar av verk mellan olika länder är det inte säkert att de sammanslutningar som för närvarande tillhandahåller särskilda tjänster för personer med synskada börjar erbjuda sådana här tjänster i större omfattning. Tjänsterna blir vanliga enbart om de inte kräver att det betalas ersättningar. Definitionen av behöriga sammanslutningar omfattar olika sammanslutningar som tillhandahåller särskilda tjänster för personer med läsnedsättning som tillhör någon minoritet i Finland. Sådana sammanslutningar kunde också mera än tidigare ta in sådana tillgängliga exemplar till Finland som framställts eller sprids av behöriga sammanslutningar som är etablerade i andra länder och på detta sätt främja tillgången till information på det egna modersmålet.

De bestämmelser som föreslås förbättrar användarnas rättsmedel och förutsägbarheten i användningen av verk. Efter kommissionens utvärderingar, rapporter och översyn av direktivets tillämpningsområde är det möjligt att tillämpningsområdet utvidgas till att omfatta även andra verk än litterära verk och andra personer än personer med synskada, så att rätten att framställa exemplar av verk i tillgängligt format genom direktivet utvidgas på ett jämlikt sätt så att det börjar omfatta alla personer med funktionsnedsättning och alla slags verk inom hela EU.

5 Beredningen av propositionen

5.1 Beredningsskeden och material

Propositionen har beretts som tjänsteuppdrag vid undervisnings- och kulturministeriet.

Undervisnings- och kulturministeriet ordnade 23 april 2018 en diskussionstillfälle om propositionen till förslagen, till vilken man hade bjudit in de organisationer och rättighetshavare som var mest berörda av frågorna, samt myndigheter. Ministeriet ordnade en remissbehandling av utkastet till regeringsproposition som pågick från den 13 april till den 27 april 2018.

Det lämnades 28 utlåtanden om utkastet till regeringsproposition.

5.2 Remissyttranden och hur de har beaktats

I utlåtandena från remissinstanserna som är intressebevakare för personer med läsnedsättning (Synskadades förbund rf, Celia, Yleisradio) fäste man uppmärksamhet vid att bestämmelserna är svårbegripliga och att berättigade personer behöver klara anvisningar om sina rättigheter. Även för de nya inrättningar som omfattas av definitionen av behörigt organ eller vissa funktioner inom dem behövs det klarare anvisningar om möjligheterna att utnyttja de användnings-sätt som är tillåtna i enlighet med direktivet till förmån för personer med läsnedsättning.

Det är viktigt att litterärt material finns till förfogande för alla i tillgängligt format och att jämlikhet uppnås för olika människor när det gäller fritid, utbildning och forskning. Som en särskilt positiv effekt av lagförslaget betraktade man att behöriga organ framöver bättre än tidigare kan betjäna invandrare med läsnedsättning på deras eget språk.

Även rättighetshavarna till litterärt material (Finlands föreläggare rf, Mediaförbundet, Suomen kirjailijaliitto, Finlands-Svenska författareförening, Finlands journalistförbund, Sanasto rf, Kopiosto rf, Finlands facklitterära författare rf.) understödde propositionen, men i synnerhet förslagen betonade behovet av att precisera förslaget så att direktivets mål uppnås och inskränkingsbestämmelsen i upphovsrätten överensstämmer med trestegstestet. Till följd av den teknologiska utvecklingen och nya sätt att använda verk har bruket av ljudböcker ökat, vilket gör att det är viktigt att säkerställa att inte andra än personer med läsnedsättning använder verken.

I rättsinnehavarnas utlåtanden ansågs att upphovsmännens rätt till ersättning borde utvidgas till överföring genom direktåtergivning och att staten borde överta skyldigheten att betala denna ersättning. Propositionen preciserades till denna del. Rätten till ersättning föreslår man ändå inte att utvidgas.

Finlands dövas förbund rf föreslog ändringar i upphovsrättslagen som inte baserade sig på läsnedsättningsdirektivet. Dessa verkställdes inte på grund av ändamålsenlighetsorsaker. Till följd av utlåtandet från kommunikationsministeriet preciserades propositionen i förhållande till radiosändningar. Ett skriftligt verk som ingår i en upptagen radiosändning kan överföras i tillgängligt format av en berättigad person. Det föreslogs också att ministeriets roll ökas i övervakningen av verksamheten som är tillåten med stöd av direktivet.

Även ett utlåtande från dataombudsmannen ledde till att propositionen nu på ett mera heltäckande sätt beaktar aspekter som gäller skyddet av personuppgifter, i synnerhet när det gäller behöriga sammanslutningar.

Utifrån utlåtandena har förslaget preciserats på även många andra punkter och motiven har kompletterats.

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag

17 §. Tillgängliggörande av verk för personer med funktionshinder. I gällande form innehåller paragrafen bestämmelser om framställning av exemplar för personer med synskada och andra som inte kan ta del av verk på sedvanligt sätt. Enligt skäl 20 i ingressen till direktivet om läsnedsättning tillåts medlemsstaterna fortsätta att i lag besluta om inskränkningar till förmån för personer med funktionsnedsättning i fall som grundar sig på artikel 5.3 b i direktiv 2001/29/EG, men som inte tillhör tillämpningsområdet för direktivet om läsnedsättning.

Enligt förslaget kvarstår rubriken som förut. I paragrafen föreskrivs enligt förslaget om en inskränkning av upphovsrätten för framställning av verksexemplar för andra personer med funktionshinder än sådana personer med synnedsättning som avses i läsnedsättningsdirektivet. I förslaget till nya 17 a och 17 b § föreskrivs om framställning av exemplar av verk för personer med synnedsättning i enlighet med direktivet om läsnedsättning.

I första meningen i paragrafens 1 mom. stryks orden ”personer med synskada och andra”, i syfte att klargöra att bestämmelserna i paragrafen efter ändringen gäller framställning av exemplar för personer med funktionshinder i allmänhet. Med undantag för 2 mom. täcker bestämmelserna i den förslagna paragrafen också framställning av exemplar för personer med synnedsättning som inte omfattas av tillämpningsområdet för direktivet om läsnedsättning. Med stöd av paragrafen får man för personer med synnedsättning framställa exemplar av konstverk, kartor och förklarande ritningar, till exempel i form av reliefer eller tredimensionella objekt som personer med nedsatt syn kan förnimma. Exemplar får framställas av utgivna verk. Bildkonstverk faller under tillämpningsområdet för bestämmelserna i direktivet om läsnedsättning och denna lag endast till den del de ingår i en utgiven skrift.

Enligt förslaget till paragrafens 2 mom. föreskrivs genom förordning av statsrådet om de inrättningar som har rätt att framställa exemplar av utgivna verk på teckenspråk för döva och hörselskadade. Momentet motsvarar gällande 3 mom. Även om man på grund av genomförandet av direktivet om läsnedsättning frångår att föreskriva på förordningsnivå om godkännande av inrättningar som erbjuder tjänster för personer med synnedsättning, är det i detta skede inte motiverat att ändra praxis för de hörselskadades del. I propositionen föreslås att bestämmelserna om framställning av exemplar i tillgängligt format inte utsträcks till andra personer än sådana med läsnedsättning.

Enligt förslaget till paragrafens 3 mom. har upphovsmannen rätt till ersättning för ovan i 2 mom. avsedd framställning av exemplar av ett verk för försäljning eller för överföring av ett verk till personer med funktionsnedsättning eller någon annan så att personen med funktionsnedsättningen varaktigt får behålla ett exemplar av verket. Det förslagna momentet motsvarar till innehållet gällande 4 mom. till den del det är frågan om framställning av exemplar för personer med nedsatt hörsel. Formuleringen motsvarar den som föreslås i 17 b § 7 mom.

Enligt förslaget till paragrafens 4 mom. ska bestämmelserna i 1—3 mom. inte gälla framställning av exemplar av ett verk eller överföring av verk i kommersiellt syfte. Momentet motsvarar gällande 5 mom.

Förslaget till paragrafens 5 mom. motsvarar gällande 6 mom. och ska innehålla bestämmelser enligt vilka man kan godkänna inrättningar som framställer verksexemplar för döva och hörselskadade. Det förslagna momentet innehåller också ett lika omfattande bemyndigande att utfärda förordning som för närvarande. Det föreslås att man genom förordning av statsrådet dessutom kan utfärdas närmare bestämmelser om vilka tekniska egenskaper de verksexemplar

som framställs och de verk som överförs med stöd av 2 mom. ska ha, hur de ska märkas och hur överföringen till dem som har en funktionsnedsättning ska ske.

De i propositionen föreslagna ändringarna medför ett behov av att upphäva 7 § i upphovsrättsförordningen. Ändringen i förordningen ska företas efter denna lags ikraftträdande.

17 a §. Framställning och anskaffning av verksexemplar i tillgängligt format. Den föreslagna paragrafen innehåller de bestämmelser om framställning och anskaffande av exemplar i tillgängligt format som förutsätts av artikel 3.1 a och 4 i Europaparlamentets och rådets direktiv EU 2017/1564 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning och om ändring av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (direktivet om läsnedsättning). Bestämmelsen är tvingande till sin natur vilket medför att avvikelser i inskränkningens innehåll inte kan göras genom avtal.

Inskränkningen berör särskilt rättigheter gällande exemplarframställning, överföring till allmänheten, tillgängliggörande för allmänheten, spridning och utlåning som föreskrivs om i direktivet upphovsrätten i informationssamhället (2001/29/EG), och motsvarande rättigheter som föreskrivs om i direktivet om uthyrnings- och utlåningsrättigheter (2006/115/EG), samt i direktivet om skydd för datorprogram (2009/24/EG) och direktivet om skydd av databaser (96/9/EG).

Enligt förslaget får exemplar utan tillstånd av upphovsmannen framställas av verk med de förutsättningar som föreskrivs i paragrafen.

Enligt förslaget till paragrafens 1 mom. är en till den i paragrafen föreskrivna inskränkningen av upphovsrätten berättigad person en person som har en synnedsättning eller annan läsnedsättning och inte kan läsa eller ta del av verk i skriftligt format, tryckta böcker, notblad eller därtill hörande illustrationer i väsentligen samma utsträckning som en person utan en sådan skada eller funktionsnedsättning. I paragrafen används begreppet ”person med läsnedsättning” för personer med synnedsättning eller annan läsnedsättning för att särskilja den från gällande 17 § som gäller väsentligen samma personer. Därför föreslås paragrafens tillämpningsområde preciseras så att den omfattar personer med en synnedsättning eller annan läsnedsättning. Bestämmelsen motsvarar artikel 2 punkt 2 i direktivet om läsnedsättning.

Direktivet om läsnedsättning och Marrakechfördraget delar upp funktionshinder som de berättigade personerna har i fråga om att ta del av tryckt eller skriftligt material i tre kategorier.

För det första föreslås bestämmelserna i paragrafen i enlighet med direktivet gälla personer som har blindhet eller nedsatt syn, dvs. personer med en synnedsättning som inte kan förbättras så att en synfunktion som väsentligt är likvärdig med synfunktionen hos en person som inte har en sådan synnedsättning uppnås. I Marrakechfördraget särskiljs helt blinda personer i en egen kategori. De synskadades förbund anser att en nedsatt syn om synskärpan på det bättre ögat med glasögon förbättras med högst 0,3. En person anses blind, om synskärpan korrigerad med glasögon är mindre än 0,05 eller synfältet minskat så att det är under 20 grader i diameter eller om synfunktionen av någon annan orsak försvagats på motsvarande sätt. Personer med synnedsättning kan ha svag syn eller blindhet. Som synskadade räknas dock inte personer vars synskärpa med glasögon kan förbättras så den är normal eller som har normal syn på ena ögat.

För det andra föreslås att bestämmelserna i paragrafen i enlighet med direktivet även ska tillämpas på personer som har perceptions- eller lässvårigheter, inklusive dyslexi, eller någon

annan inlärningssvårighet och därmed inte kan läsa tryckta verk i väsentligen samma utsträckning som personer utan en sådan funktionsnedsättning.

För det tredje föreslås att bestämmelserna i paragrafen också ska tillämpas på personer som på annat sätt, på grund av en fysisk funktionsnedsättning, inte kan hålla eller hantera en bok eller fokusera eller röra ögonen i den utsträckning som normalt krävs för att kunna läsa. På grund av denna funktionsnedsättning eller skada kan dessa personer inte läsa tryckta verk i väsentligen samma utsträckning som personer som inte har en sådan funktionsnedsättning eller skada.

Enligt förslaget får utöver en person med läsnedsättning själv för sitt eget bruk även en person som handlar på dennes vägnar framställa ett exemplar för hans eller hennes räkning. Tillgängliga format är bland annat punktskrift, storstil, anpassade e-böcker och radiosändningar. Läsnedsatta kan ta del av anpassade e-böcker genom att utnyttja teknologi såsom maskinläsning. I Finland har man inte producerat radiosändningar som anpassats särskilt för personer med nedsatt syn.

Enligt förslaget till paragrafens 1 mom. får exemplar av en bok, en tidskrift, en dagstidning ett magasin eller en annan skrift framställas. Utöver tryckalster får det även handla om alster i audio- eller digitalt format. Även notskrift och illustrationer till ovan nämnda alster faller under den föreslagna bestämmelsen. Momentet motsvarar artikel 2.1 i direktivet.

Genom den föreslagna bestämmelsen tillförsäkras att de personer som avses i direktivet får tillgång till verket eller alstret lika lätt och bekvämt som en person utan de skador och funktionsnedsättningar eller som förhindrar de förstnämnda personerna från att läsa eller ta del av verket. Bestämmelsen motsvarar definitionen av verk i tillgängligt format i artikel 2.2. i direktivet.

Hur förmågan att läsa tryckt text eller annat skriftligt innehåll till väsentliga delar i samma utsträckning som personer som inte har skadan eller funktionsnedsättningen bedöms på initiativ av personen själv från fall till fall, oftast i samarbete med ett behörigt organ. Hur lätt och bekvämt ifrågavarande person har tillgång till innehållet i det skriftliga materialet är individuellt. Olika format lämpar sig olika bra för olika slags grupper av personer med läsnedsättning. Målsättningen bör vara att de behöriga sammanslutningarna kan få tillgång till verket i det format som passar dem bäst.

Med stöd av det föreslagna momentet ska framställningen av exemplar tillåtas endast då personer med läsnedsättning inte kan ta del av verket i tillgängligt format. I anslutning till framställningen av ett exemplar av verket får därtill företas sådana ändringar av verket eller det övriga materialet som behövs för att ifrågavarande person med beaktande av sin skada eller funktionsnedsättning och dess särdrag ska kunna ta del av det.

Enligt den föreslagna paragrafens 1 mom. är ett villkor, liksom i gällande 17 §, att en person ska ha laglig tillgång till verket eller det övriga materialet. Ifrågavarande person har tillgång till verket eller det övriga materialet när verksexemplaret eller materialet har inköpts eller finns fritt tillgängligt på nätet eller varaktigt fått behålla exemplaret genom en tillämpning av bestämmelserna om inskränkning av upphovsrätten i kap. 2 i upphovsrättslagen. Han eller hon har till exempel kunnat få ta del av ett exemplar med stöd av bestämmelsen om kopiering för enskilt bruk i 12 § från närmaste familje- eller vänkretsen eller lånat det från biblioteket.

Enligt den sista meningen i momentet får exemplar i tillgängligt format också framställas för den berättigade personens enskilda bruk av en person som verkar på hans eller hennes vägnar. Vanligtvis är det frågan om en person som står den berättigade personen nära eller är dennes

personliga assistent. I enlighet med direktivet får exemplar i tillgängligt format även framställas genom ljudupptagning eller i vilken annan form som helst.

Paragrafens 1 mom. omfattar endast den berättigade personens eget personliga bruk. Exemplar som framställts med stöd av detta moment får inte ges till andra personers bruk eller användas för något annat ändamål.

I den föreslagna paragrafens 2 mom. föreskrivs om rätten att importera eller skaffa sådana i 1 mom. avsedda exemplar i tillgängligt format som framställts av en behörig sammanslutning som är etablerad i någon annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet för personer som har en synnedsättning eller någon annan läsnedsättning. Målet för direktivet är att förbättra tillgången till böcker och e-böcker, dagstidningar, tidskrifter och magasin inom Europeiska unionen. Rätten till anskaffning av exemplar grundar sig på 4 artikel i direktivet om läsnedsättning samt på Europaparlamentets förordning om gränsöverskridande utbyte av exemplar (EU) 2017/1563 som är direkt tillämplig. Rätten gäller enligt artikel 4 i direktivet endast den berättigade personen själv. Om ifrågavarande personen inte själv förmår skaffa sig ett verksexemplar, hänvisar direktivet honom eller henne att kontakta en behörig sammanslutning i den stat där han eller hon är bosatt.

I den föreslagna paragrafens 3 mom. föreskrivs att man inte får avvika från bestämmelsen om framställning av exemplar som avses i 1 mom. genom avtal. Såväl direktivet som Marrakech-fördraget förutsätter ett undantag av tvingande karaktär från rättsinnehavarnas rättigheter. Bestämmelsen gäller samtliga i paragrafen avsedda verk och berättigade personer som ingår i den.

Momentet motsvarar artikel 3.5 i direktivet. Enligt direktivet har avtalsbestämmelser som syftar till att förhindra eller på något sätt inskränka på tillämpningen av undantaget ingen rättsverkan. I praktiken inskränker bestämmelsen möjligheter att begränsa rätten som avses i direktivet angående datum för offentliggörandet eller format i vilka verk kan publiceras. I praktiken skulle detta visa sig genom att rättsinnehavaren inte kan kräva att endast ett visst format för tillgängliggörande passar för en person med läsnedsättning. Denne ska alltid ha möjlighet att göra de ändringar som behövs för att få tillgång till verket i ett för honom eller henne tillgängligt format, eller själv framställa det eller be en behörig sammanslutning framställa verket i ett exemplar i ett sådant format.

17 b §. Tillgängliggörande av verk för personer med läsnedsättning. Den föreslagna paragrafen innehåller bestämmelser i enlighet med artikel 3 och 4 i direktivet om läsnedsättning angående behöriga sammanslutningar och rätten att framställa exemplar i tillgängligt format.

Enligt den föreslagna paragrafens 1 mom. får ett exemplar i tillgängligt format framställas av skriftliga verk och annat material i grafisk form som är publicerade. Exemplaren får framställas av behörig sammanslutning som avses i artikel 2.4 i direktivet. Det är nödvändigt att i paragrafen hänvisa till behöriga sammanslutningar i enlighet med direktivet, eftersom behörigheten fastställs på basis av lag och inte till exempel genom godkännande enskilt med stöd av statsrådets förordning. I den föreslagna paragrafens 1 och 2 mom. definieras närmare vad som avses med behöriga sammanslutningar. Framställning av exemplar genom ljudupptagning har begränsats i gällande lag endast till anstalter som har godkänts genom statsrådets förordning.

Enligt det föreslagna momentets 1 punkt anses behöriga sammanslutningar vara sammanslutningar utan vinstsyfte som erbjuder personer med läsnedsättning tjänster inom utbildning, lärarutbildning, individuellt anpassad läsning eller inhämtande av information. I Finland erbjuder till exempel De synskadades förbund samt Valteri center för lärande och kompetens sådana tjänster. Inom ramen för den senare verkar dessutom Svenska skolan för synskadade Val-

teri som har flera verksamhetsställen. Yrkesutbildning för synskadade personer erbjuder Centralparkens yrkesskola, som ingår i koncernen Invalidstiftelsen.

Enligt 2 punkten i det föreslagna momentet kan behöriga sammanslutningar också utgöras av offentliga inrättningar eller företag utan vinstsyfte som erbjuder personer med läsnedsättning i 1 punkten avsedda tjänster som en del av sin huvudsakliga verksamhet, sina institutionella skyldigheter eller allmännyttiga uppgifter. För de synskadades biblioteksverksamhet finns de synskadades bibliotek Celia, som är underställt undervisnings- och kulturministeriet och är föremål för statlig styrning och får statlig finansiering. Celia erbjuder service förutom till synskadade även alla andra personer med läsnedsättning.

Enligt den föreslagna paragrafens 2 *mom.* förutsätts för tillåten exemplarframställning att behöriga sammanslutningar har laglig tillgång till verket. En behörig sammanslutning har laglig tillgång till verket när den har köpt ett exemplar av verket eller om den har fått exemplaret av en annan behörig sammanslutning.

Den föreslagna paragrafens 3 *mom.* innehåller bestämmelser för behöriga sammanslutningar om tillåten användning av verksexemplar för distribution och överföring som förutsätts i artikel 3.1 b i direktivet.

Enligt 3 *mom.* får endast behöriga sammanslutningar som avses 1 *mom.* överföra exemplar i tillgängligt format för personer med läsnedsättning eller någon annan behörig sammanslutning som är etablerad i Finland eller någon annan stat inom det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Överföringen ska kunna ske genom att distribuera eller låna ut exemplaret eller överföra det till exempel via ett informationsnät. Nuförtiden handlar det vanligaste sättet att överföra verk för allmänhetens bruk om direktåtergivning av ljudböcker för personer med läsnedsättning. Exemplar av verk i tillgängligt format får enligt förslaget överföras endast till personen med läsnedsättning för hans eller hennes exklusiva bruk.

Enligt den föreslagna paragrafens 4 *mom.* får en behörig sammanslutning importera eller skaffa sådana exemplar av i 1 *mom.* nämnda verk eller annat material i tillgängligt format överförda verk eller annat material som en sammanslutning som är etablerad i någon annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet har distribuerat eller överfört till personer med läsnedsättning eller behöriga sammanslutningar eller gett dem åtkomst till.

Import av fysiska exemplar av verk är tillåten, ifall exemplaren med stöd av inskränkingsbestämmelsen lagligt har distribuerats inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Bestämmelser om rätten att sprida verk och upphävande av den ingår i artikel 4 i direktivet om informationssamhället. För tydlighetens skull föreskrivs om import av fysiska exemplar i direktivet om läsnedsättning. I praktiken gäller rätten utöver verk även övrigt material som skyddas genom närstående rättigheter. Överföring av digitala verksexemplar från en stat till en annan inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet förutsätter särskilda inskränkningar av upphovsmannens ensamrätt både på direktiv- och på nationell lagnivå.

De hänvisningar till inskränkingsbestämmelsen som föreslås i paragraferna om närstående rättigheter ska även tillämpas på utövande konstnärers framträdanden, fonogram, fotografier och vissa andra objekt som skyddas av närstående rättigheter.

Enligt den föreslagna paragrafens 5 *mom.* ska behöriga sammanslutningar på det sätt som god sed enligt 11 § 2 *mom.* upphovsrättslagen förutsätter ange upphovsmannen till eller namnet på den uppträdande artisten för det verk som sammanslutningen har framställt med stöd av 1 *mom.* I praktiken kräver tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen att sammanslutningen måste se till att digitala verken fogas med den elektroniska information om rättighetsförvalt-

ning som avses i 50 d § Enligt direktivets öppenhetsprinciper bör man dessutom i mån av möjlighet lägga till uppgifter om den behöriga sammanslutning som framställt exemplaret och i vilket syfte det får användas. Detta omfattar också sådana situationer som för närvarande ingår i 7 § 3 mom. i upphovsrättsförordningen. Enligt den bestämmelsen ska på de talböcker som ska framställas antecknas åtminstone upphovsmannens och den utövande konstnärens namn.

Enligt den föreslagna paragrafens 6 mom. får man inte genom avtal avvika från framställningen av exemplar eller om överföring till personer med läsnedsättning eller till behöriga sammanslutningar. Direktivet kräver att rättigheter om framställning av exemplar i tillgängligt format inte får inskränkas genom avtal. Rättsinnehavarna och behöriga sammanslutningar uppmanas till samarbete för att direktivets målsättningar ska nås.

Enligt den föreslagna paragrafens 7 mom. har upphovsmannen rätt att få ersättning från den behöriga sammanslutningen om en person med läsnedsättning varaktigt får behålla ett sådant exemplar av ett verk som framställts genom ljudupptagning i Finland. Detta motsvarar omfattningen av rätten till ersättning gällande 17 § 3 mom. Rätten till ersättning gäller enligt förslaget situationer där en kund varaktigt får behålla ett verksexemplar, till exempel så att det laddats ner på datorn. Med att varaktigt få behålla ett exemplar avses andra användningssätt än lån eller tidsmässigt begränsad bruksrätt. Rätten till ersättning gäller enligt förslaget endast ”slutgiltiga konsumtionshändelser”. Om man inte kommer fram till ett avtal mellan användaren och rättsinnehavaren, avgörs saken enligt 54 § genom skiljeförfarande.

I direktivet framhålls den föreskrivna inskränkningens särskilda natur och dess särskilda räckvidd. Med tanke på rättssäkerheten för de personer som drar nytta av inskränkningen får den nationella lagstiftningen inte införa ytterligare krav utöver dem som anges i direktivet, såsom förhandsgranskning av den kommersiella tillgången till verk i tillgängligt format. Direktivet tillåter inte att det krävs en förhandsgranskning av exemplar i tillgängligt format i kommersiellt syfte. Genom direktivet har man velat undvika situationer där en ersättning skulle begränsa användning av verket av berättigade personer samt en ekonomisk belastande för behöriga sammanslutningar. Kommissionen följer med tanke på den redogörelse som ska sammanställas upp konsekvenserna av tillämpningen av ersättningsrätten på basis av de nationella bestämmelserna.

Ersättningssystemen bör enligt skäl 14 i ingressen endast tillämpas på användning som görs av behöriga organ som är etablerade på territoriet i den medlemsstat som inför ett sådant system, och de bör inte kräva betalning av behöriga organ som är etablerade i andra medlemsstater eller i tredjeländer som är parter i Marrakechfördraget. Medlemsstaterna bör enligt direktivet se till att kraven inte är mer betungande för gränsöverskridande utbyte av exemplar i tillgängligt format enligt sådana system för ersättning än för situationer som inte är gränsöverskridande. Sammanslutningar som är etablerade på någon medlemsstats territorium ska behandlas jämligt i fråga om formen för och nivån på eventuella ersättningar.

Den nuvarande rätten till ersättning gäller endast framställningen av exemplar i Finland. De exemplar som framställts på grund av genomförandet av direktivet kan i slutändan även hamna hos personer med läsnedsättning som befinner sig utanför Finland gränser. Detta saknar betydelse i fråga om den rätt till ersättning som uppstår. Enligt förslaget ska behöriga sammanslutningar som är etablerade i Finland betala rättsinnehavaren den ersättning som föreskrivs i upphovsrättslagen även då exemplaren är avsedda för distribution på den inre marknaden eller internationellt utbyte. Exemplar av verk i tillgängligt format ska i direktivets anda röra sig fritt på den inre marknaden. Det uppstår ingen rätt till ersättning om fonogram tillgängliggörs för en person med läsnedsättning via direktåtergivning eller om denne använder

sig av maskinläsning. Rätten till ersättning ska enligt förslaget inte gälla exemplar som en person med läsnedsättning själva framställt.

När man föreskriver om rätt till ersättning bör man utöver det allmänna syftet med direktivet samt det intresse som företräder personer med läsnedsättning även beakta de särskilda förhållanden som gäller i enskilda fall och beror på framställningen av exemplar i ett visst format som är tillgängligt för dem det gäller. Om skadan för en rättsinnehavare är obetydlig, bör det enligt direktivet inte uppkomma någon skyldighet att erlagga ersättning. Ersättning får därmed enligt förslaget inte krävas för framställning av enskilda exemplar i tillgängligt format som en behörig sammanslutning har framställt enkom på begäran av en person med läsnedsättning, och inte på eget initiativ inom ramen för ett individuellt anpassat format att göra det möjligt för sådana personer att läsa dem. Om det gäller enstaka framställda exemplar har det ingen inverkan med tanke på att rättsinnehavarnas ekonomiska intressen tillgodoses.

17 c §. *Behöriga sammanslutningars skyldigheter.* I den föreslagna paragrafen föreskrivs enligt artikel 5 i direktivet om behöriga sammanslutningars skyldigheter.

Enligt paragrafens *1 mom.* ska behöriga sammanslutningar forma sin egen praxis för sin verksamhet i syfte att övervaka de skyldigheter som ingår i direktivet och iakttä den. Denna skyldighet uppkommer när en behörig sammanslutning i enlighet med artikel 4 i direktivet bedriver gränsöverskridande utbyte av exemplar med behöriga sammanslutningar i någon annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Ur direktivets formulering kan man utläsa att enbart behovet att ge service åt personer med läsnedsättning som bor utomlands inte i sig föranleder de skyldigheter för de behöriga sammanslutningar som avses i paragrafen.

När en i Finland etablerad behörig sammanslutning på eget initiativ beslutar betjäna en sammanslutning som är etablerad i någon annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller ett tredje land och förse den med exemplar i tillgängligt format, ska sammanslutningen för utbyte av exemplar utforma egna förfaranden till skydd för upphovsrättsinnehavarna.

Enligt 1 punkten i momentet ska den behöriga sammanslutningen tillförsäkra att enbart personer med läsnedsättning eller behöriga sammanslutningar har tillgång till exemplaren av verket.

Det räcker inte nödvändigtvis alltid enbart med kundens egen anmälan. Även om det inte krävs något särskilt intyg över läsnedsättning ska en person med läsnedsättning dock vid behov kunna verifiera att kriterierna för personer med läsnedsättning enligt direktivet uppfylls och att hen har behov av ett exemplar i tillgängligt format. Genom förfarandena borde man i praktiken kunna försäkra sig om att kunden är en i direktivet avsedd berättigad person.

Definitionen i artikel 2 i direktivet av en person med läsnedsättning täcker på ett mångsidigt sätt in samtliga situationer där en person som på grund av en skada, sjukdom eller någon annan funktionsnedsättning inte kan få tillgång till litteratur och illustrationer i anslutning till den lika lätt som en person som inte har en sådan skada eller funktionsnedsättning. Om det är frågan om användning av verk som berättigar till ersättning och ifrågavarande person får behålla verksexemplaret, bör den behöriga sammanslutningen enligt förslaget kunna erlagga en adekvat ersättning till verkets rättsinnehavare. Behöriga sammanslutningar ska med hjälp av etablerade förfaranden eftersträva att undvika situationer där ifrågavarande persons bruk blir så omfattande att sammanslutningen inte kan betala upphovsmännen de ersättningar dessa har rätt till.

Enligt punkt 2 i momentet ska en behörig sammanslutning handla på ett sätt som förebygger olovlig framställning och spridning av exemplar i tillgängligt format. Med detta avses att en behörig sammanslutning i de exemplar i tillgängligt format som den framställer ska använda tekniskt skydd som förhindrar kopiering, om detta är möjligt. Vattenstämpeltekniken som används i nuläget förhindrar inte kopiering, men gör det möjligt att spåra verksexemplaret. Genom att använda elektronisk information om rättighetsförvaltning kan man kommunicera på vilken grund exemplaret har framställts och vem som får använda exemplaret och för vilket ändamål. Genom dessa åtgärder förhindras framställning och användning av exemplar för andra ändamål än de som är tillåtna enligt lagen.

Enligt punkt 3 i momentet ska den behöriga sammanslutningen handla omsorgsfullt vid hantering av verk och annat material samt av exemplar av dem i tillgängligt format och bokföra hanteringen av verken och materialet av annat slag. Enligt artikel 3.2 i direktivet ska den behöriga sammanslutningen vid hanteringen av verk och annat skyddat material säkerställa att varje exemplar i tillgängligt format, som framställts med hänsyn till de ändringar som krävs, respekterar integriteten hos verket eller det andra materialet. Ett gott exempel är då lättlästa exemplar av verket framställs på det sätt som direktivet tillåter. Förutsättningen som ingår i direktivet hänvisar till respekten för de ideella rättigheterna och motsvarar bestämmelsen i 11 § i upphovsrättslagen, enligt vilken verket inte med stöd av inskränkingsbestämmelsen får ändras i större utsträckning än vad tillåten användning kräver.

Behöriga sammanslutningar bör bokföra hanteringen av verk och annat material och likaså bokföra vilka material som har använts och i vilken utsträckning.

Enligt punkt 4 i momentet ska den behöriga sammanslutningen ha aktuella uppgifter fritt till hands om hur den iakttar de skyldigheter som anges i detta moment.

Direktivet ger medlemsstaterna och de behöriga sammanslutningarna rätt att avgöra hur öppna sådana förfaranden ska vara. Direktivet förutsätter att rättsinnehavarna eller deras företrädare bereds möjlighet att följa upp hur den behöriga sammanslutningen i praktiken tillämpar de etablerade förfarandena.

Behöriga sammanslutningar ska hålla information tillgänglig på nätet eller offentliggöra genom andra kommunikationskanaler information om hur den iakttar de fastställda förfarandena. Att offentliggöra informationen på den behöriga sammanslutningens webbplats är i praktiken antagligen det lättaste och mest transparenta sättet att uppfylla förpliktelseerna enligt direktivet och att uppdatera informationen.

Utgångspunkten för förfarandena som avses i direktivet är den behöriga sammanslutningens egna förfaranden som eventuellt redan tillämpas vid betjäningen av synskadade och andra personer med läsnedsättning. Bestämmelsen i direktivet är till karaktären en bestämmelse som uppmanar de behöriga sammanslutningarna till självreglering.

En behörig sammanslutning ska även utveckla sina förfaranden och beakta förutom syftet med direktivet även hur användning som är tillåten enligt direktivet eventuellt påverkar omfattningen av användningen av exemplar i tillgängligt format och de ekonomiska konsekvenser detta har för rättsinnehavarna. Sammanslutningar och rättsinnehavare som tillämpar inskränkingsbestämmelsen kan i samarbete samla information om förfarandenas fördelar med tanke på uppnåendet av syftet med direktivet och beaktandet av rättsinnehavarnas intressen.

Eftersom direktivet nu möjliggör även utbyte av verk mellan EES-staterna och mellan tredje länder enligt förordningen bör man i förfarandena och tillämpandet av dem beakta syftet med

direktivet och dess eventuella konsekvenser och ge personer med läsnedsättning och andra behöriga sammanslutningar tillgång till fastställda förfaringsanvisningar på olika språk.

Enligt förslaget bestäms i 2 *mom.* att på behandling av personuppgifter om personer med läsnedsättning tillämpas de bestämmelser om behandlingen av personuppgifter som finns i allmänna dataskyddsförordningen (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandlingen av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och annan anstans i lagen. Enligt artikel 5.1 andra stycket i direktivet ska det säkerställas att bestämmelser som tillämpas på behandlingen av personuppgifter om personer med läsnedsättning följs fullständigt vid tillämpning av 1 *mom.* Se närmare om förutsättningarna enligt dataskyddsförordningen i kapitel 3.7.

I 3 *mom.* ingår enligt förslaget förpliktelser att på begäran lämna närmare uppgifter om verksamheten till personer med läsnedsättning, andra behöriga sammanslutningar och även till rättsinnehavare. Bestämmelserna motsvarar förpliktelserna enligt artikel 5.2 i direktivet. Den behöriga sammanslutningen ska lämna de uppgifter som nämns i momentet. samla uppgifterna som nämns i momentet men överlämna dem, endast om någon av nämnda parter begär om detta.

Enligt underpunkt a i momentet ska en behörig sammanslutning lämna en förteckning över de verk eller det material av annat slag som den har exemplar av i tillgängligt format, samt uppgifter om i vilka format de är tillgängliga. Det är viktigt att den berättigade personen kan finna de bäst tillgängliga versionerna av verken och att rättsinnehavarna kan vid behov övervaka framställningen av exemplar i tillgängligt format.

Enligt underpunkt b i momentet ska en behörig sammanslutning på begäran lämna namn på och kontaktuppgifter till de behöriga sammanslutningar med vilka den med stöd av 17 b § 3 ja 4 *mom.* har utbytt exemplar i tillgängligt format.

Enligt 4 *mom.* ska en behörig sammanslutning etablerad i Finland som sköter sådana funktioner som avses i denna paragraf uppgive namn och kontaktuppgifter till handlings- och kulturministeriet. En behörig sammanslutning som bedriver gränsöverskridande utbyte av verksexemplar ska på eget initiativ meddela ministeriet om detta.

Med denna bestämmelse verkställs artikel 6 i direktivet som handlar om öppenhet och utbyte av information och enligt vilken medlemsstaterna ska uppmuntra behöriga sammanslutningar att på frivillig grund meddela sina namn och kontaktuppgifter till den behöriga myndigheten. Enligt direktivet ska medlemsstaten lämna dessa uppgifter till kommissionen. Enligt förslaget svarar ministeriet för lämnandet av uppgifterna till kommissionen. För att säkerställa lämnandet av de uppgifter som behövs till kommissionen har det ansetts nödvändigt att saken regleras i lag. Ministeriet är inte skyldigt att kontrollera att uppgiven information är rätt.

Inga påföljder har föreskrivits för behöriga sammanslutningar som underlåter att lämna uppgifter. Å andra sidan stöds lämnandet av uppgifter efter lagens ikraftträdande av framtäganget av god praxis där de olika parterna styrs till att hålla kontakt med varandra och sträva efter att uppnå syftet med direktivet och tillgänglighetsdirektivet.

Efter att direktivet genomförts skulle framtäganget av god praxis för insamling och uppdatering av tillräckliga uppgifter på EU-nivå eller rentav global nivå stärka förtroendet mellan rättsinnehavarna och sammanslutningar som betjänar personer med läsnedsättning.

17 d §. *Gränsöverskridande utväxling av exemplar i tillgänglig form.* Enligt förslaget hänvisar paragrafen till EU-förordningen (EU) 2017/1563 internationellt utbyte av verksexemplar i till-

gängligt format som är direkt tillämplig i medlemsstaterna. Förordningen gäller samma verk och personer med läsnedsättning som avses i läsnedsättningsdirektivet.

En behörig sammanslutning som enligt 17 b § får framställa exemplar av verk i tillgängligt format och överföra dem till personer med läsnedsättning, får enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1563 utbyta exemplar av verk i tillgängligt format med sammanslutningar som motsvarar behöriga sammanslutningar i sådana fördragsslutande stater som är tredjeland i Marrakechavtalet. Förordningen träder i kraft den 12 oktober 2018. Europeiska unionen bereder ratificering av Marrakechavtalet och ovannämnda utbyte av exemplar är möjlig efter att Europeiska unionen har blivit avtalspart i Marrakechavtalet.

45 §. Utövande konstnär. I hänvisningsbestämmelsen i 7 mom. görs ändringar till följd av de bestämmelser som direktivet förutsätter. Till hänvisningsbestämmelsen fogas hänvisningar till tillämpandet av nya 17 a §, 17 b § 1—4 mom. och 17 c och 17 d §. Den nuvarande hänvisningen till tillämpningen av 17 § 2, 3 och 5 mom. ändras till en hänvisning till de ändrade 17 § 2 och 4 mom.

De nya hänvisningarna i paragrafen som gäller rättigheter för utövande konstnärer gör det möjligt att framställa ljudböcker för användning av personer med läsnedsättning och att de framställda ljudböckerna kan röra sig fritt på den inre marknaden. Hänvisningarna är nödvändiga för att direktivets definition av exemplar i tillgängligt format täcker framföranden av skriftliga verk som ingår i ljudupptagningar eller i upptagningar av radiosändningar.

Enligt den gällande lagen omfattar ersättningsrätten inte utövande konstnärer och inte heller andra innehavare av närstående rättigheter. I detta föreslås ingen ändring.

46 §. Producent av ljudupptagning. Inskränkningen enligt direktivet tillämpas enligt förslaget även på sådana fonogram av fonogramframställare som avses i artikel 2 och 3 i informations-samhällsdirektivet. I hänvisningsbestämmelsen i 3 mom. görs till följd av de bestämmelser som direktivet förutsätter ändringar i rättigheterna för producenter av ljudupptagningar. Till hänvisningsbestämmelsen fogas hänvisningar till tillämpandet av nya 17 a §, 17 b § 1—5 mom. och 17 c och 17 d §.

I den gällande 46 § finns ingen hänvisning till 17 §. Enligt det gällande 17 § 2 mom. är det tillåtet att genom ljudupptagning framställa exemplar av litterära verk. Av en färdig ljudbok eller någon annan upptagning i kommersiell distribution är det däremot inte tillåtet att framställa exemplar för synskadades bruk. Till följd av ändringarna som direktivet förutsätter kan en person med läsnedsättning, en person som agerar på dennes vägnar eller en behörig sammanslutning efter lagens ikraftträdande i exempelvis ett litterärt verk som publicerats i form av en ljudupptagning göra de ändringar som krävs för att en person med läsnedsättning ska få tillgång till verket i tillgängligt format. Då ska utöver upphovsmannen och utövande konstnären även producentens namn antecknas i exemplaret enligt 17 b § 5 mom.

48 §. Radio- och televisionsföretag. Inskränkningen enligt direktivet tillämpas enligt förslaget även på sådana utsändningar av rundradioorganisationer som avses i artikel 2 och 3 i informationssamhällsdirektivet. I hänvisningsbestämmelsen i 4 mom. görs till följd av de bestämmelser som direktivet förutsätter ändringar i radio- och televisionsföretags rättigheter. Till hänvisningsbestämmelsen fogas hänvisningar till tillämpandet av nya 17 a §, 17 b § 1—4 mom. och 17 c och 17 d §.

I den gällande 48 § finns ingen hänvisning till 17 §. Till följd av ändringarna som direktivet förutsätter, som i fråga om rättigheterna för radio- och televisionsföretag föreskrivs genom en hänvisningsbestämmelse, kan en person med läsnedsättning, en person som agerar på dennes

vagnar eller en behörig sammanslutning efter lagens ikraftträdande göra de ändringar som behövs i en radio- eller televisionssändning för att personer med läsnedsättning ska få tillgång till sändningen i tillgängligt format. I detta fall handlar det om en anpassad radiosändning. Exempel på detta är nyheter på lätt språk. Sådana görs av public service-organisationer, närmast av Rundradion som en del av de lagstadgade uppgifterna som handlar om synskadade och andra personer med läsnedsättning.

49 §. Framställare av kataloger och databaser. I hänvisningsbestämmelsen i 3 mom. görs till följd av de bestämmelser som direktivet förutsätter ändringar i rättigheterna för framställare av kataloger och databaser. Till hänvisningsbestämmelsen fogas hänvisningar till tillämpningen av 17 a—17 d §. Den nuvarande hänvisningen till tillämpningen av 17 § bevaras.

De nya hänvisningarna till rättigheterna för framställare av kataloger och databaser gör det möjligt att även av dessa material framställa exemplar i tillgängligt format för användning av personer med läsnedsättning på det sätt som förutsätts i direktivet och att de framställda exemplaren kan röra sig fritt på den inre marknaden. Direktivets definition av exemplar i tillgängligt format täcker även olika kataloger och databaser som innefattar litterära verk eller publikationer eller bilder eller notblad som ingår i sådana.

49 a §. Fotograf. I hänvisningsbestämmelsen i 3 mom. görs ändringar till följd av de bestämmelser som direktivet förutsätter. Till hänvisningsbestämmelsen fogas hänvisningar till tillämpandet av nya 17 a §, 17 b § 1—5 mom. och 17 c och 17 d §. Den nuvarande hänvisningen till tillämpningen av 17 § 1 mom. bevaras.

De nya hänvisningarna till rättigheterna för fotografer gör det möjligt att även av fotografier som är en del av ett litterärt verk framställa exemplar i tillgängligt format för användning av personer med läsnedsättning på det sätt som förutsätts i direktivet och att de framställda exemplaren kan röra sig fritt på den inre marknaden. Direktivets definition av exemplar i tillgängligt format täcker även bilder som ingår i litterära verk eller publikationer. Med stöd av inskränkingsbestämmelsen kan nödvändiga ändringar göras i materialet för en person med läsnedsättning så att han eller hon kan få tillgång till materialet väsentligen på samma sätt som en person som inte har sådana begränsningar.

50 c §. Användning av verk som skyddats med tekniska åtgärder. Enligt förslaget ändras paragrafen till följd av direktivets genomförande.

Enligt gällande 1 mom. ska den som lagligen innehar eller har tillgång till ett med effektiva tekniska åtgärder skyddat verk och har med stöd av 17 § rätt att använda verket ska ha möjlighet att använda verket till den del det är nödvändigt för utnyttjandet av inskränkningen. Ifall verket inte kan användas på grund av tekniska åtgärder avgörs saken enligt 2 momentet på basis av frivilliga åtgärder eller i skiljeförfarande. Dessa bestämmelser tillämpas dock inte på verk som gjorts tillgängliga på överenskomna villkor.

Hänvisningen till tillämpningen av artikel 6.4 (skyldigheter gällande tekniska åtgärder) i artikel 3.4 i läsnedsättningsdirektivet påvisar att inskränkningen i läsnedsättningsdirektivet ska tillämpas även på verk som gjorts tillgängliga för allmänheten på begäran. På grund av detta föreslås att lagens 50 c § 3 moment ändras så att 1 och 2 momentet tillämpas även på verk gjorts tillgängliga för personer med läsnedsättning på begäran genom en hänvisning i 1 mom. till nya 17 a—17 d §.

Om rättsinnehavaren inte enligt 50 c § 2 mom. erbjuder sätt att använda ett verk som är skyddat med tekniska skyddsåtgärder eller sådan användning inte ordnats på annat sätt, ska ärendet lösas genom skiljeförfarande enligt 54 §. Den tekniska åtgärden får inte kringgås.

54 §. Skiljeförfarande. I paragrafen ingår bestämmelser om avgörande av vissa ärenden genom skiljeförfarande vid meningsskiljaktigheter.

Den nuvarande hänvisningen till 17 § 4 mom. i 1 mom. 1 punkten ändras till en hänvisning till 17 § 3 mom., som gäller ersättning för framställning av exemplar för försäljning eller överföring till hörselskadade. Därtill fogas till 1 punkten en hänvisning till 17 b § 7 mom. som gäller ersättning för framställning av exemplar för försäljning eller överföring till synskadade och andra personer med läsnedsättning.

2 Närmare bestämmelser och föreskrifter

Direktivet förutsätter att inskränkningen av upphovsrätten till förmån för synskadade och andra personer med läsnedsättning föreskrivs i lag. Det föreslås att förordningens nuvarande bestämmelser, som gäller ärenden som regleras i direktivet, flyttas till lagen. Behovet av att utfärda närmare bestämmelser om ärendena som regleras i direktivet bedöms efter att kommissionen har publicerat sin rapport om tillgång till verk i tillgängligt format och har givit sitt eventuella förslag till ändring av direktivet.

3 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Den föreslagna lagen avses träda i kraft den 11 oktober 2018. Direktivets tidsfrist för införlivande med den nationella lagstiftningen är den 11 oktober 2018.

Enligt förslaget tillämpas den nuvarande lagen på åtgärder som vidtagits, rättigheter som förvärvats och avtal som gjorts före den föreslagna lagens ikraftträdande.

Sådana exemplar av verk som framställts enligt de bestämmelser som gällde innan denna lags ikraftträdande får dock tillgängliggöras för användning av personer med läsnedsättning eller för åtkomst för andra behöriga sammanslutningar i Finland eller i andra stater inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet i enlighet med vad som föreskrivs i 17 b § 3 mom.

4 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Upphovsrätten räknas till de immateriella rättigheter med förmögenhetsvärde som åtnjuter skydd enligt 15 § i grundlagen (731/1999,)RP 309/1993 rd, s. 62/II, GrUU 1/1995 rd, s. 1/II). Detta gäller i synnerhet de ekonomiska rättigheter som ingår i upphovsrätten (GrUU 28/2004 rd, s. 4/I), såsom rätten att bestämma över kommersiell eller annan ekonomiskt betydelsefull användning av verket. Dessutom har upphovsmannens moraliska rättigheter beröringspunkter med de grundläggande fri- och rättigheterna, till exempel skyddet för vars och ens heder i 10 § och rätten till fri vilja och självbestämmanderätt i 7 § samt de kulturella rättigheterna som tryggas i 16 § i grundlagen (GrUU 28/2004 rd, s. 4). Upphovsrättslagstiftningen är betydelsefull också med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna för andra än rättsinnehavarna eller innehavarna av närstående rättigheter. I samband med regleringen som påverkar kommunikationens rättsliga förutsättningar är ett anmärkningsvärt exempel yttrandefriheten som tryggas för var och en av 12 § i grundlagen och som innefattar förutom rätten att framföra och sprida även rätten att ta emot information, åsikter och andra meddelanden utan att någon i förväg hindrar detta.

Läsnedsättningsdirektivet står i överensstämmelse med de grundläggande fri- och rättigheterna och beaktar särskilt principerna i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Direktivet konstaterar att det bör tolkas och tillämpas i överensstämmelse med dessa rättigheter och principer.

Bestämmelser som införlivats i nationella lagar från avtalsbestämmelser i internationella avtal inom upphovsrättsområdet har i hundra års tid möjliggjort och underlättat användningen av verk och tillgodosett viktiga och centrala samhälleliga intressen.

Relationen mellan de grundläggande fri- och rättigheterna och inskränkingsbestämmelserna som gäller upphovsrätten ska i första hand granskas med tanke på vilken betydelse inskränkingsbestämmelserna har för tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna. För det andra ska det granskas hur upphovsrätten i egenskap av i grundlagen tryggad egendom och föremål för näringsfrihet balanseras med de övriga grundläggande fri- och rättigheterna.

I sistnämnda ingår även frågan om när en inskränkingsbestämmelse undergräver normal, rationell och skälig användning av upphovsrätten. Till exempel kan tillämpandet av vissa inskränkingsbestämmelser i en digital miljö leda till oskäligt omfattande inskränkning.

Bestämmelser om kulturella rättigheter finns i 16 § i grundlagen. Enligt 2 mom. ska det allmänna säkerställa lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet utveckla sig själv. Bestämmelsen grundar sig på bestämmelsen i 13 § i regeringsformen som har stiftats på basis av 1993 års regeringsproposition.

Utvidgandet av inskränkningen av upphovsrätten enligt 17 § upphovsrättslagen, som tillåter framställning av verksexemplar till förmån för personer med funktionsnedsättning, främjar tillgodoseendet av jämlikheten som föreskrivs om i 6 § i grundlagen. Denna bestämmelse och bestämmelserna som föreslås parallellt med den till följd av ikraftträdandet av läsnedsättningsdirektivet tryggar rätten att få information och de kulturella rättigheterna hos personer med funktionsnedsättning och annan läsnedsättning.

Framställning av exemplar för personer med synskada eller annan läsnedsättning tillåts enligt direktivet mer utbrett än nuvarande i de behöriga sammanslutningarnas verksamhet. För att balansera upphovsrätten och andra samhälleligt viktiga intressen föreslås det att det på lagnivå föreskrivs att behöriga sammanslutningar ska bestyrka etablerade förfaranden som tillförsäkrar att exemplar i tillgängligt format framställs och tillgängliggörs endast för användning av personer med läsnedsättning.

Enligt 15 § i grundlagen är vars och ens egendom tryggad. Upphovsrätten har ansetts omfattas av rättsinnehavarens egendomsskydd.

Förslaget försvagar inte i praktiken verkställandet av rättsinnehavarnas egendomsskydd eftersom tjänsterna som behöriga sammanslutningar erbjuder personer med läsnedsättning kan övervakas genom bokförings- och informationsförpliktelser som ingår i de skyldigheter som föreskrivs för de behöriga sammanslutningarna. I skyldigheterna ingår att en behörig sammanslutning ska ha aktuella uppgifter till hands. Skyldigheterna gäller utbyte av verksexemplar som erbjuds gränsöverskridande, i fråga om vilken rättsinnehavarna på begäran har rätt att få en redogörelse för exemplar som framställts på basis av inskränkingsbestämmelsen och om utbytet av sådana med personer med läsnedsättning och behöriga sammanslutningar i andra länder. Det är möjligt att utforma god praxis för tjänster som riktas enbart till personer med läsnedsättning i Finland så att det försäkras att tjänsterna kan användas enbart av personer med läsnedsättning.

I sitt utlåtande (GrUU 7/2005 rd) om regeringens proposition om ändring av upphovsrättslagen som gällde sättandet i kraft av informationssamhallsdirektivet har grundlagsutskottet bedömt att enligt förarbetena till översynen av de grundläggande fri- och rättigheterna förmedlas de grundläggande fri- och rättigheternas inverkan på horisontella förhållanden av detta slag genom konkretiserande vanlig lagstiftning (RP 309/1993 rd s. 31/II). I en konstellation som

denna är det enligt utskottet viktigt att alla i regleringshänseende viktiga grundläggande rättigheter blir beaktade i lagstiftningen på ett balanserat sätt. Bestämmelserna får exempelvis inte oskäligt begränsa vare sig rättighetshavarens eller användarens rättigheter. Också när upphovsrättslagstiftningen tolkas och tillämpas gäller det att se till att balansen mellan de grundläggande rättigheterna bibehålls.

I grundlagsutskottets betänkande (GrUU 31/2014 rd) som gäller regeringens proposition (RP 19/2014 rd) om diskrimineringslagen (1325/2014) har tillgodosendandet av de grundläggande fri- och rättigheterna bedömts. Syftet med lagen är att främja likabehandling och förebygga diskriminering samt att effektivisera rättssäkerheten för den som utsatts för diskriminering. Lagen tillämpas på såväl offentlig som privat verksamhet.

Översynen av likabehandlingslagstiftningen anknyter till ratificeringen av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, vilken Finland undertecknade 2007. Konventionen täcker ett mycket stort område. Den ålägger de fördragsslutande parterna att förbjuda all diskriminering på grund av funktionsnedsättning och garantera personer med funktionsnedsättning lika och effektivt rättsligt skydd mot diskriminering på alla grunder. Konventionsstaterna ska också vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att skälig anpassning tillhandahålls. Enligt artikel 2 är underlåtenhet att göra skälig anpassning en form av diskriminering. Grundlagsutskottet har ansett det vara viktigt att de nationella verkställighetsåtgärder som möjliggör en ratificering av konventionen genomförs omgående (GrUU 1/2010 rd, s. 3).

Till förutsättningarna för en ratificering hör den diskrimineringslagens bestämmelse om ett omfattande diskrimineringsförbud (8 §), där också vägran att göra rimliga anpassningar definieras som diskriminering, och bestämmelsen om skyldighet att göra rimliga anpassningar (15 §).

Grundlagsutskottet (GrUU 1/2010 rd, s. 3) konstaterar att ”Bestämmelsen riktas också till lagstiftaren. Medborgare eller grupper av medborgare kan inte godtyckligt särbehandlas vare sig positivt eller negativt genom lag. Likabehandlingsbestämmelsen kräver ändå inte att alla medborgare i alla avseenden ska behandlas lika, om inte förhållandena är likadana. Jämlikhetsaspekter spelar en viss roll såväl när medborgarna ges fördelar eller rättigheter genom lag som när de påförs skyldigheter. Dessutom är det typiskt för lagstiftningen att den på grund av ett visst godtagbart samhälleligt intresse behandlar människor olika bl.a. för att främja faktisk jämlikhet (RP 309/1993 rd, s. 46/II).

Den allmänna principen om likabehandling kompletteras genom diskrimineringsförbudet i 6 § 2 mom. i grundlagen, enligt vilket ingen utan godtagbart skäl får särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. De grunder för åtskillnad som nämns i bestämmelsen kan betraktas som kärnområdet i förbudet mot diskriminering. Avsikten är dock inte att förteckningen ska vara uttömmande, utan diskriminering ska vara förbjuden också på grund av någon annan omständighet som gäller den enskilde som person. Exempel på sådana omständigheter är samhällelig ställning, egendom, deltagande i föreningsverksamhet, familjeförhållanden, äktenskaplig börd, sexuell inriktning och boningsort (RP 309/1993 rd, s. 47/II).

Diskrimineringsbestämmelsen gäller också särbehandling. Därmed är det förbjudet att på en i diskrimineringsförbudet nämnd grund särskilt erbjuda olika befolkningsgrupper till och med enahanda tjänster, om detta inte på någon godtagbar grund kan anses berättigat i en viss situation. Förbudet mot diskriminering gäller också åtgärder som indirekt leder till ett diskriminerande resultat. Till denna del ska förekomsten av diskriminering bedömas mot de faktiska konsekvenserna av ett förfarande.

Bestämmelsen måste anses förbjuda att någon gynnas eller att en enskild person eller grupp medges en privilegierad ställning, om det i sak innebär att andra diskrimineras (RP 309/1993

rd, s. 47—48). Vidare konstaterar grundlagsutskottet på s. 7 i utlåtandet att ”Särbehandling inte är diskriminering, om behandlingen föranleds av lag har ett godtagbart syfte och medlen för att uppnå detta syfte är proportionerliga.”

Enligt förslaget bevaras ersättningsrätten enligt den gällande lagen oförändrad. Upphovsmannen har rätt till ersättning av en behörig sammanslutning när ett exemplar av ett verk som framställts genom ljudupptagning framställs för försäljning eller överförs så att personen med läsnedsättning får ett bestående exemplar av verket.

Inskränkningsbestämmelserna gäller verksamhet som bedrivs utan vinstsyfte. Verksamhet som grundar sig på kommersiella ändamål förutsätter förvärvande av rättigheter. Detta är även direktivets ståndpunkt. De föreslagna ändringarna är inte problematiska med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna.

Med stöd av vad som anförts ovan anser regeringen att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

Lagförslag

Lag

om ändring av upphovsrättslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i upphovsrättslagen (404/1961) 17 §, 45 § 7 mom., 46 § 3 mom., 48 § 4 mom., 49 § 3 mom., 49 a § 3 mom., 50 c § 1 och 3 mom. samt 54 § 1 mom. 1 punkten, sådana de lyder, 17 § i lagarna 821/2005 och 607/2015, 45 § 7 mom., 46 § 3 mom., 49 § 3 mom. och 49 a § 3 mom. i lag 607/2015, 48 § 4 mom. i lag 608/2015 samt 50 c § 1 och 3 mom. och 54 § 1 mom. 1 punkten i lag 821/2005, samt
fogas till lagen nya 17 a—17 d § som följer:

17 §

Tillgängliggörande av verk för personer med funktionshinder

För personer som på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom inte kan ta del av verk på sedvanligt sätt får exemplar framställas av utgivna verk på annat sätt än genom upptagning av ljud eller rörlig bild. På sådant sätt framställda exemplar av verk får användas för överföring till ovan avsedda personer på annat sätt än genom utsändning i radio eller television.

Genom förordning av statsrådet föreskrivs om de inrättningar som har rätt att framställa exemplar av utgivna verk på teckenspråk för döva och hörselskadade, vilka inte kan ta del av verk på sedvanligt sätt, för utlåning eller försäljning eller för att användas för överföring på annat sätt än genom utsändning i radio eller television.

Upphovsmannen har rätt till ersättning för ovan i 2 mom. avsedd framställning av exemplar av ett verk till försäljning eller för överföring av ett verk till en person med funktionsnedsättning eller någon annan så att denne varaktigt får behålla ett exemplar av verket.

Bestämmelserna i 1—3 mom. gäller inte framställning av exemplar av verk eller överföring av verk i kommersiellt syfte.

Som villkor för de i 2 avsedda inrättningarna gäller att en i en förordning angiven inrättning inte får eftersträva kommersiell eller ekonomisk vinning, att dess verksamhetsområde innefattar service för personer med funktionsnedsättning och att den har ekonomiska och funktionella förutsättningar att bedriva verksamheten. Genom förordning av statsrådet kan det dessutom utfärdas närmare bestämmelser om vilka tekniska egenskaper de verksexemplar som framställs och de verk som överförs med stöd av 2 mom. ska ha, hur de ska märkas och hur överföringen till allmänheten ska ske.

17 a §

Framställning och anskaffning av verksexemplar i tillgängligt format

En person som har en synskada eller någon annan läsnedsättning, och på grund av detta inte kan läsa eller till väsentliga delar ta del av verk i skriftlig form, tryckta böcker, notblad eller tillhörande illustrationer i samma utsträckning som en person utan en sådan nedsättning (*person med läsnedsättning*), får i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1564 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning och om ändring av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (*direktivet om*

läsnedsättning), utan tillstånd från verkets eller det skyddade materialets rättsinnehavare, av ett offentliggjort verk framställa ett exemplar i tillgängligt format för sitt enskilda bruk, om han eller hon har tillgång till verket på laglig väg. Även den som handlar på en sådan persons vägnar får framställa ett exemplar av ett ovan avsett verk i ett för personen tillgängligt format.

Bestämmelser om rätt för en person med läsnedsättning att importera eller på något annat sätt för sitt enskilda bruk skaffa ett exemplar av ett sådant i 1 mom. avsett verk eller annat material i tillgängligt format som en i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet etablerad behörig sammanslutning har framställt och distribuerat, överfört eller tillgängliggjort för personer med läsnedsättning, eller för andra behöriga sammanslutningar i syfte att användas av personer med läsnedsättning för deras enskilda bruk, finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1563 om gränsöverskridande utbyte mellan unionen och tredjeländer av exemplar i tillgängligt format av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning (*förordningen om läsnedsättning*).

Avvikelser från bestämmelserna i denna paragraf om framställning av exemplar av verk för enskilt bruk för personer med läsnedsättning får inte göras genom avtal.

17 b §

Tillgängliggörande av verk i tillgängligt format för personer med läsnedsättning

Exemplar i tillgängligt format av ett utgivet i 17 a § avsett skriftligt verk eller annat material i grafisk form får framställas av sådana i direktivet om läsnedsättning avsedda i Finland etablerade behöriga sammanslutningar som är

1) sammanslutningar utan vinstsyfte som erbjuder personer med läsnedsättning tjänster inom utbildning, lärarutbildning, individuellt anpassad läsning eller inhämtande av information, eller

2) offentliga inrättningar eller företag utan vinstsyfte som erbjuder personer med läsnedsättning i 1 punkten avsedda tjänster som en del av sin huvudsakliga verksamhet, sina institutionella skyldigheter eller allmännyttiga uppgifter.

En förutsättning för framställning av ett exemplar i tillgängligt format är dessutom att den behöriga sammanslutningen lagligt förfogar över eller har tillgång till verket.

Endast i 1 mom. avsedda behöriga sammanslutningar får utan tillstånd från verkets eller det skyddade materialets rättsinnehavare tillgängliggöra i tillgängligt format framställda exemplar i Finland eller i någon annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet genom distribution, utlåning eller överföring för personer med läsnedsättning för deras enskilda bruk eller för någon annan i 1 mom. avsedd behörig sammanslutning.

I 1 mom. avsedda behöriga sammanslutningar får för användning av personer med läsnedsättning importera eller skaffa sådana i 17 a § avsedda exemplar i tillgängligt format som en i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet etablerad behörig sammanslutning har distribuerat, överfört eller på något annat sätt tillgängliggjort för personer med läsnedsättning eller för andra behöriga sammanslutningar.

I 1 mom. avsedda behöriga sammanslutningar ska på det sätt som god sed enligt 11 § 2 mom. kräver ange upphovsmannen och den utövande konstnären på de verksexemplar som sammanslutningen med stöd av 1 mom. har framställt.

Avvikelser från bestämmelserna i denna paragraf om framställning av verksexemplar och förmedling av dem till en person med läsnedsättning eller någon annan behörig sammanslutning får inte göras genom avtal.

Upphovsmannen har rätt att få ersättning av den behöriga sammanslutningen, om ett sådant exemplar av ett verk som i enlighet med vad som föreskrivs i 1 mom. framställts genom ljudupptagning i Finland varaktigt får behållas av en person med läsnedsättning.

17 c §

Behöriga sammanslutningars skyldigheter

En behörig sammanslutning som är etablerad i Finland och som bedriver sådant utbyte av verksexemplar som avses i 17 b § 3 och 4 mom. med sammanslutningar som är etablerade i en stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, ska fastställa sina etablerade förfaranden och iaktta dem i syfte att tillförsäkra att en i direktivet om läsnedsättning (EU) 2017/1564 avsedd sammanslutning

1) tillgängliggör exemplar i tillgängligt format endast för personer med läsnedsättning eller för andra behöriga sammanslutningar,

2) handlar på ett sätt som förebygger olovlig framställning och tillgängliggörande av exemplar i tillgängligt format,

3) handlar omsorgsfullt vid hantering av verk och annat material samt av exemplar av dem i tillgängligt format och bokför hanteringen av verken och materialet av annat slag,

4) har aktuella uppgifter fritt till hands om hur den iakttar de skyldigheter som anges i detta moment.

Bestämmelser om behandling av personuppgifter om personer med läsnedsättning finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) och annanstans i lagstiftningen.

De i 1 mom. avsedda behöriga sammanslutningar som genomför i denna paragraf avsedda åtgärder ska på begäran på ett tillgängligt sätt till personer med läsnedsättning samt till andra behöriga sammanslutningar och rättsinnehavare lämna följande uppgifter:

a) en förteckning över de verk eller det material av annat slag som den har exemplar av i tillgängligt format, samt i vilka format de är tillgängliga,

b) namn på och kontaktuppgifter till de bemyndigade sammanslutningar med vilka den med stöd av 17 b § 3 och 4 mom. har utbytt exemplar i tillgängligt format.

Behöriga sammanslutningar som är etablerade i Finland och som sköter sådana uppgifter som avses i denna paragraf ska uppge namn och kontaktuppgifter till undervisnings- och kulturministeriet, som sörjer för att uppgifterna förmedlas till Europeiska kommissionen.

17 d §

Gränsöverskridande utbyte av exemplar i tillgängligt format

Bestämmelser om rätten för behöriga sammanslutningar att bedriva utbyte av verksexemplar i tillgänglig form med sammanslutningar som motsvarar behöriga sammanslutningar i sådana fördragsslutande stater till Världsförbundet för den intellektuella äganderätten (Wipo) Marrakechfördrag om att underlätta tillgången till publicerade verk för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning från 2013, som inte är medlemsstater i Europeiska unionen, finns i den i 17 a § avsedda förordningen om läsnedsättning (EU) 2017/1573.

45 §

Utövande konstnär

På förfarande som enligt 1—5 mom. kräver den utövande konstnären samtycke tillämpas 2 § 2—4 mom., 3, 6—9, 11 och 11 a §, 12 § 1—3 mom., 13 a § 2 mom., 14 § 1, 3 och 4 mom.,

15, 16 och 16 a—16 e §, 17 § 2 och 4 mom., 17 a §, 17 b § 1—5 mom., 17 c och 17 d §, 19 § 1, 2 och 5 mom., 21, 22 och 25 b—25 d §, 25 f § 2 och 3 mom., 25 g § 1 och 3 mom., 25 h, 25 i, 25 l, 26, 26 a och 26 b §, 27 § 1 och 2 mom. samt 28, 29, 29 a, 41 och 42 §.

46 §

Producent av ljudupptagning

På förfarande som enligt 1 och 2 mom. kräver producentens samtycke tillämpas 2 § 2—4 mom., 6—9 §, 11 § 2—5 mom., 11 a §, 12 § 1—3 mom., 13 a § 2 mom., 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16, 16 a—16 e och 17 a §, 17 b § 1—5 mom., 17 c och 17 d §, 19 § 1, 2 och 5 mom., 21, 22, 25 b och 25 d §, 25 f § 2 och 3 mom., 25 g § 1 och 3 mom., 25 l, 26, 26 a och 26 b §, 27 § 1 och 2 mom. samt 29 §.

48 §

Radio- och televisionsföretag

På fall som avses i 1 och 2 mom. tillämpas på motsvarande sätt 2 § 2 och 3 mom., 6—8 §, 11 § 2—5 mom., 11 a §, 12 § 1 och 2 mom., 13 a § 2 mom., 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16, 16 a—16 e och 17 a §, 17 b § 1—4 mom., 17 c och 17 d §, 19 § 1 mom., 21, 22, 25 b och 25 d §, 25 f § 2 och 3 mom., 26 §, 27 § 1 och 2 mom. samt 29 §. På vidareändringar via kabel tillämpas dessutom på motsvarande sätt 25 h § 1 mom. och 25 i § 1 mom., utom när utsändningen har sitt ursprung i en annan stat som hör till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, varvid i stället för nämnda bestämmelser på motsvarande sätt ska tillämpas 25 h § 3 mom.

49 §

Framställare av kataloger och databaser

På arbeten som avses i 1 mom. tillämpas 2 § 2—4 mom., 7—9 §, 11 § 2—5 mom., 12 § 1, 2 och 4 mom., 13 och 13 a §, 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16, 16 a—16 e, 17, 17 a—17 d och 18 §, 19 § 1, 2 och 5 mom., 22, 25 b—25 d och 25 f—25 i §, 25 j § 4 och 5 mom., 25 l, 26 och 27—29 §. Om ett sådant arbete eller en del av det är föremål för upphovsrätt, får denna rätt göras gällande.

49 a §

Fotograf

På fotografier som avses i denna paragraf tillämpas 2 § 2—4 mom., 3 § 1 och 2 mom., 7—9, 11 och 11 a §, 12 § 1 och 2 mom., 13 och 13 a §, 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16 och 16 a—16 e §, 17 § 1 mom., 17 a §, 17 b § 1—5 mom., 17 c, 17 d och 18 §, 19 § 1, 2 och 5 mom., 20, 22

och 25 §, 25 a § 1 och 2 mom., 25 b, 25 d, 25 f—25 i, 25 l, 26, 26 a, 26 b, 27—29, 39, 40, 40 c, 41 och 42 §. Om ett fotografi är föremål för upphovsrätt, får denna rätt göras gällande.

50 c §

Användning av verk som skyddats med tekniska åtgärder

Den som lagligen innehar eller har tillgång till ett med effektiva tekniska åtgärder skyddat verk och som med stöd av 14 § 3 mom., 15, 16, 16 a—16 c, 17 eller 17 a—17 d §, 25 d § 2 mom. eller 25 f § 2 mom. har rätt att använda verket ska ha möjlighet att använda verket till den del det är nödvändigt för utnyttjandet av den inskränkning av upphovsrätten som föreskrivs i den bestämmelsen.

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. tillämpas inte, med undantag för sådant bruk som sker med stöd av 17 a—17 d §, på ett verk som överförs till allmänheten under överenskomna villkor på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till verket från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

54 §

Skiljeförfarande

Vid meningsskiljaktigheter avgörs saken genom skiljeförfarande när det är fråga om
1) ersättning som avses i 17 § 3 mom., 17 b § 7 mom., 18 § 2 mom., 19 § 4 mom. eller i 47 § 2 eller 3 mom.,

Denna lag träder i kraft den 20 .
Sådana exemplar av verk som framställts enligt de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet av denna lag får tillgängliggöras för användning av personer med läsnedsättning eller för åtkomst för andra behöriga sammanslutningar i Finland eller i andra stater inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet i enlighet med vad som föreskrivs i 17 b § 3 mom.

Helsingfors den 27 juni 2018

Statsminister

RP 92/2018 rd

Juha Sipilä

Europa-, kultur- och idrottsminister Sampo Terho

Lag

om ändring av upphovsrättslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i upphovsrättslagen (404/1961) 17 §, 45 § 7 mom., 46 § 3 mom., 48 § 4 mom., 49 § 3 mom., 49 a § 3 mom., 50 c § 1 och 3 mom. samt 54 § 1 mom. 1 punkten, sådana de lyder, 17 § i lagarna 821/2005 och 607/2015, 45 § 7 mom., 46 § 3 mom., 49 § 3 mom. och 49 a § 3 mom. i lag 607/2015, 48 § 4 mom. i lag 608/2015 samt 50 c § 1 och 3 mom. och 54 § 1 mom. 1 punkten i lag 821/2005, samt
fogas till lagen nya 17 a—17 d § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §

17 §

*Tillgängliggörande av verk för personer
med funktionshinder*

*Tillgängliggörande av verk för personer
med funktionshinder*

För personer med synskada och andra som på grund av funktionshinder eller sjukdom inte kan ta del av verk på sedvanligt sätt får exemplar framställas av utgivna litterära eller musikaliska verk eller bildkonstverk på annat sätt än genom upptagning av ljud eller rörlig bild. På sådant sätt framställda exemplar av verk får användas för överföring till ovan avsedda personer på annat sätt än genom utsändning i radio eller television.

Genom förordning av statsrådet bestäms om de inrättningar som har rätt att genom ljudupptagning framställa exemplar av utgivna litterära verk till personer med synskada och andra som på grund av funktionshinder eller sjukdom inte kan ta del av böcker på sedvanligt sätt, för utlåning eller försäljning eller för att användas till överföring på annat sätt än genom utsändning i radio eller television.

Genom förordning av statsrådet bestäms om de inrättningar som har rätt att framställa exemplar av utgivna litterära verk på teckenspråk för döva och hörselskadade, vilka inte kan ta del av böcker på sedvanligt sätt, för utlåning eller försäljning eller för att an-

För personer som på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom inte kan ta del av verk på sedvanligt sätt får exemplar framställas av utgivna verk på annat sätt än genom upptagning av ljud eller rörlig bild. På sådant sätt framställda exemplar av verk får användas för överföring till ovan avsedda personer på annat sätt än genom utsändning i radio eller television.

Genom förordning av statsrådet föreskrivs om de inrättningar som har rätt att framställa exemplar av utgivna verk på teckenspråk för döva och hörselskadade, vilka inte kan ta del av verk på sedvanligt sätt, för utlåning eller försäljning eller för att användas för överföring på annat sätt än genom utsändning i ra-

Gällande lydelse

vändas till överföring på annat sätt än genom utsändning i radio eller television.

Upphovsmannen har rätt till ersättning för ovan i 2 och 3 mom. avsedd framställning av exemplar av ett verk till försäljning eller för ovan i 2 och 3 mom. avsedd överföring av ett verk till en funktionshindrad eller någon annan så att denne varaktigt får behålla ett exemplar av verket.

Bestämmelserna i 1—4 mom. gäller inte framställning av exemplar av verk eller överföring av verk i kommersiellt syfte.

Som villkor för de i 2 och 3 mom. avsedda inrättningarna gäller att en i en förordning angiven inrättning inte får eftersträva kommersiell eller ekonomisk vinning, att dess verksamhetsområde innefattar service för funktionshindrade och att den har ekonomiska och funktionella förutsättningar att bedriva verksamheten. Genom förordning av statsrådet kan dessutom utfärdas närmare bestämmelser om vilka tekniska egenskaper de verksexemplar som framställs och de verk som överförs med stöd av 2 och 3 mom. skall ha, hur de skall märkas och hur överföringen till allmänheten skall ske.

Föreslagen lydelse

dio eller television.

Upphovsmannen har rätt till ersättning för ovan i 2 mom. avsedd framställning av exemplar av ett verk till försäljning eller för överföring av ett verk till en person med funktionsnedsättning eller någon annan så att denne varaktigt får behålla ett exemplar av verket.

Bestämmelserna i 1—3 mom. gäller inte framställning av exemplar av verk eller överföring av verk i kommersiellt syfte.

Som villkor för de i 2 avsedda inrättningarna gäller att en i en förordning angiven inrättning inte får eftersträva kommersiell eller ekonomisk vinning, att dess verksamhetsområde innefattar service för personer med funktionsnedsättning och att den har ekonomiska och funktionella förutsättningar att bedriva verksamheten. Genom förordning av statsrådet kan det dessutom utfärdas närmare bestämmelser om vilka tekniska egenskaper de verksexemplar som framställs och de verk som överförs med stöd av 2 mom. ska ha, hur de ska märkas och hur överföringen till allmänheten ska ske.

17 a §

Framställning och anskaffning av verksexemplar i tillgängligt format

En person som har en synskada eller någon annan läsnedsättning, och på grund av detta inte kan läsa eller till väsentliga delar ta del av verk i skriftlig form, tryckta böcker, notblad eller tillhörande illustrationer i samma utsträckning som en person utan en sådan nedsättning (person med läsnedsättning), får i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1564 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning och om ändring av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (direktivet om läsnedsättning), utan tillstånd från verkets eller det skyddade materialets rättsinnehavare, av ett offentliggjort verk

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

framställa ett exemplar i tillgängligt format för sitt enskilda bruk, om han eller hon har tillgång till verket på laglig väg. Även den som handlar på en sådan persons vägnar får framställa ett exemplar av ett ovan avsett verk i ett för personen tillgängligt format.

Bestämmelser om rätt för en person med läsnedsättning att importera eller på något annat sätt för sitt enskilda bruk skaffa ett exemplar av ett sådant i 1 mom. avsett verk eller annat material i tillgängligt format som en i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet etablerad behörig sammanslutning har framställt och distribuerat, överfört eller tillgängliggjort för personer med läsnedsättning, eller för andra behöriga sammanslutningar i syfte att användas av personer med läsnedsättning för deras enskilda bruk, finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1563 om gränsöverskridande utbyte mellan unionen och tredjeländer av exemplar i tillgängligt format av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning (förordningen om läsnedsättning).

Avvikelser från bestämmelserna i denna paragraf om framställning av exemplar av verk för enskilt bruk för personer med läsnedsättning får inte göras genom avtal.

17 b §

Tillgängliggörande av verk i tillgängligt format för personer med läsnedsättning

Exemplar i tillgängligt format av ett utgivet i 17 a § avsett skriftligt verk eller annat material i grafisk form får framställas av sådana i direktivet om läsnedsättning avsedda i Finland etablerade behöriga sammanslutningar som är

1) sammanslutningar utan vinstsyfte som erbjuder personer med läsnedsättning tjänster inom utbildning, lärarutbildning, individuellt anpassad läsning eller inhämtande av information, eller

2) offentliga inrättningar eller företag utan vinstsyfte som erbjuder personer med läsnedsättning i 1 punkten avsedda tjänster

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

som en del av sin huvudsakliga verksamhet, sina institutionella skyldigheter eller allmännyttiga uppgifter.

En förutsättning för framställning av ett exemplar i tillgängligt format är dessutom att den behöriga sammanslutningen lagligt förfogar över eller har tillgång till verket.

Endast i 1 mom. avsedda behöriga sammanslutningar får utan tillstånd från verkets eller det skyddade materialets rättsinnehavare tillgängliggöra i tillgängligt format framställda exemplar i Finland eller i någon annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet genom distribution, utlåning eller överföring för personer med läsnedsättning för deras enskilda bruk eller för någon annan i 1 mom. avsedd behörig sammanslutning.

I 1 mom. avsedda behöriga sammanslutningar får för användning av personer med läsnedsättning importera eller skaffa sådana i 17 a § avsedda exemplar i tillgängligt format som en i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet etablerad behörig sammanslutning har distribuerat, överfört eller på något annat sätt tillgängliggjort för personer med läsnedsättning eller för andra behöriga sammanslutningar.

I 1 mom. avsedda behöriga sammanslutningar ska på det sätt som god sed enligt 11 § 2 mom. kräver ange upphovsmannen och den utövande konstnären på de verksexemplar som sammanslutningen med stöd av 1 mom. har framställt.

Avvikelser från bestämmelserna i denna paragraf om framställning av verksexemplar och förmedling av dem till en person med läsnedsättning eller någon annan behörig sammanslutning får inte göras genom avtal.

Upphovsmannen har rätt att få ersättning av den behöriga sammanslutningen, om ett sådant exemplar av ett verk som i enlighet med vad som föreskrivs i 1 mom. framställts genom ljudupptagning i Finland varaktigt får behållas av en person med läsnedsättning.

17 c §

Behöriga sammanslutningars skyldigheter

En behörig sammanslutning som är etablerad i Finland och som bedriver sådant

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

utbyte av verksexemplar som avses i 17 b § 3 och 4 mom. med sammanslutningar som är etablerade i en stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, ska fastställa sina etablerade förfaranden och iakttaga dem i syfte att tillförsäkra att en i direktivet om läsnedsättning (EU) 2017/1564 avsedd sammanslutning

1) tillgängliggör exemplar i tillgängligt format endast för personer med läsnedsättning eller för andra behöriga sammanslutningar,

2) handlar på ett sätt som förebygger olovlig framställning och spridning av exemplar i tillgängligt format,

3) handlar omsorgsfullt vid hantering av verk och annat material samt av exemplar av dem i tillgängligt format och bokför hanteringen av verken och materialet av annat slag,

4) har aktuella uppgifter fritt till hands om hur den iakttar de skyldigheter som anges i detta moment.

Bestämmelser om behandling av personuppgifter om personer med läsnedsättning finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) och annanstans i lagstiftningen.

De i 1 mom. avsedda behöriga sammanslutningar som genomför i denna paragraf avsedda åtgärder ska på begäran på ett tillgängligt sätt till personer med läsnedsättning samt till andra behöriga sammanslutningar och rättsinnehavare lämna följande uppgifter:

a) en förteckning över de verk eller det material av annat slag som den har exemplar av i tillgängligt format, samt i vilka format de är tillgängliga,

b) namn på och kontaktuppgifter till de bemyndigade sammanslutningar med vilka den med stöd av 17 b § 3 och 4 mom. har utbytt exemplar i tillgängligt format.

Behöriga sammanslutningar som är etablerade i Finland och som sköter sådana uppgifter som avses i denna paragraf ska uppgge namn och kontaktuppgifter till undervisnings- och kulturministeriet, som sörjer för att uppgifterna förmedlas till Europeiska

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

kommissionen.

17 d §

Gränsöverskridande utbyte av exemplar i tillgängligt format

Bestämmelser om rätten för behöriga sammanslutningar att bedriva utbyte av verksexemplar i tillgänglig form med sammanslutningar som motsvarar behöriga sammanslutningar i sådana fördragsslutande stater till Världsorganisationens för den intellektuella äganderätten (Wipo) Marrakechfördrag om att underlätta tillgången till publicerade verk för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning från 2013, som inte är medlemsstater i Europeiska unionen, finns i den i 17 a § avsedda förordningen om läsnedsättning (EU) 2017/1573.

45 §

Utövande konstnär

På förfarande som enligt 1—5 mom. kräver den utövande konstnären samtycke tillämpas 2 § 2—4 mom., 3, 6—9, 11 och 11 a §, 12 § 1—3 mom., 13 a § 2 mom., 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16 och 16 a—16 e §, 17 § 2, 3 och 5 mom., 19 § 1, 2 och 5 mom., 21, 22 och 25 b—25 d §, 25 f § 2 och 3 mom., 25 g § 1 och 3 mom., 25 h, 25 i, 25 l, 26, 26 a och 26 b §, 27 § 1 och 2 mom. samt 28, 29, 29 a, 41 och 42 §.

46 §

Producent av ljudupptagning

På förfarande som enligt 1 och 2 mom. kräver producentens samtycke tillämpas 2 § 2—4 mom., 6—9 §, 11 § 2—5 mom., 11 a §, 12 § 1—3 mom., 13 a § 2 mom., 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16 och 16 a—16 e §, 19 § 1, 2 och 5 mom., 21, 22, 25 b och 25 d §, 25

45 §

Utövande konstnär

På förfarande som enligt 1—5 mom. kräver den utövande konstnären samtycke tillämpas 2 § 2—4 mom., 3, 6—9, 11 och 11 a §, 12 § 1—3 mom., 13 a § 2 mom., 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16 och 16 a—16 e §, 17 § 2 och 4 mom., 17 a §, 17 b § 1—5 mom., 17 c och 17 d §, 19 § 1, 2 och 5 mom., 21, 22 och 25 b—25 d §, 25 f § 2 och 3 mom., 25 g § 1 och 3 mom., 25 h, 25 i, 25 l, 26, 26 a och 26 b §, 27 § 1 och 2 mom. samt 28, 29, 29 a, 41 och 42 §.

46 §

Producent av ljudupptagning

På förfarande som enligt 1 och 2 mom. kräver producentens samtycke tillämpas 2 § 2—4 mom., 6—9 §, 11 § 2—5 mom., 11 a §, 12 § 1—3 mom., 13 a § 2 mom., 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16, 16 a—16 e och 17 a §, 17 b § 1—5 mom., 17 c och 17 d §, 19 § 1, 2

Gällande lydelse

f § 2 och 3 mom., 25 g § 1 och 3 mom., 25 l, 26, 26 a och 26 b §, 27 § 1 och 2 mom. samt 29 §.

48 §

Radio- och televisionsföretag

På fall som avses i 1 och 2 mom. tillämpas på motsvarande sätt 2 § 2 och 3 mom., 6—8 §, 11 § 2—5 mom., 11 a §, 12 § 1 och 2 mom., 13 a § 2 mom., 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16 och 16 a—16 e §, 19 § 1 mom., 21, 22, 25 b och 25 d §, 25 f § 2 och 3 mom., 26 §, 27 § 1 och 2 mom. samt 29 §. På vidare-sändningar via kabel tillämpas dessutom på motsvarande sätt 25 h § 1 mom. och 25 i § 1 mom., utom när utsändningen har sitt ursprung i en annan stat som hör till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, varvid i stället för nämnda bestämmelser på motsvarande sätt skall tillämpas 25 h § 3 mom.

49 §

Framställare av kataloger och databaser

På arbeten som avses i 1 mom. tillämpas 2 § 2—4 mom., 7—9 §, 11 § 2—5 mom., 12 § 1, 2 och 4 mom., 13 och 13 a §, 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16, 16 a—16 e, 17 och 18 §, 19 § 1, 2 och 5 mom., 22, 25 b—25 d och 25 f—25 i §, 25 j § 4 och 5 mom., 25 l, 26 och 27—29 §. Om ett sådant arbete eller en del av det är föremål för upphovsrätt, får denna rätt göras gällande.

49 a §

Fotograf

På fotografier som avses i denna paragraf tillämpas 2 § 2—4 mom., 3 § 1 och 2 mom.,

Föreslagen lydelse

och 5 mom., 21, 22, 25 b och 25 d §, 25 f § 2 och 3 mom., 25 g § 1 och 3 mom., 25 l, 26, 26 a och 26 b §, 27 § 1 och 2 mom. samt 29 §.

48 §

Radio- och televisionsföretag

På fall som avses i 1 och 2 mom. tillämpas på motsvarande sätt 2 § 2 och 3 mom., 6—8 §, 11 § 2—5 mom., 11 a §, 12 § 1 och 2 mom., 13 a § 2 mom., 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16, 16 a—16 e och 17 a §, 17 b § 1—4 mom., 17 c och 17 d §, 19 § 1 mom., 21, 22, 25 b och 25 d §, 25 f § 2 och 3 mom., 26 §, 27 § 1 och 2 mom. samt 29 §. På vidare-sändningar via kabel tillämpas dessutom på motsvarande sätt 25 h § 1 mom. och 25 i § 1 mom., utom när utsändningen har sitt ursprung i en annan stat som hör till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, varvid i stället för nämnda bestämmelser på motsvarande sätt ska tillämpas 25 h § 3 mom.

49 §

Framställare av kataloger och databaser

På arbeten som avses i 1 mom. tillämpas 2 § 2—4 mom., 7—9 §, 11 § 2—5 mom., 12 § 1, 2 och 4 mom., 13 och 13 a §, 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16, 16 a—16 e, 17, 17 a—17 d och 18 §, 19 § 1, 2 och 5 mom., 22, 25 b—25 d och 25 f—25 i §, 25 j § 4 och 5 mom., 25 l, 26 och 27—29 §. Om ett sådant arbete eller en del av det är föremål för upphovsrätt, får denna rätt göras gällande.

49 a §

Fotograf

På fotografier som avses i denna paragraf tillämpas 2 § 2—4 mom., 3 § 1 och 2 mom.,

Gällande lydelse

7—9, 11 och 11 a §, 12 § 1 och 2 mom., 13 och 13 a §, 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16 och 16 a—16 e §, 17 § 1 mom., 18 §, 19 § 1, 2 och 5 mom., 20, 22 och 25 §, 25 a § 1 och 2 mom., 25 b, 25 d, 25 f—25 i, 25 l, 26, 26 a, 26 b, 27—29, 39, 40, 40 c, 41 och 42 §. Om ett fotografi är föremål för upphovsrätt får denna rätt göras gällande.

50 c §

Användning av verk som skyddats med tekniska åtgärder

Den som lagligen innehar eller har tillgång till ett med effektiva tekniska åtgärder skyddat verk och som med stöd av 14 § 3 mom., 15, 16, 16 a—16 c eller 17 §, 25 d § 2 mom. eller 25 f § 2 mom. har rätt att använda verket skall ha möjlighet att använda verket till den del det är nödvändigt för utnyttjandet av den inskränkning av upphovsrätten som föreskrivs i nämnda lagrum.

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. tillämpas inte på ett verk som överförs till allmänheten under överenskomna villkor på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till verket från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

54 §

Skiljeförfarande

Vid meningsskiljaktigheter avgörs saken genom skiljeförfarande när det är fråga om

1) ersättning som avses i 17 § 4 mom., 18 § 2 mom., 19 § 4 mom. eller 47 § 2 eller 3 mom.,

Föreslagen lydelse

7—9, 11 och 11 a §, 12 § 1 och 2 mom., 13 och 13 a §, 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16 och 16 a—16 e §, 17 § 1 mom., 17 a §, 17 b § 1—5 mom., 17 c, 17 d och 18 §, 19 § 1, 2 och 5 mom., 20, 22 och 25 §, 25 a § 1 och 2 mom., 25 b, 25 d, 25 f—25 i, 25 l, 26, 26 a, 26 b, 27—29, 39, 40, 40 c, 41 och 42 §. Om ett fotografi är föremål för upphovsrätt, får denna rätt göras gällande.

50 c §

Användning av verk som skyddats med tekniska åtgärder

Den som lagligen innehar eller har tillgång till ett med effektiva tekniska åtgärder skyddat verk och som med stöd av 14 § 3 mom., 15, 16, 16 a—16 c, 17 eller 17 a—17 d §, 25 d § 2 mom. eller 25 f § 2 mom. har rätt att använda verket ska ha möjlighet att använda verket till den del det är nödvändigt för utnyttjandet av den inskränkning av upphovsrätten som föreskrivs i den bestämmelsen.

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. tillämpas inte, med undantag för sådant bruk som sker med stöd av 17 a—17 d §, på ett verk som överförs till allmänheten under överenskomna villkor på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till verket från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

54 §

Skiljeförfarande

Vid meningsskiljaktigheter avgörs saken genom skiljeförfarande när det är fråga om

1) ersättning som avses i 17 § 3 mom., 17 b § 7 mom., 18 § 2 mom., 19 § 4 mom. eller i 47 § 2 eller 3 mom.,

Denna lag träder i kraft den 20 .

Sådana exemplar av verk som framställts enligt de bestämmelser som gällde vid

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

ikraftträdandet av denna lag får tillgängliggöras för användning av personer med läsnedsättning eller för åtkomst för andra behöriga sammanslutningar i Finland eller i andra stater inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet i enlighet med vad som föreskrivs i 17 b § 3 mom.